

ATATÜRK'ÜN IŞIĞINDA EĞİTİMİN DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI

FEYZİYE
MEKTEPLERİ
VAKFI • 1885 •

FMV IŞIK OKULLARININ ARMAĞANIDIR.

**ATATÜRK'ÜN
IŞIĞINDA
EĞİTİMİN DÜNÜ,
BUGÜNÜ, YARINI**

ATATÜRK'ÜN IŞIĞINDA EĞİTİMİN DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI

Kapak ve Grafik Tasarım: Muhabbet Reklam

ISBN:978-605-69669-2-7

FMV Yayınları Sertifika No: 42643

1. Basım: Eylül 2021

© FEYZİYE MEKTEPLERİ VAKFI YAYINLARI 2021

Bu kitabın her türlü basım hakkını Fezziye Mektepleri Vakfı Yayınları'na aittir. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının izni olmaksızın hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Baskı: OPTİMUM BASIM SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Tevfik Bey Mahallesi, Dr. Ali Demir Cad. NO:51/1, 34295 Küçükçekmece/İstanbul

FMV Yayınları

Teşvikiye Cad. No:6 Nişantaşı 34365 İstanbul

Tel: 0212 233 12 03

Faks: 0212 240 85 91

www.fmv.edu.tr

İçindekiler

Sunuş / Av. A. Akın SÜEL, FMV Yönetim Kurulu Başkanı

Aydınlanma Ateşini Yakan Önder

Geçmişten Günümüze Eğitim Tarihimiz

1. XIX. Yüzyıla Kadar Eğitim Tarihimiz
2. Devrimlerin Altında Yatan Bilgi ve Kültür Birikimi: Atatürk'ün Aydın Kişiliği
3. Atatürk'e Göre Eğitim Programının İçeriği
4. Türk Eğitim Devrimi
5. Bir Model Olarak Köy Enstitüleri: Köyden Başlayan Toplumun Eğitim Hareketi
Türk Eğitiminde Öğretmen Okulları / Necati VATAN, FMV MEB ve Resmi Kurumlar Koordinatörü

Günümüzde, Gelecekte Eğitimin Önemi

1. Atatürk'ün Düşünce, İlkeleri Işığında Eğitim Öğretim Programımızın Bugünü ve Geleceği / Müge YALIM ALPAN, FMV Işık Okulları Eğitim Kurumları Direktörü ve Kurucu Temsilcisi
2. Eğitim Fakültelerinin ve Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarının Durumu
3. Eğitimin Geleceği-OECD Gelecek Kurguları
4. Uzaktan Eğitim
5. Atatürk'ün Işığında Bir Eğitim Programının İlkeleri Nasıl Olmalıdır?

Kaynakça

SUNUŞ

Av. A. Akın SÜEL
FMV Yönetim Kurulu Başkanı

Değerli İşıklılar,

Platon'dan başlayarak antik dönemlerden beri insan ve eğitim ilişkisi her zaman felsefenin en önemli konusu olmuştur. Bu konu çok değişik açılardan ele alınmıştır çünkü toplum kavramı ve insan arasındaki etkileşimde en önemli bağlayıcı eğitimidir.

Eğitim, dünyayı değiştirmez; eğitim, insanı değiştirir. Eğitimli insanlardan oluşan toplumların yaşadığı ülkeler, uygarlık konusunda her zaman önde olurlar. Bunun nedeni, bu ülkelerde çok fazla bilim insanı olması ya da bu ülkelerin ekonomisinin çok güçlü olması değildir. Bu toplumların en önemli özelliği, değişime açık olmalarıdır. Eğitim düzeyi yüksek toplumlarda değişim hızlı gerçekleşirken geri ve cahil kalmış ülkelerde toplumsal değişimler sancılı olmaktadır. Eğitim bir yönüyle de toplumsal değişimlerdeki olası çatışmaları çözümler. Yani eğitim, hem toplumsal değişmeyi etkiler hem de toplumsal değişmeden etkilenir.

Eğitimle bir toplum inşa etmek mümkündür, tıpkı eğitimle bir insan inşa edebileceğiniz gibi. Burada asıl önemli olan soru şudur: Bu toplumu oluşturmak için nasıl bir eğitim sistemi oluşturmak gerekir? “Nasıl bir eğitim sistemi oluşturmak gerekir?” sorusu insanlık için çok eski bir soru değildir çünkü eğitim ve öğretim kavramının sistematik olarak ele alınması ancak Sanayi Devrimi ile başlamıştır. Bu döneme kadar eğitimdeki temel görünüm; farklı toplumların, farklı zamanlarda eğitim kurumlarına farklı anlamlar yüklemeleridir. Böylece kendi kültürlerini eğitim sistemleri aracılığıyla dönemin koşullarına göre şekillendirmişlerdir. Bu durum geleneksel Doğu toplumlarında olduğu kadar geleneksel Batı'da da böyledir. O nedenle en eski zamanlardan Sanayi Devrimi'ne kadar tüm toplumlarda eğitim sistemlerinin hedefleri ve programları üzerinde din olgusunun çok büyük etkisi olmuştur.

Sanayi Devrimi ile birlikte teknolojiyle tanışan insan, teknolojiyi kullanmak ve geliştirmek için bilimsel bilgi ve kavramları öğrenmek zorunda kalmıştır. Bilginin nasıl verileceği, bilginin yanında hangi becerilerin geliştirilmesi gerektiği sorun olarak ortaya çıkınca eğitim sistemi gereği de ortaya çıkmıştır. Bu tarihsel dönemeçte eğitim öğretim çalışmalarını değişime açık ve bilimsel niteliklerle sistemsel olarak geliştiren toplumlar bir anda çağdaş ülke bayrağını ellerine almış, dünyanın kuzey yarım küresi birdenbire gelişmiş ülkeler tablosu hâline gelmiştir.

Bu değişim ve dönüşümler olurken Osmanlı İmparatorluğu'ndaki değişime karşı gösterilen direnç, altı yüz yıllık destanın sonunu getirmiş; halkımızı kendi savaşını yaparak topraklarını savunma ve hayatta kalma durumunda bırakmıştır. Bu zor dönem, halkımızı tek bir güç olma konusunda yüreklendiren, tarihin akışını değiştiren Büyük Önderimiz Atatürk ile şanlı bir destana dönüşmüş; zorlukların sonunda bir güneş gibi doğan Türkiye Cumhuriyeti yaşamımıza aydınlık getirmiştir. Atatürk de Platon'dan beri sorulan o zor soruya yanıt aramıştır. Küçük bir çocukken başlayan sorgulama ve okuma merakı, öğrenmeye olan bitmez tükenmez isteği; binlerce kaynağı taramasına, her konuya ilişkin doğruyu aramasına, toplumsal olarak en iyi ve en güzel yaşamı sağlayacak sistemleri ve yöntemleri kuramsallaştırmasına götürmüştür onu.

Yıl 1919, 28 Aralık. Atatürk'ün Ankara'ya ilk gelişinin ertesi günü. Henüz TBMM açılmamıştır. Ordu kurulmamıştır. Kurtuluş Savaşı'nın fiili olarak başlamasının üzerinden yedi ay geçmiştir ve Büyük Önderimiz, Ankaralıları yaptığı bir konuşmada Milli Mücadelenin amaçlarını anlatır. O günlerde en büyük sorun düşmanlarımızı yenmek ve bağımsız bir ulus olarak yaşamının yollarını bulmaktır. Oysa Atatürk düşmanlar ve bağımsızlıkla ilgili sorunu "sorun" olarak görmemektedir. O konu, Kurtuluş Savaşı'nın başladığı 19 Mayıs günü onun kafasında bitmiş, sonrasında ülkenin kalkınması için neler yapılabileceği konusunda düşünmeye başlamıştır. 28 Aralık 1919'da Ankaralıları yaptığı konuşmada şunları söyler:

"Efendiler, millî teşkilatımızın bugün güttüğü amaç, vatanın bölünmesini önlemek ve milletin esaretten kurtulmasını sağlamaktır. Yakın bir gelecekte millî teşkilat bu amaca ulaşarak yüklediği vatan vazifesini yerine getirecektir fakat vazifesi bununla bitmiş olacak mıdır? Bence bundan sonra da pek önemli bir vatan vazifemiz vardır; İç durumumuzu düzeltmek, medeni milletler arasında faal bir uzuv olabileceğimizi fiilen ispat etmek lazımdır."

1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi; millî hareketin, millî eğitime verdiği önemi açıkça ortaya koymaktadır. Yurdun her tarafından gelen 250'den fazla erkek ve kadın öğretmeni bir araya getiren kongreyi, Mustafa Kemal Paşa cepheden gelerek açmış ve kongrede çok önemli bir konuşma yapmıştır. Kongrenin açılışına uzun bir başyazı ayıran *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi, daha önce iki İnönü Savaşı'nı ve başlamak üzere olan Sakarya Savaşı'nı kastederek "Mustafa Kemal Paşa Üçüncü Yunan Taarruzu'nun en ateşli zamanında muallim ordusunun gelecek vazifesi ile meşgul bulunuyor. Bu asil ve yüce örnek Türk tarihinin benzeri ender bulunan kıymetli hatıralarından biri olacaktır" diye yazmıştır.

Savaş ortasındaki bu kongrede Atatürk'ün söylediği şu sözler kültür ve eğitime verdiği önemin, millete beslediği inancın belirgin ifadesidir:

“Silahıyla olduğu kadar dimağıyla da mücadele mecburiyetinde olan milletimizin birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğinden asla şüphem yoktur.”

Şu anda 2021 yılındayız. Atatürk’ün cepheden gelerek yaptığı ilk maarif kongresinin üzerinden tam yüz yıl geçti. Bu günden geriye baktığımızda her alanda ulusunu yücelten bu büyük devlet adamının eğitim konusunda da çağın ilerisinde işler yaptığını, bugün için uygulanan pek çok eğitim sisteminin adımını 1920’li yıllarda attığını görüyoruz.

“Atatürk Kitapları” serimizin dördüncü kitabında Atatürk’ün eğitim alanında yaptıklarını sizlere hatırlatmak, dün ile bugünü karşılaştırmak ve geleceğe ışık tutmak istedik.

Her Atatürk kitabımızın hazırlığı bittiğinde yaşadığımız duyguyu yine yaşadık ve yine şaşırdık; onun kurduğu bu ülkenin ferdi olmanın gururunu yaşadık çünkü o büyük insan bugünü yine görmüş, adımlarını ona göre atmıştı. Bugün kullanılan yenilikçi eğitim sistemlerinin temel felsefesi ile onun eğitim felsefesi birebir örtüşüyordu. Bu kitabın yayına hazırlık aşamasında Işık Okulları’ımızda görev yapan kıymetli öğretmenlerimizden oluşan FMV Yayın Kurulumuz çok detaylı araştırmalar yaptı, pek çok kaynak taradı ve sizlere bu konuyu en öz biçimde sunmaya çalıştı. Kitabımızda kaynak olarak kullandığımız pek çok eğitim bilimci, bilim insanı ve araştırmacıların yanı sıra çok değerli öğretmenlerimize ülkemizin akademik belgeliğine yaptıkları katkıdan dolayı minnet duyuyor ve teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Konu, içerik ve kaynaklar bakımından sınırsız akademik ve entelektüel bilgisini bize sunan Sayın Prof. Dr. İlhami Çetin’e, kitabımızın hazırlık aşamasında bize yol gösteren Sayın Prof. Dr. Zafer Toprak’a, eğitim sistemleri hakkındaki yazısı ve görüşleriyle kitabımıza büyük katkı sağlayan FMV Işık Okulları Eğitim Kurumları Direktörü ve Kurucu Temsilcisi Sayın Müge Yalım Alpan’a, öğretmen okulları konusunda değerli düşüncelerini ve anılarını bizimle paylaşan MEB ve Resmî Kurumlar Koordinatörümüz Sayın Necati Vatan’a sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Bir güzel kitabı daha sizlere ulaştırmaktan duyduğumuz mutluluğu sizinle paylaşıyor, keyifli okumalar diliyoruz.

Saygı ve sevgilerimle.

AYDINLANMA ATEŞİNİ YAKAN ÖNDER

Yıl 1933... Günlerden 28 Haziran... Yer Ankara Erkek Lisesi... Tüm öğrenciler okula gelecek heyet için hazırlanmış, sabırsızca beklemektedir. Kapıya siyah bir Lincoln yanaşır. İçinden Salih Bozok, Mustafa Kemal Atatürk ve Reşit Galip iner. Öğrenciler konukları coşkuyla alkışlamaya başlar. Atatürk gençleri selamlayarak okula girer. O gün okulun bitirme sınavları yapılacaktır.

Atatürk'ün yanında Ankara Valisi Nevzat Tandoğan ve Garnizon Komutanı Fahrettin Altay'la birlikte yine en yakın arkadaşlarından Nuri Conker ile Kılıç Ali gibi seçkin kişilerin de bulunduğu yaklaşık yirmi kişilik bir grup vardır. O gün son sınıf öğrencileri bu heyet karşısında sınava girerler.

Sıra Aydın isimli öğrenciye gelir ve Aydın bir saat kadar içeride kalır. Arkadaşları, Aydın'ın içeride bu kadar uzun süre kalmasına anlam veremezler. Aydın'a tarih, coğrafya, yurt bilgisi vb. derslerden birçok soru sorulmuştur. İçeride neler olduğunu Aydın'ın (Sayılı) anılarından alıntılادی:

"(...) Sınav sonuçlarını belirleyen not cetvelleri, başta Atatürk olmak üzere, Milli Eğitim Bakanı ve okul müdürünün de imzalarını taşıyacak biçimde düzenlendi. (...) Sınav, sözlü bir sınavdı. (...) Benim sınavımı tek başına Atatürk yaptı. (...) Ben içeri girdiğimde Atatürk, hocalara, Volga Irmağı ile Don Irmağı'nın birbirlerine bağlanmaları girişiminin ne zaman yapılmış olduğunu soruyordu. Buna bir süre kimse yanıt vermedi. (...) Atatürk'ün hemen sağında oturmakta olan Afet Hanım, soruyu bana sormasını Atatürk'e önerdi. Atatürk de bunu uygun bulduğunu hafif bir baş işaretiyle onaylayarak soruyu bana sordu. (...)

Atatürk'ün Yurt Dışına Yolladığı
Öğrencilerden Aydın Sayılı

Girişim, Sokullu Mehmed Paşa zamanına aitti. Bir mevsim böyle bir kanalın açılma çalışmaları yapılmış fakat ertesi yıl çalışmalara devam edilmeyerek proje yarıda bırakılmıştı. Atatürk bu yanıtım üzerine başka bir soru sordu: Böyle bir kanalın açılması siyasi açıdan ve ekonomik olarak ne gibi anlamlar taşıyabilir ve ne gibi sonuçlar doğurabilirdi? Ayrıca doğal şartlar ve teknik olanaklar açısından durum ne idi ve bunun gibi bazı diğer deneyimlerimiz ve geleceğe ilişkin düşüncelerimiz var mıydı? İşte

bütün bunlar Atatürk'ün bana sorduğu sorular arasındaydı. (...) Bir sorunun yanıtı ve anlamı, genellikle ikinci bir soruyu akla getirmişti. (...) Bunlardan birincisi, 'Rusya'da Sovyet Sosyalist rejiminin kurulmasında bizim etkimiz olmuş mudur?' sorusuydu. (...) Sınav sırasında üç defa harita başına ve yazı tahtasına kalkıldı. (...) Atatürk, bütün sınav boyunca bana çok kibar davrandı. Sınav çerçevesinde yaptığı bütün konuşmalarında hep sanki kendisiyle eşit tuttuğu bir kimseyle konuşuyormuş gibi davranması özellikle dikkatimi çekti. (...) Ben çıktıktan sonra sınav salonunda hazır bulunanlara yanıtlarımdan çok memnun kaldığını açık bir şekilde söylemiş. (...) Tam not verilen başka öğrencilerin de bulunduğunu söyleyerek benim notumun hizasına bir de 'çok iyi' yazayım demiş ve cetvele böyle bir kayıt düşmüş, ayrıca kendisi benim hakkımda hocalardan da biraz bilgi istemiş ve bütün bunlardan sonra Millî Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey'e dönerek kendisine, 'Bu genç fevkalade zeki, bir an önce yurt dışına öğrenim görmeye yollayalım.' demiş.¹

Ertesi gün Aydın, Millî Eğitim Bakanlığı'na çağrılır. Bizzat Atatürk'ün yazdığı gurur mektubu bir zarf içinde kendisine verilir. Aydın, devlet bursuyla yurt dışına gönderilir. Amerika'da Harvard Üniversitesinde "Bilim Tarihi" alanında öğrenim görmeye başlar ve bu alanda doktora derecesi alan ilk isim olur.

Ardından Türkiye'ye gelip "Bilim Tarihi Kürsüsü"nü kurar.

1916-1917 Ders Anısı
I. Sınıf Öğrencileri Hakkında

Talebinin	Verilen	Makbuzat
Adı	Notu	
32 Kemal	3.00	
146 Anar	2.00	
418 Bekir	2.00	
213 Çakır	2.00	
395 İsmail	2.00	
424 Aydın	2.00	
447 Hüseyin	2.00	
511 Mehmet	2.00	
556 Sadık	2.00	
140 Talat	2.00	
904 Rıza	2.00	

Handwritten signatures and notes are present on the table, including "Aydın" and "Kemal".

¹ A. Sayılı, "Atatürk'le Bir Sınav Anısı", AKİTYK, *Erdem*, Atatürk Kültür Merkezi dergisi, Aydın Sayılı Özel Sayısı-I, cilt 9, sayı 25, TTK Basımevi, Mayıs 1996, s. 59.

Uluslararası Bilim Tarihi üyeliğine seçilir ve UNESCO gibi birçok kurumdan ve dünyanın çeşitli ülkelerinden ödüller alır. Binlerce Türk gencini yetiştirir. İşte sözünü ettiğimiz Aydın, şu anda kullandığımız kâğıt paralarımızdan beş liranın üstünde resmi olan kişidir. Bu kişi Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı'dır.

İşte Türkiye Cumhuriyeti'nin aydın ve parlak zekâları böyle zekice yöntemlerle ortaya çıkarılmış, bin bir zorlukla gönderildikleri dış dünyadan öğrendiklerini dönüp binlerce gence aktarmışlardır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün gençliği bu gençliktir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim için yurt dışına gönderdiği gençlere bir de mesajı vardır: "Sizleri bir kıvılcım olarak yolluyorum, bir alev topu olarak gelip yurdu aydınlatmalısınız."

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE EĞİTİM TARİHİMİZ

1. XIX. Yüzyıla Kadar Eğitim Tarihimiz

Orta Asya'daki Türk Topluluklarının Eğitim Anlayışı

Türklerin Anadolu'ya gelişi ve bu eski topraklara yerleşmeleri, insanlık tarihine bakıldığında oldukça yakın bir zamanda gerçekleşmiştir. Türklerin Anadolu'ya gelmeden önce de büyük bir kültür ve tarih geçmişi olduğu unutulmamalıdır.

İlk Türk toplumları ve devletleri olarak bilinen Hunlar, Göktürkler ve Uygurlarda eğitim biçimini yaşam koşulları belirlemiştir. Göçebe ve savaşçı olan Hunlarda (MÖ 220-MS 455) savaş ve yöneticilik eğitimi söz konusudur. Yetiştirilmek istenen insan tipi cesur, kahraman ve bilge anlamına gelen "alp" insandır. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan kendisine tüm dünya halklarının itaat etmesini ister ve kendini dünyanın hükümdarı, yöneticisi olarak görür. O; dışa dönük, sınırlarını genişletmek isteyen, göçebe, akıncı, düşmanlar ve hayvanlarla mertçe çarpışan, bir mo deldir.² Eğitimde, "töre" önemlidir. Töreği belirleyen gelenek ve dinlerin eğitim üzerinde etkisi vardır. Hunlarda ve eski Türklerde "Şaman"lar yaygın eğitimcilerdir ancak aile içinde alınan eğitim de önemlidir.³

² M. Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2013, s. 22.

³ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi, MÖ 1000-MS 2006*, Pegem Yayınları, Ankara, 2006.

Göktürklerde (552-745) eğitim, Hunlarınkine benzer ve töreye bağlıdır. Ancak Göktürklerin günümüze miras bıraktığı “Orhun Abideleri” dikkate alındığında Göktürklerde yazının ve okuryazarlığın gelişmiş olma olasılığı yüksektir. Siyasi içerikli bu belgelerde Türk halkına verilen öğütlerde eğitimsel amaçlar güdülmüştür. Belgelerde hükümdarların, aynı zamanda halkının eğitimcisi olduğu anlaşılmaktadır. Abidelerde yazılı bir öğüt şöyledir:

“Ey Türk beyleri ve halkı, bunu iştin! Türk halkının yaşayıp devlet sahibi olduğunu bu taş a yazdırdım, yanılıp öleceğini de buraya yazdırdım. Söyleyecek her ne sözüm var ise ebedi taş a (bengü taş) yazdırdım. Ona bakarak bu sözleri öğrenin.”

Uygurlarda (745-840) eğitim, biraz farklıdır çünkü Uygurlar, yerleşik hayata geçmiş ve Maniheizm dinini kabul etmişlerdir. Savaşçı özelliklerini yitiren bu toplumda 14 harfli Soğd alfabesi kullanılmış ve okuryazarlık yaygınlaşarak kâtiplik, bürokratik, danışmanlık gibi meslekler ortaya çıkmıştır. Hatta İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Profesörü Bossert, 1937’de 2. Türk Tarih Kongresi’nde matbaanın ilk defa Çinliler tarafından değil, Uygurlar tarafından bulunduğunu iddia etmiştir.⁴

İlk Türk devletlerinin edebiyat eserlerinde yaygın olarak bir öğretici amaç bulunduğu görülür. Bunlar, insanlara yaşamda yol gösterebilecek ilkeler, ahlak esasları ve felsefesal sayılabilecek sorgulamalardır. Şiir diliyle yazılmış ve kısmen atasözü niteliğindeki bu parçalar, döneminin ahlak ve terbiye anlayışını yansıtır. Bunlar iyiliğin, cömertliğin, bilgeliğin, cesaretin önemi ve değeri, büyüklere saygı gibi bugün de yaşayan değerlerdir.⁵

Müslümanlığın Kabulüyle Değişen Türk Eğitim Anlayışı

751’de Arapların Talas Savaşı’nda Çinlileri yenmeleriyle Müslümanlık Türkler arasında yayılmaya başladı fakat Türklerin büyük topluluklar hâlinde Müslümanlığı kabul etmeleri 10. yüzyılın ilk yarısına rastlar.

Türkler İslamiyet’i oldukça çabuk benimsedi çünkü tek tanrı düşüncesi, savaşçı bir ulus oluşları, öteki dünya inancı, yoksulları doyurma, kurban törenleri, bilim sevgisi gibi gelenekler Müslümanlık öğretileriyle örtüşüyordu.⁶

Türklerin Müslümanlaşmasıyla birlikte eğitim anlayışlarında da köklü değişiklikler olmuştur. Bu yeni inanç sistemi Türklerin Orta Asya’da oluşturdukları törelere dayalı eğitim sistemine yeni özellikler kazandırdı ve eğitim tarihimizde Müslümanlık öğretilerinin önemli ve sürekli sonuçları oldu.

Müslümanlığı kabul eden ilk Türk devletlerinden başlayarak Karahanlı, Selçuklu ve Osmanlılarda medreseleri merkeze alan belirli bir eğitim politikası izlenmiştir. Selçuklularla

⁴ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, MÖ 1000-MS 2006, Pegem Yayınları, Ankara, 2006.

⁵ E. Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2016, s. 76-77.

⁶ N. Yazıcı, *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013, s. 111.

Semerkant'ta Selçukluların Kurduğu Tilya-Kari Medresesi

birlikte Türkler, Batı Asya ve Anadolu'ya yönelmişlerdir. İlk Selçuklu medreseleri, 1040 yıllarında Nişabur'da Tuğrul Bey tarafından kurulmuştur. Medreseler, Türk hükümdarlarının eğitime olan ilgileri nedeniyle Semerkant, Buhara, Taşkent, Balasagun, Yarkent, Kaşgar, Belh, Nişabur, Gazne, Huttalan gibi Türk kentlerinde kısa sürede yaygınlaşmış ve bu kentler bilim yuvası hâline gelerek halkın bilgi ve kültür düzeyi yükselmiştir. Türkler arasında Farabi, Birûni, İbni Sina, İbni Kesir, Balasagunlu Yusuf, Kaşgarlı Mahmud, Ahmet Yesevî, gibi ünü günümüze kadar gelen bilim insanları yetişmiştir. Bu bilim insanları aynı zamanda döneminin önemli eğitimcilerindendir.⁷ Medreseler, Anadolu Selçukluları ve Beylikler zamanında tüm Anadolu kentlerine yayılmıştır. Selçuklular ve Anadolu Beylikleri döneminde devlet adamları eğitime önem vermiş, bilimin gelişmesini teşvik etmiş ve eğitim kurumlarını yaygınlaştırmışlardır. Bu dönemde yaygın eğitim kurumu olarak "ahilik" ve seçkin eğitim kurumu olarak da "atabeglik" uygulamaları ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet'e Kadar Osmanlı Eğitim Sistemi

Osmanlı Devleti'nde eğitim, kendisinden önceki Müslüman Türk devletlerindeki benzer bir gelişme göstermiştir. Ancak bazı farklar da yok değildir. Çünkü Osmanlı Devleti geniş topraklara ve uygarlığa sahip bir imparatorluktu. İmparatorluğun eğitim kurumlarının şekillenmesinde, üzerinde yaşadığı toprakların kültürleri ve kendisinden önceki devletlerin eğitim sistemleri etkili olmuştur. Yaklaşık altı yüzyıllık uzun bir ömre sahip Osmanlı Devleti'nin eğitim politikası, 18. yüzyıldan itibaren geleneksel eğitim anlayışından uzaklaşarak Batı etkisine girmeye başlamıştır.

⁷ Alev Duran, Gökçen Çatlı Özen, (Edit.), *Tarih, Sosyoloji ve Antropoloji Bağlamında İncelemeler*, Hiper Yayın, İstanbul, 2020, s.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde bilimsel düşünceye ve eğitime büyük önem verilmiştir. İlk Osmanlı hükümdarları, yerleşik bir düzende yaşamadıkları ve zor koşullarda oldukları için düzenli bir eğitim görmemişlerdi fakat çocukluklarından başlayarak bilgi ve âlim insanların yanlarında bulunurlardı. Sonrasında da bu insanları meclislerinde bulundurur, onlara özel bir sevgi ve saygı gösterirlerdi. Osman Bey ile Şeyh Edebalı arasındaki ilişki bunun en güzel örneklerinden biridir.⁸

Geleneksel Osmanlı eğitim sistemindeki okullar, sıbyan mektepleri, medreseler, Enderun mektebi ve tekke, zaviye gibi bazı örgün ve yaygın eğitim kurumlarıdır. Okulların yapısı ve programları, çoğunlukla dinsel nitelikteydi. Osmanlı eğitim sistemi içinde "külliye" şeklinde gelişen en yaygın ve en saygın eğitim kurumları olan medreseler, vakıf sistemine dayalı olarak kurulmuştu. İlk Osmanlı medresesi, 1330'da Orhan Bey zamanında İznik'te yaptırıldı. Bursa'da "Yeşil Medrese", Edirne'de "Darülhadis" ve "Üç Şerefeli Medrese", "Fatih Külliyesi", "Süleymaniye Külliyesi" üniversite niteliğinde medreselerdi. Bunların yanında ülke içinde büyüklü küçüklü birçok medrese vardı. Hem dünyevi hem manevi bilimlerin bir arada okutulduğu medreseler, Osmanlı Yükselme Dönemi'nde saygın ve etkili kurumlarken 15. ve 16. yüzyıllarda bozulmaya başlamıştır.

1575 Yılında Kurulan Ancak Şeyhülislamın Fetvasıyla Yıkılan
Takiüddin'in Rasathanesi'ni Gösteren Bir Minyatür

⁸ Namık Kemal, *Osmanlı Tarihi*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1971.

Osmanlı'da Bir Çocuk Sınıfı

Osmanlı klasik döneminin medrese dışında ciddi ve en özgün eğitim kurumu “Enderrun Mektebi”ydi. Genelde mülki ve askerî yöneticilerin yetiştirildiği bu okul, Osmanlı merkez ve taşra bürokrasisine gerekli insan gücü kaynağını oluşturmak için kurulmuştu. Bu özelliğiyle resmî Osmanlı ideolojisi veya zihniyetinin öğretilip geliştirildiği bir eğitim kurumuydu. Osmanlı eğitim sisteminin en önemli yönü, eğitimin birey ve cemaatlara bırakılmış olmasıdır. Osmanlı’da cemaat din ve etnik temellidir. Her dinsel cemaat kendi okullarını açar ve yönetirdi.

Okullar ve medreseler üzerindeki denetim hakkı dinsel makamlara aitti. Sıbyan mekteplerini kadılar, medreseleri ise Şeyhülislamlık makamı denetliyordu. Bu durum 1924’te şeyhülislamlığın kaldırılmasına kadar devam etti.

18. yüzyılda başlayan Sanayi Devrimi, Gerileme Dönemi’ne girmiş olan Osmanlı İmparatorluğu’nu Avrupa karşısında daha da güçsüzleştirdi. Osmanlı ordularının Avrupa orduları karşısında yenilgiye uğraması, yöneticileri sadece askerlik alanında yenilikler yapmaya itti, bu arada eğitim işleri unutuldu. Osmanlı’nın Batı ile yoğun ilişkilere girmeye başladığı III. Selim zamanında belirginleşen Batılılaşma sürecinin temelinde bulunan “ilerleme” kaygısı, Tanzimat Dönemi’nde (1839-1876) uygarlaşma düşüncesiyle yeni bir boyut kazandı. Bunun eğitim sistemine de kaçınılmaz olarak etkileri oldu.

18. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak çeşitli askerlik okullarının açılmasıyla devlet eğitim işlerine el atmış oldu. 19. yüzyılın ilk yarısından başlayarak devletin etkisi diğer eğitim alanlarında da yaygınlaştı. Böylece eğitim öğretim bir devlet politikası özelliği kazandı.

Sıbyan Mektebi Öğrencileri

1826'da II. Mahmud Dönemi'nde Efka-ı Hümayun Nezaretinin kurulmasıyla denetimi çeşitli makam ve yetkelere dağılmış bulunan vakıflar bir çatı altında toplandı. Dolayısıyla vakıflar eliyle yürütülen eğitim öğretim işleri de devletin denetimine girmiş oldu. Daha sonraları Rüştîye Mekteplerinden sorumlu olacak Mekatib-i Rüştîye Nezareti (1839), Sıbyan Mekteplerini düzene koymak ve Darülfünun kurmak amacıyla Meclis-i Maarif-i Umumiye (1846) gibi yönetsel birimlerin hayata geçirilmesiyle eğitim işleri doğrudan ve sürekli olarak devletin denetimi ve düzenlemesi altına girdi.

16 Mart 1848'de Darümuallimin-i Rüştî adında, ilk defa, öğretmen yetiştiren bir meslek okulu açıldı. Bu okulun açılması, öğretmenliğin meslekleşmesi yönünde önemli bir adımdı.

1857'de Maarif-i Umumiye Nezaretinin kurulmasıyla da bugünkü Milli Eğitim Bakanlığının görevlerini yürüten tek bir örgüt tam anlamıyla çalışmaya başladı.

1859'da İstanbul'da ilk kız rüştîyesi açıldı. Bu okulla kızlar, sıbyan mekteplerinden başka üst derecede bir okulda, ilk kez, okuma fırsatı buldular.

Sıbyan Mektebinde Kız Öğrenciler

İdadî Öğrencileri

1 Eylül 1869 tarihli “Maarif-i Umumiye Nizamnamesi” ile eğitim işlerinde önemli düzenlemelere gidildi ve taşra yönetim örgütü kuruldu. Bu düzenlemeyle yeni kurulan devlet okulları üç kademeye ayrıldı:

- ✓ İlköğretim okulları: sıbyan okulları, iptidaiyeler, rüşdiyeler
- ✓ Ortaöğretim okulları: idadiler, sultaniler
- ✓ Yükseköğretim okulları: Darülfünun ve çeşitli meslek okulları

İlköğretimin birinci devresi yani sıbyan okullarında kızlar için 6-10, erkekler için 7-11 yaşları arası zorunlu öğrenim olarak belirlendi. Bu düzenlemeyle Türk, azınlık ve yabancı özel okulları devletin gözetim ve denetimi altına alındı; Türkçe öğretim dili olarak benimsendi; meslekî ve teknik eğitimin temelleri atıldı; öğrenci ve öğretmenlerin kıyafetleri düzenlendi; kitaplıklar, basımevleri ve müzeler Maarif Nezaretinin denetimine girdi. Eğitimin modernleştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını amaçlayan bu düzenleme, İkinci Meşrutiyet’e kadar (1908) yürürlükte kaldı.⁹

1913 tarihli “Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkatı” ile ilköğretimde değişiklik yapıldı, iptidaiyeler ve rüşdiyeler birleştirilerek eğitim süresi altı yıl olan ilkokullar kuruldu. 1910 yılından itibaren ilk özel ve resmî anaokulları açılmaya başlandı. İlkokul öğrenimi tüm yurttan zorunlu tutulmuş ancak büyük şehirlerin dışında bunun denetimi ve uygulaması tam anlamıyla yapılamamıştır. Beş yıllık idadiler ortaöğretimin birinci devresi olarak kabul

⁹ H. Cicioğlu, *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.

Darülfünun Hukuk Şubesi Hocaları ve Öğrencileri

edildi, yedi yıllık idadiler sultaniye adıyla ortaöğretimin ikinci devresi sayıldı. 1908-1924 yılları arasında yükseköğretim kurumlarının yenileştirilmesine çalışıldı. Edebiyat, hukuk, fen ve tıp fakültelerinden oluşan Darülfünun'a özerklik verildi. Medreseler yine şeyhülislamlığa bağlı kaldı.

2. Devrimlerin Altında Yatan Bilgi ve Kültür Birikimi: Atatürk'ün Aydın Kişiliği

Başarıya ulaşan her devrimin altında geniş bir bilgi ve kültür birikimi yatar. Şüphesiz Atatürk Devrimleri'nin altyapısını da böyle bir birikim oluşturuyor. Bu birikimin oluşmasında Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşadığı ve büyüdüğü ortamın, aile yapısının, gittiği okulların, okuduğu kitapların, izlediği gazete ve dergiler ile yakınlaştığı dostlarının, düşüncülerinin, yazarların ve ozanların etkisi görülebilir.¹⁰

Öncelikle Atatürk'ün doğduğu ve büyüdüğü Selanik, Avrupa'daki en önemli kentlerden biridir ve fikirlerinin oluşmasında etkisi büyüktür.¹¹ Atatürk'ün yaşadığı dönemde Selanik demir yoluyla Sırbistan, Viyana ve İstanbul'a bağlanıyordu. Elektrik, pamuk, giysi ve tütün üretimi yapılan kentin dikkat çekici bir başka özelliği, modern bir limanı olmasıydı.¹² Selanik'te, çeşitli milletlerden insanlar, dinler ve düşünceler uzun süre birlikte yaşamış ve kaynaşmıştı. Birçok sanatçı ve yazarın o dönem bulunmuş olduğu Selanik'te çok sayıda gazete ve dergi yayımlanıyordu. Ayrıca kentte yenilikçi okulların varlığı da şehre eğitim anlamında ayrı bir özellik kazandırıyor.

Atatürk'ün Eğitim Anlayışında Önemli Rolü Olan Şemsi Efendi Okulu

¹⁰ Yahya Akyüz "Atatürk'ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri", Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1991.

¹¹ H. I. Yıldırım, *Atatürk'ü Etkileyen Olaylar*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2009.

¹² A. Mango, *Atatürk: The Biography of the Founder of modern Turkey*, The Overlook Press, ABD, 2000.

Mustafa Kemal Harp Akademisinde

Bu önemli kültür ve eğitim kentinde büyüyen Atatürk'ün görüş ve düşünceleri elbette ki Selanik'in özelliklerinden oldukça etkilendi.¹³

Atatürk'ün devrime düşünsel hazırlık devresinin en önemli öğeleri ailesi ve öğretmenleridir. Annesi Zübeyde Hanım'ın aksine babası Ali Rıza Efendi, oğullarının ilahilerle yapılacak bir törenle başlayacağı geleneksel öğretimi yapan mahalle mektebi yerine yeni yöntemlerle öğretimi yapan özel Şemsi Efendi okuluna gitmesinden yanaydı. İlk önce mahalle mektebine yazılan Mustafa Kemal, birkaç gün sonra Şemsi Efendi okuluna kaydedildi.

Bu okulda öğretim yöntemleri ve disiplin sistemi diğer okullara göre oldukça farklıydı. Mahalle mekteplerinin aksine Şemsi Efendi'nin okulunda saat başı teneffüs arası vardı; çocuklar bahçede oyun oynuyor, jimnastik hareketleri yapıyordu. Sınıfta tahta, tebeşir ve harita bulunuyordu, ayrıca her yeni ka-

yıt yaptıran öğrenciyi eğitimi ve okula gidiş gelişleriyle ilgilenmek üzere üst sınıfta okuyan öğrencilerden bir rehber atanıyordu.

Babasının ölümü üzerine eğitimine bir süre ara veren Mustafa Kemal, Selanik Mülkiye Rüştiyesine kaydoldu. Burada suçsuz olduğu halde, "Kaymak Hafız" olarak bilinen matematik öğretmeni Hüseyin Efendi tarafından dayakla cezalandırılınca okuldan ayrıldı. Annesinin ticaretle meşgul olması yönündeki ısrarlarına rağmen Selanik Askeri Rüştiyesine gitmeye karar vererek sınava girdi ve kazandı. Sınavdaki başarısından dolayı öğrenimine dört yıllık okulun üçüncü sınıfından başladı.¹⁴

Selanik Askeri Rüştiyesinin öğretmenleri çoğunlukla subaylardan oluşuyordu, düzenli ve disiplinli bir kurumdur. Atatürk'e Kemal ikinci adını bu okulun matematik öğretmeni Mustafa Bey verdi. Yine Fransızca öğretmeni Nakıyüddin Bey'in de yönlendirmesiyle kışlığının ve dünya görüşünün oluşumunda ve gelişiminde önemli bir etken olan Fransız düşünürlerin eserlerini okudu.

Bu okuldan sonra lise eğitimi için Manastır Askeri İdadisine gitti. Bu okuldaki öğretmeni Mehmet Asım Efendi her ne kadar onun edebiyat ve şiirle uğraşmasını engellemeye çalışsa da güzel yazı konusunda onu etkilemişti. Bu okuldaki tarih öğretmeni Topçu Kolağası

¹³ H. Ercişli, *Atatürk: Hayatı ve Üstün Kişiliği*, Saray Yayınevi, İstanbul, 2008.

¹⁴ F. R. Umut, *Atatürk'ün Öğrenim Hayatı ve İhtisaplı Devrin Milli Eğitim Sistemi*, Atatürk Konferansları, cilt I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998.

Mustafa Kemal, Harp Okulundan Arkadaşlarıyla

Mehmet Tevfik Bey ise dönemin dar görüşlü tarihçilerinin aksine tüm Türk tarihini genişçe işleyen, öğrencilerine tarih kültürü ve sevgisi aşılayan bir eğitimciydi.¹⁵

Fransızcasının geri kaldığını düşünen ve “Bir kurmay subayı mutlaka yabancı dil bilmelidir, bunun aksini düşünmek büyük bir hatadır.” diyen Mustafa Kemal, tatilde Selanik’te bir Fransız okulunda özel ders aldı.¹⁶

İdadiden sonra İstanbul’da Harp Okuluna yazılan Mustafa Kemal daha sonra Harp Akademisine devam etti. Bu iki kurumda da önemli öğretmenlerin eğitiminden geçen Mustafa Kemal, tabiye öğretmeni Kurmay Yarbay Nuri Bey’in öğütlerini hatırlar tutarak askerlik dışı bilgilerle de donanmaya özen gösterdi.¹⁷

Yine bu okulun müdürü Ali Rıza Paşa, bazı öğrencilerin gizlice Namık Kemal’in eserlerini okumalarını, daha çok Atatürk tarafından yazılan ve Abdülhamid yönetiminin sorunlarının anlatıldığı yazıların yer aldığı gazetenin çıkarılmasını görmezden gelmiştir. Atatürk’ün birçok özelliği büyük ölçüde eğitim hayatında şekillenmiştir.

Matematikteki başarısı ve yeteneği, ölçülü davranışlarının ve zamanlama yeteneğinin; tarih merakı ve ilgisi, ulusal benliğinin ve tarihe yön veren liderlik özelliğinin; yabancı dildeki bilgi ve becerileri ise reformcu kişiliğinin gelişmesini sağlamıştır.¹⁸

¹⁵ Y. Akyüz, “Atatürk’ü Yetiştiren Öğretmenlerden Birkaçı”, *Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu (9-10 Nisan 1981)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1981.

¹⁶ Ali Fuat Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1967.

¹⁷ Ali Fuat Cebesoy, a.g.e

¹⁸ E. Varış, “Eğitim Yolu ile Atatürkçü Çizgide Milli Bütünleşme”, *Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu (9-10 Nisan 1981)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981.

Sınırlı olanaklar içinde kendi kendini yetiştirmeyi ve geliştirmeyi başaran Atatürk, örgün öğrenimi sırasında çoğunlukla askerliğe yönelik bilgiler edinirken toplum bilimine yönelik bilgi ve görüşlerini kendi çabasıyla edinmiştir.¹⁹

Yakın çevresinin tanıklıklarından Atatürk'ün boş zamanlarında sürekli okuduğunu ve kitaplarının matematikten devletler arası hukuksal sorunlara, kamu hukukundan şiir ve edebiyata, sosyolojiden felsefe ve dine, askerlikten dile kadar pek çok konuda geniş bir yelpaze oluşturduğunu biliyoruz.²⁰

Ayrıca Arap alfabesinin değiştirilmesini, medreselerin kaldırılmasını, kadın haklarını ve çok eşli evliliğin yasaklanmasını savunan *İctihad*; Jön Türklerin Avrupa'da çıkardığı *Osmanlı ve Şûrayı Ümmet* ile Jön Türklerden esinlenen Batıcıların çıkardığı *Meşveret* ve *Mizan* dergileri sürekli edindiği ve izlediği yayınlardı.²¹

Ayrıca, 1920'den sonra değerli siyaset ve akıl insanlarıyla yapılan söyleşi ve tartışmaların yanı sıra ülkeye davet ederek araştırmalarını desteklediği John Dewey, Omer Buyse, Albert Malche gibi önemli bilim insanlarının görüş ve önerileri ile düşünceleri de Atatürk'ün eğitim hakkındaki fikirlerinin gelişmesini ve netleşmesini sağlamıştır.²²

Harp Okulu Mezunları Mustafa Kemal Arkadaşlarıyla

¹⁹ M. Tezcan, "Sosyoloji Açısından Atatürk", *Sempozyumu (9-10 Nisan 1981)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981.

²⁰ Sadı Borak, *Atatürk ve Edebiyat*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1974.

²¹ İsmet Bozdağ, "Atatürk'ün Fikir Kaynakları", *Milliyet*, 11 Kasım 1974.

²² Cengiz Dönmez, Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi'nde Ortaöğretim, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 255-268, 2005.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Atatürk'ün Karşılaştığı Ülke Sorunları

1923 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun ardından siyaset ve devlet anlayışı bakımından çok farklı bir ülke kuruldu. 1919'da başlayan Kurtuluş Savaşı üç yıl sürmüştü ancak toplum, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan beri sürekli çeşitli savaşlara girmek zorunda kalmıştı.

Bütün bu savaşlarda kaynak, temelde elde kalan Anadolu'dan karşılanmıştı. Bu nedenle, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, kazanılan askerî zaferin devamını sağlayacak ekonomik ve sosyal devrimler için gereken parasal güç yoktu. Bir yandan ekonomik altyapı geliştirilirken diğer yandan ekonomik ve sosyal gelişimin temeli sayılan toplumun gerekli bilgi ve becerilerle donatılması gerekiyordu. Bu nedenle, eğitim, Cumhuriyet ile beraber gelen devrimlerin temelindeki sosyolojik kurum olarak konumlandırıldı.

Böyle bir ortamda siyasi lider durumundaki Atatürk'ün eğitime kayıtsız kalması düşünülemezdi. Atatürk'ün eğitimin önemini Kurtuluş Savaşı sırasında kavradığı ve eğitime hem fikir hem de sermaye anlamında yatırım yapmaya başladığı, Cumhuriyet Dönemi'ni inceleyen birçok eğitim tarihçisi tarafından vurgulanmıştır.

Annelerin beşikteki bebeklerine söyledikleri ninniden yükseköğretimin yönetimine kadar geniş bir alanda eğitime yönelik görüşleri bulunan Atatürk, kendini Türk ulusunun öğretmeni olarak nitelendirmiştir.

Atatürk'ün Eğitimle İlgili Görüşleri

Atatürk'ün görüşlerini kapsayan, Atatürkçülüğü oluşturan dört özelliği şöyle sıralayabiliriz:

1. Tam bağımsızlık taraftarıdır.
2. Halkçıdır, demokratiktir, sosyaldır ve barışçıdır.
3. Pozitif bilime ve özgürlüğe dayanır.
4. Değişime açıktır.²³

Atatürk, düşüncelerinin gerçekleşmesi ve toplumda yansımaları bulması için gerekli olan en temel aracın eğitim olduğuna inanıyordu. 9 Eylül 1922'de Kurtuluş Savaşı'nı başarıyla bitirince İzmir'de Mustafa Kemal'e, "Çok yorulunuz, herhalde çiftliğinize çekilir, dinlenirsiniz." dediklerinde Mustafa Kemal'in, "Hayır, asıl savaş şimdi başlayacak. Bu savaş, bilgisizliğe ve gericiliğe karşı yapılacaktır." diyerek verdiği yanıt bunu gösteriyor.²⁴

²³ R. Kaynar, "Atatürkçülük", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11 (5):289-309,1986.

²⁴ A. R. Erdem, *Atatürk'ün Eğitim Liderliğinin Başarısı: Türk Eğitim Devrimi*, Belgi, 2, 163-181,2011.

Bu bağlamda Atatürk'ün düşüncelerine göre ideal bir toplum oluşturmak için eğitim şu özellikleri taşımalıydı:

1. Eğitim; gelecek kuşakları, Türkiye'nin bağımsızlığını koruyacak. Cumhuriyet'i koruyup yükseltecek biçimde yetiştirmelidir.
2. Eğitim; toplumu bilgisizlikten kurtarmalı, onun bilgi ve davranış düzeyini yükseltmeli, yeteneklerini ortaya çıkarıp geliştirmelidir.
3. Eğitim; çocuklara özgürlük vererek yeni kuşakların, saygınlık, özveri, düzen, disiplin içinde gelişmelerini sağlamalıdır.
4. Eğitim, işe yarar üretici ve hayatta başarılı kuşaklar yetiştirmelidir.
5. Eğitim, ulusal olmalıdır ve bilime dayanmalıdır.²⁵

Atatürk eğitim konusunda özellikle iki noktayı vurgulamıştır. Bunların ilki, geliştirilecek programın sosyal hayatımızın gereksinimlerine ve çağdaş gereklere uygun olmasıdır. 27 Ekim 1922'de Bursa'da öğretmenlere yaptığı konuşmada bunu şöyle ifade etmiştir:

“Görülüyor ki en önemli ve verimli görevimiz eğitim işlerimizdir. Eğitim işlerinde mutlaka başarılı olmak gerekir. Bir milletin gerçek kurtuluşu ancak bu şekilde olur. Bu zaferin sağlanması için hepimizin tek can ve tek fikir olarak ilkeli bir program üzerinde çalışması gereklidir. Bence bu programın temel ilkeleri ikidir:

1. Sosyal hayatımızın ihtiyacına uygun olması,
2. Çağdaş gereklere uygun olması.”

Atatürk'ün en çok vurgu yaptığı ikinci nokta da bağımsızlık kavramıdır. 1922'de TBMM açılış konuşmasında, “Yetiştirilecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri eğitim ve öğretimin sınırı ne olursa olsun, bir an evvel ve her şeyden evvel, Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine, millî geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etme gereği öğretilmelidir.” diyerek bağımsızlığın eğitimle ilişkisini dile getirmiştir.

Atatürk'ün istediği eğitim sisteminin en önemli özelliği, bağımsız ve Türk halkına özgü olmasıdır. Türk dostu Fransız gazeteci Claude Farrère ile 18 Şubat 1922'de yaptığı söyleşide bu görüşünü şöyle ifade ediyordu:

“Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben, milletimin ve büyük atalarımın en değerli miraslarından olan bağımsızlık aşkı ile yaratılmış bir adamım. Çocukluğumdan bugüne kadar ailemle, özel ve resmî hayatımın her dönemini yakından tanıyanlarca bu aşkım bilinir. Bence bir millette onurun, saygınlığın, namusun ve insanlığın doğabilmesi ve yaşayabilmesi, mutlaka o milletin özgürlük ve bağımsızlığına sahip olmasıyla mümkündür.

²⁵ Yahya Akyüz, *Atatürk ve Eğitim, Atatürkçü Düşünce*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara. 1992.

Atatürk ve Eşi Latife Hanım, Konya Kız Öğretmen Okulu Ziyaretinde

Ben yaşayabilmek için mutlaka bağımsız bir milletin evladı kalmalıyım. Bu sebeple milli bağımsızlık bence bir hayat meselesidir”

Günümüzdeki birçok öğrenci merkezli yaklaşımın da öğrenme öğretme sürecinde ulus kültürüne vurgu yapması, Atatürk’ün Türk kültürüne uygun bir eğitim anlayışı konusundaki görüşlerinin hâlâ geçerli olduğunu göstermesi bakımından çok önemlidir. Bu noktada Atatürk, Türk ulusunun onurlu bir ulus olarak yaşamasını, eğitim programları açısından temel bir hedef olarak ortaya koymuştur. İstenen en önemli özelliklerden biri, bu politikanın bağımsız ve Türk’e özgü yapılandırılması gerekliliğidir. Bu durumu Atatürk *Nutukta* şöyle ifade ediyor:

“Temel ilke, Türk ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu ancak tam bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne denli zengin ve gönençli olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık karşısında usak durumunda kalmaktan öteye gidemez. Yabancı bir devletin koruyuculuğunu ve kollayıcılığını istemek insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü ve beceriksizliği açığa vurmaktan başka bir şey değildir. Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların isteyerek başlarına yabancı bir efendi getirmeleri hiç düşülmemez. Oysa Türk’ün onuru, kendine güveni ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus tutsak yaşamaktansa yok olsun daha iyidir. Öyleyse ya bağımsızlık ya ölüm!”

Atatürk'ün eğitimin hedefleri bağlamındaki görüşleri incelendiğinde eğitim ile bağımsızlık arasında bir bağ kurduğu görülür. 2 Aralık 1924 tarihli konuşmasında da bunu ifade etmiştir:

“En önemli ve en esaslı nokta eğitim konusudur. Eğitimidir ki bir milleti ya özgür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum hâlinde yaşatır ya da bir milleti kölelik ve yoksulluğa terk eder. Bazı şeyler vardır ki bir kanunla, bir emirle, bir düdük çalarak düzeltilebilir. Ama bazı şeyler vardır ki kanunla, emirle, milletçe omuz omuza boğuştuğumuz hâlde düzelmezler. Fesi atar, şapkayı giyer adam ama alnında fesin izi vardır. Siz sarıkla gezmeyi yasaklıyorsunuz. Kimse sarıkla dolaşmaz ama bazı insanların başındaki görünmeyen sarıkları yok edemezsiniz. Çünkü onlar zihniyetin içindedir. Zihniyet, binlerce yılın birikimidir. O birikimi bir anda yok edemezsiniz; boğuşursunuz onunla sadece. Yeni bir zihniyet, yeni bir etik yerleştirmeye kadar boğuşursunuz onunla ve sonunda başarılı olursunuz.”

Bu sözlerinden de anlaşıldığı gibi, Atatürk cephede sağladığı başarılarla rağmen ulusun eğitim düzeyinin, entelektüel açıdan yükselişinin çok zor olacağını bilincindeydi. Karşısında direnç gösterecek grupların varlığının da farkındaydı. Kurduğu sistemin kendisinden sonra da devam edecek nitelikte olması, toplum tarafından içselleştirilmesi gerekiyordu. Bunlar gerçekleştiği zaman ulusun her koşulda tam bağımsızlığını devam ettireceğini düşünüyordu. Tam bağımsızlık hedefi her zaman eğitimle birleşiyordu ve bunu *Nutuk*'ta şöyle vurguluyordu:

Atatürk, Edirne Muallim Mektebinde

Mustafa Kemal Atatürk, Ankara Hukuk Fakültesinde Bir Sınavda

“Tam bağımsızlık, bizim bugün üzerimize aldığımız görevin asıl ruhudur. (...) Biz onuruyla yaşamak isteyen bir milletiz. (...) Bilgin, cahil, istisnasız bütün millet kişileri, belki içinde bulundukları güçlükleri tamamen anlamaksızın, bugün yalnız bir nokta etrafında toplanmış ve kanının sonuna kadar akıtmaya karar vermiştir. O nokta tam bağımsızlığımızın sağlanması ve devam ettirilmesidir.

Tam bağımsızlık denildiği zaman elbette siyasi, mali, ekonomik, adli, askerî ve kültür gibi her alanda tam bağımsızlık ve tam serbestlik demektir. Bu saydıklarımızın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, millet ve memleketin gerçek anlamı ile bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir.”

Atatürk'ün eğitimle ilgili hedeflerinden biri de “toplumu bilgisizlikten kurtarması, bilgi ve ahlak düzeyini yükseltmesi, yeteneklerini ortaya çıkarıp geliştirmesiydi”. Bu konuyla ilgili düşüncelerini yine *Nutuk'ta* şöyle belirtiyordu:

“Milletimizin hedefi, milletimizin ideali, bütün dünyada tam anlamı ile uygar bir sosyal toplum olmaktır. Bilirsiniz ki dünyada her kavmin varlığı, özgürlük ve bağımsızlık hakkı, sahip olduğu ve yapacağı çağdaş eserler ile uyumludur. Çağdaşlık yolunda yürümek ve başarılı olmak hayatın şartıdır. Bu yol üzerinde duraksayanlar veya bu yol üzerinde ileri değil, geriye bakmak bilgisizliği ve tedbirsizliğinde bulunanlar, uygarlığın coşkun seli altında boğulmaya mahkumdurlar. Çağdaşlaşma yolunda başarı, yenileşmeye bağlıdır. Sosyal hayatta, ekonomik hayatta, bilim ve teknoloji alanında başarılı olmak için tek ilerleme ve gelişme yolu budur. Hayat ve geçime egemen olan kuralların zaman ile değişmesi, gelişmesi ve yenilenmesi zorunludur. Çağdaşlaşmanın buluşlarının, tekniğinin, harikalarının dünyayı değişikliktan değişikliğe uğrattığı bir devirde; asırlık eskimiş zihniyetler ile geçmişe bağlılıkla varlığın korunması mümkün değildir.”

Atatürk, Samsun Lisesinde Tarih Dersinde Öğrencilerle İlgileniyor

Atatürk'e göre, "Ülkeler çeşitlidir ama uygarlık birdir ve bir milletin ilerlemesi için de bu tek uygarlığa katılması gereklidir."²⁶ Onun, Antik Mısır'dan modern Avrupa'ya kadar bütün ulusları ilerleten, geliştiren temel bir uygarlık anlayışını benimsediği söylenebilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma sürecinde yapılandığı eğitim reformları sonucunda dinsel eğitim yapan kurumlar ile bilimsel eğitim ve öğretime yönelmiş kurumlar aynı anda varlığını sürdürmüştü. Bu ikili sistemin varlığı da kaçınılmaz olarak toplumsal yaşamda iki kutup oluşmasına neden olmuştu. Atatürk'ün görüşleri incelendiğinde eğitim felsefesinin temelinde bu farklı kutupların yok edilmesinin hedeflediği de görülür. Ona göre, başarılı bir kuşak yetiştirme hedefi gerçekleşmeden Cumhuriyet'in kalıcı olması mümkün değildi. 1 Mart 1923 tarihinde, Meclis açış konuşmasında bu konuya değiniyordu:

"Büyük davamız en uygar ve en üst gönenç düzeyinde bir millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için fikir ve hareketi beraber yürütmek zorundayız. Bu girişimde başarı ancak tüzel (yasal) bir planla ve en akılcı bir şekilde çalışmakla mümkün olur. Bu nedenle okuma yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak, memleketin bütün kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek; ülke davalarının ideolojisini anlayacak anlatacak, kuşaktan kuşağa yaşatacak kişi ve kurumları yaratmak; işte bu önemli ilkeleri en kısa zamanda sağlamak bakanlığın üzerine aldığı en büyük görev ve sorumluluklardır."

²⁶ Atatürk'ün *Söylev ve Demeçleri* II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997.

Atatürk kendi döneminin eğitim sistemini de sorgulayarak işlevsellik kazanmış, kişinin hem kendini bilmesini hem de verimli olmasını sağlayacak işe yarar, üretici ve hayatta başarılı kuşaklar yetiştirmeye odaklanan eğitime gereksinim olduğunu vurgulamıştır:

“Bütün bu uygulama ve programlar ne veriyordu? Çokbilmiş, çok öğrenmiş birtakım insanlar... Ama neyi bilmiş? Birtakım kuramsal bilgileri bilmiş! Fakat neyi bilememiş? Kendini bilememiş; hayatını, gereksinimi bilememiş ve aç kalmış! İşte bu öğrenim tarzının uğursuz sonucu olarak denilebilir ki memlekette aydın olmak demek, çokbilmiş olmak demektir; sefalet ve fakirliğe mahkûm olmak demektir.”²⁷

Atatürk, eğitim programlarının hedeflerinin işlevselliğine de dikkat çekmiştir. Eğitim programının ekonomik temellerinin önemine işaret etmiş ve hazırlanacak ekonomi programının eğitim programlarına temel oluşturacağını, dolayısıyla eğitim programının izlenecek ekonomi programına göre biçimlenmesi gerektiğini 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında yapılan İzmir İktisat Kongresi’nde dile getirmiştir:

“Yeni devletimizin, yeni hükümetimizin bütün esasları, bütün programları ekonomi programından çıkmalıdır. Bu nedenle çocuklarımıza buna uygun eğitim öğretim vermeliyiz. Onlara, buna göre bilim ve kültür vermeliyiz ki ticaret dünyasında, tarım ve sanatta ve bütün bunların çalışma alanlarında yararlı olsunlar, etkili olsunlar, etkin olsunlar, görevli olsunlar. Buna bağlı olarak eğitim programımız, gerek ilköğretimde gerek ortaöğretimde bu görüşe göre olmalıdır.”

Cumhuriyet’in Hedefi, Güçlü ve Kararlı Kuşaklar Yetiştirmektir

²⁷ Yunus Nadi, *Kurtuluş Savaşı Anıları*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1978.

3. Atatürk'e Göre Eğitim Programının İçeriği

Eğitim programlarının içeriğine ilişkin olarak Atatürk'ün en çok vurgu yaptığı nokta bilgi boyutudur. Çünkü öğrenmenin, akıl yürütmenin, düşünmenin, hissetmenin, eyleminde ve temelinde bilgi vardır. Bu durumu 27 Ekim 1922'de Bursa'da öğretmenlere yaptığı konuşmada şu şekilde vurgulamıştır:²⁸

“Milletimizi yüzyıllarca başkalarının hırs ve faydalanma aracı kılan en büyük düşman bilgisizliktir. Milleti yüzyıllarca kendi benliğine sahip yapmayan, milleti yüzyıllarca korunmasız bırakan hep bu bilgisizliktir. Hükümdarların, şunun bunun milleti esir gibi, köle gibi kulllanmaları, bütün arazileri kendi öz arazileri gibi saymaları hep milletin bu bilgisizliğinden yararlanmalarının sonuçlarıdır. Gerçek kurtuluşu istiyorsak her şeyden önce, bütün kuvvetimiz, bütün hızımızla bu bilgisizliği yok etmek zorundayız. Burada bilgisizliği sadece okuma yazma anlamında almıyoruz.”

Atatürk'ün okuryazarlık konusundaki görüşlerini bilgi okuryazarlığı, fen okuryazarlığı, medya okuryazarlığı gibi kavramlar açısından incelediğimizde günümüzde hâlâ ne kadar modern olduğu da görülecektir.

Bu bağlamda Atatürk'ün bu bilgisizlik ve şuur konusundaki ilk vurgusunun milli benlik, kişilik ve bilincine erişme bilgisi olduğu söylenebilir. Kendisi 1922 yılında TBMM'deki açış konuşmasında bunu şöyle dile getiriyordu:

“Efendiler, yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları eğitim öğretimin sınırları ne olursa olsun, en önce ve her şeyden önce Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine ve milli geleneklerine düşman olan bütün varlıklarla savaşmak zorunluluğu öğretilmelidir. Dünyanın şu andaki durumuna göre böyle bir savaşın gerektirdiği kişilik unsurlarına sahip olmayan bireylere ve bu özelliklere sahip bireylerden oluşmayan topluluklara yaşam ve bağımsızlık olanağı yoktur.”

Atatürk eğitim programlarında içerik ögesine o denli önem vermiştir ki kendisi *Geometri* kitabı ve *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler* gibi genel eğitimle ilgili ayrıca kendi sahası olan askerî alanda ise *Tâbiye ve Tatbikat Seyahati*, *Cumalı Ordugâhı-Süvari: Bölük, Alay, Liva Talim ve Manevraları* gibi birçok eser kaleme almıştır.

Atatürk'ün eğitim programlarının içerik ögesi bağlamında vurgu yaptığı diğer bir konu ise akıl yürütme, bilinç kazanma ve düşünceyi geliştirmedir. Günümüzde yakın dönemlerde düşünme becerileri ve değerler eğitimi bağlamında vurgulanan bu becerileri Atatürk daha kapsayıcı bir kavram olarak anlayış ve düşünce kavramı üzerinden 20 Mart 1923'te Konyalı gençlerle yaptığı söyleşide şöyle ifade ediyordu:²⁹

²⁸ Y. Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (MÖ 1000-MS 2009)*, Gözden geçirilmiş 14. Baskı, PEGEM Akademi, Ankara, 2009.

²⁹ Y. Akyüz, *Atatürk ve Eğitim, Atatürkçü Düşünce*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1992.

Atatürk, İzmir Erkek Lisesinde Ders Gözleminde

“Milleti uzun yüzyıllar bilgisizlikle bırakan çeşitli nedenleri tek bir sözcük ile anlatmak isterim ve diyebilirim ki bütün yoksulluğumuzun kesin nedeni anlayış ve düşünce sorunu-
dur. İnsanlar ve insanlardan oluşan toplumlar her şeyden önce bütün kişileriyle sağlıklı bir
anlayışa ve düşünce sistemine sahip olmalıdırlar. Anlayışı ve düşünce sistemi zayıf, çürük,
yanlış, boş olan bir toplumun bütün çalışması boşunadır. İtiraf etmek zorundayız ki bütün
İslam dünyasının toplumlarında hep yanlış düşünceler hüküm sürdüğü içindir ki doğudan
batıya kadar İslam memleketleri düşmanların ayakları altında çiğnenmiş ve düşmanların
kölesi olmuştur.”³⁰

Bu bağlamda Atatürk gençlikte olması gereken değerleri 27 Ekim 1922 tarihinde Bursa’da
öğretmenlere şu şekilde açıklamıştır:

“Okul, genç beyinlere insanlığa saygıyı, millet ve ülkeye sevgiyi, bağımsızlık onurunu öğre-
tir. Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için uygulaması en doğru ve gerçek
yolu belletir. Milletimizin siyasi ve sosyal hayatında, milletimizin düşüncesinin gelişiminde
de rehberimiz bilim ve teknoloji olacaktır.”

Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere, Atatürk’ün hayalindeki eğitim programının en önemli
noktası bilimdir. Hatta bilim ve teknolojinin nerede olursa olsun alınması ve milletin ka-
fasına sokulması konusunun altını çizer.

Atatürk’ün eğitim programlarının içerik ögesine ilişkin görüşleri incelendiğinde bir diğer
önemli özelliğin de ulusal olması olduğunu görürüz.³¹

³⁰ Genelkurmay Başkanlığı, *Atatürkçülük*, Ankara, 1983, s. 267-268; Türk Tarih Kurumu, *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, cilt 2, Ankara, 1989, s. 142.

³¹ Behçet Kemal Çağlar, *Bugünkü Dilyle Atatürk’ün Söylevleri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1967.

“Şimdiye kadar sürüp gelen okuma ve yetiştirme yanlışlıklarının ulusumuzun gerilemesinde en önemli nedenlerden biri olduğu kanısındayım. Onun için bir ulusal yetiştirme programından söz açarken eski çağdaki asılsız uydurmalar, yaradılışımıza hiç de uymayan yabancı düşüncelerden, Doğu’dan ve Batı’dan aşırma bütün etkilerden büsbütün uzak, ulusal ve tarihsel doğamıza uygun bir kültürü öne sürmüş oluyorum. Çünkü Türk idaresinin gerçek gelişmesi ancak böyle bir kültürle sağlanabilecektir. Rastgele bir yabancı kültürü kabullenmek, şimdiye kadar uygulanıp duran yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar etmekten başka işe yaramaz. Kültürün, bu düşünce ekininin verimi, ekildiği yerin elverişliliği ile orantılıdır. Bu yer de milletin karakteridir.”

Atatürk bu bağlamda millî tarih bilinci ve millî dile vurgu yapar. Türk çocuklarının millî tarih bilinciyle yetiştirilmesi gerektiğini düşünür:

“Türk kabiliyet ve kudretinin tarihteki başarıları meydana çıktıkça bütün Türk çocukları kendileri için gereken atılım kaynağını o tarihte bulabileceklerdir. Türk çocukları bu tarihten bağımsızlık fikri kazanacaklar, o büyük başarıları düşünecekler, harikalar yaratan adamları öğrenecekler, kendilerinin aynı kandan olduklarını düşünecekler ve bu kabiliyetle kimseye boyun eğmeyeceklerdir.”

Bu nedenledir ki Atatürk dilde sadeleşme amacıyla bir geometri kitabı yazmış, Türk Tarih Kurumunu ve Türk Dil Kurumunu kurmuştur. Bu bağlamda eğitim programlarının içeriğinde ulusunun kendi benliğini, kendi bilincini, kendi ruhunu bulmasına, fark etmesine odaklanmıştır. Atatürk, bu nedenledir ki Türk milletinin şanlı bir tarihi olduğunu, fakat yanlış eğitim içeriği yüzünden ve bunun gayri millî olması nedeniyle millete kendi benliğini ve ruhunu unutturduğunu vurgulamıştır:

Atatürk, Sivas Kız Lisesi Öğretmenleriyle

Atatürk, Ankara Kız Lisesi Ziyaretinde

"Bizim milletimiz derin ve ulu bir geçmişe sahiptir. Milletimizin yaşama şartlarını düşünelim. Bu düşünce bizi elbette altı yedi asırlık Osmanlı Türklüğünden çok asırlık Selçuk Türklerine ve ondan evvel bu devirlerin her birine karşılık olan ve ne büyük Türk devirlerine kavuşturur. Bütün bu dönemlere dikkat ediniz, Türk kendi ruhunu, benliğini, hayatını unutmuş; nereden geldiği belirsiz kişilerin yönetiminde düşünmeyen bir araç gibi davranmıştır. Türk milleti kendi benliğini, kendi bilincini, kendi ruhunu unuttur gibi olmuş ve varlığıyla herhangi bir amaca, sonucu karanlık ve tutsaklık olan, köle olmaya doğru sürüklenen aşağılık bir hedefe sürüklenmiştir. Millet maalesef bu zayıflık durumunu çok uzun süre yaşadı, bu yüzden her türlü yoksulluğa ve kısıtlanmışlığa uğramaktan kendini kurtaramadı. Bütün bu uygulamaları, millî ahlakına ters olmasına rağmen fark etmeden haklı bir davranışın, eğitimin eseri olduğu düşüncesiyle uyguluyordu."⁵²

Atatürk'ün eğitim programlarının içeriği konusunda vurguladığı diğer bir özellik de eğitim programının pratik ve işlevsel olması gerektiğidir. 1931'de bu durumu şöyle açıklamıştır:

"İlk ve ortaöğretim mutlaka insanlığın ve uygarlığın gerektirdiği bilim ve teknolojiyi çocuklarımıza versin fakat o kadar pratik bir biçimde versin ki çocuk okuldan çıktığı zaman aç kalmaya mahkûm olmadığına emin olsun."

⁵² K. Aytaç, *Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1984.

Bu nedenle Atatürk, Türk çocuklarının ticaret dünyasında, tarımda, endüstride, kısaca bütün üretim alanlarında üretici, verimli, etkin olmalarını sağlayacak biçimde yetiştirilmeleri gerektiğini belirtmiş, bu amaçla da okulların programlarında gerekli düzenlemelerin yapılmasını istemiştir. Atatürk bu durumu 1 Mart 1923 tarihinde TBMM'nin açılış konuşmasında şöyle dile getirmiştir:

“Eğitim ve öğretim uygulamalarında izlenecek yöntem; bilgiyi bir süs, bir hükmetme aracı veya bir uygarlık zevki olmaktan çok, yaşamda başarılı olmayı sağlayacak yetenekler ve donanım şeklinde sunmak olmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığımız bu özelliğe önem göstermektedir.”

Atatürk 15 Temmuz 1921 tarihinde Türk öğretmen temsilcilerini bir araya getiren 1. Maarif Kongresi'nde o güne kadar izlenen geleneksel eğitim yöntemlerinin ülkenin geri kalmasında önemli bir etken olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda, Atatürk'ün eğitim programlarının “öğrenme-öğretme süreci” olarak tanımlayabileceğimiz eğitim durumları ögesi açısından vurguladığı en önemli öğelerden birisinin bilim ve teknoloji³³ olduğu söylenebilir. O bu vurguyu şöyle ifade etmiştir:

“Ülkeyi, ulusu kurtarmak isteyenler için iyi niyet, temiz dilek, özveri en gerekli olan niteliklerdendir. Bu niteliklerin yanında bilim ve teknoloji gerektir. Bilim ve teknoloji girişimlerinin etkinlik merkezi ise okuldur.”³⁴

Atatürk öğrencilik hayatında dönemin eğitim öğretim yöntemlerini bizzat yaşamış; Türk çocuklarının, gençlerinin yüzyıllardır nasıl yetiştiklerini ve bunun ne gibi sonuçlar yarattığını incelemiş ve gözlemlemiştir. Bu nedenle eğitimle ilgili birçok konuşmasında eğitim durumlarının önemine işaret etmiş ve Türk eğitim tarihinin en önemli saptamalarından birini yapmıştır:

“Şimdiye kadar sürdürülen eğitim öğretim yöntemlerinin milletimizin gerileme tarihindeki en önemli neden olduğunu düşünüyorum. Onun için millî bir eğitim programından söz ederken varlığımızla hiç de ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, doğudan ve batıdan gelebilen bütün etkenlerden tümüyle uzak millî özümüz ve tarihimize orantılı bir kültür amaçlıyorum.

Çünkü milletimizin dehasının tam gelişmesi ancak böyle bir kültürle sağlanabilir. Gelişmiş güzel yabancı bir kültür, şimdiye kadar izlenen yabancı kültürlerin yıkıcı etkilerini tekrar ettirebilir. Kültür (bilgi ve fikir üretimi) zeminle orantılıdır. O zemin milletin ahlak ve düşünce düzeyidir.”

³³ A. R. Erdem, *Atatürk'ün Eğitim Liderliğinin Başarısı: Türk Eğitim Devrimi*, Belgi, 2, 163-181-2011.

³⁴ M. R. İnan, *Atatürk'ün Evrensellliği, Önder Kişiliği, Eğitimci Kişiliği ve Amaçları*, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 1983.

Atatürk, Adana Kız Enstitüsünde Ders Gözleminde

Atatürk'ün bu görüşleri günümüzde de hâlâ nüfusu bizden çok daha az olan Finlandiya veya Malezya gibi ülkelerin "eğitim başarılarını" ve "bu başarı ölçütlerini" doğrudan almak isteyenler açısından önemlidir. Bu durumu şöyle açıklamıştır:

"Aydınlarımız 'Milletimizi en mutlu millet yapayım.' der. 'Başka milletler nasıl olmuşsa onu da aynen öyle yapalım.' der ama düşünmeliyiz ki böyle bir amaç hiçbir devirde başarılı olmamıştır. Bir millet için mutluluk olan bir şey diğer millet için felaket olabilir. Aynı neden ve koşullar birini mutlu ettiği hâlde diğerini mutsuz edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü bilimsel çalışmasından ve buluşlarından, ilerlemelelerinden yararlanalım. Bunu yaparken unutmayalım ki asıl temeli kendi içimizden çıkarmak zorundayız."

Görüldüğü gibi, Atatürk'ün kendi düşüncelerimize dayanan kuram, felsefe ve ilkeleri üretmemiz gerektiği özellikle vurguladığı noktalardan biridir. Atatürk, öğrenci merkezli bir eğitim felsefesine inanmış ve öğrencinin bir yetişkin olarak görülmesi gerektiğini belirterek "Öğrenci her ne yaşta olursa olsun, onlara geleceğin büyükleri gözüyle bakmalı ve öyle davranılmalıdır." demiştir:

"Çocukları serbestçe konuşmaya; düşündüklerini, duyduklarını olduğu gibi ifade etmeye teşvik etmelidir; böylece hem hatalarını düzeltmeye olanak ve fırsat bulunur hem de ileride yalancı ve iki yüzlü olmalarının önüne geçilmiş olur. Kısacası çocuklarımızı artık, düşüncelerini hiç çekinmeden açıkça ifade etmeye, içten inandıklarını savunmaya, buna karşılık da başkalarının samimi düşüncelerine saygı duymaya alıştırmalıyız."³⁵

³⁵ Genelkurmay Başkanlığı, *Atatürkçülük*, Ankara, 1983, s. 327.

Aslında çocuklara bu şekilde bakılması anlayışı erken çocukluk eğitimi açısından oldukça modern ve ileri görüşlü bir yaklaşımdır.

Atatürk, eğitim programında disiplini bir temel ilke olarak kabul etmiş ve 1 Kasım 1925'te TBMM Açış konuşmasında bu ilkeyi şöyle ifade etmiştir:

“Hayatın her çalışma alanında olduğu gibi özellikle eğitim hayatında disiplin en önemli öğedir. Müdürler ve öğretim heyetleri disiplini sağlamaya ve öğrenci disipline uymaya mecburdurlar.”

Görüldüğü gibi Atatürk öğrenci merkezli ve öğrencinin etkin durumda olmasına işaret ederken eğitimde disiplin anlayışını yok saymamıştır. Buna ek olarak Mustafa Kemal 27 Ekim 1922'de, Bursa'da, İstanbul ve Bursa öğretmenlerine verdiği söylevinde öğrenmenin önemine işaret etmiştir.

“Eğitim öğretim işlerinde kesinkes zafer kazanmak gerekir. Bu ulusun gerçek kurtuluşu ancak bununla olur. Eğitim ve öğretim programımızın, eğitim ve öğretim siyasamızın temel taşı bilgisizliği gidermektir. Bu giderilmedikçe yerimizdeyiz. Yerinde duran bir şey ise geriye gidiyor demektir. Bir yandan genel bilmezliği gidermeye çalışmakla birlikte bir yandan da toplumsal yaşamda yapıcı, etkili ve verimli insanlar yetiştirmek gerekir. Bu da ilk ve orta öğretimin yaparak öğrenme ilkesine dayanmasıyla gerçekleşir.”

Atatürk'ün eğitim durumları bağlamında vurguladığı diğer bir önemli konunun ise yakın zamanda yabancı bilimsel makalelerde yeni yeni yer almaya başlayan öğretmen aktörlüğü kavramına yaptığı vurgudur. Öğretmen aktörlüğü, etkileme, seçim yapma ve gerekli durumlarda bir duruş sergileme olarak tanımlanan bir kavramdır.³⁶

Bu bağlamda Atatürk'ün “Öğretmenler yeni kuşak sizin eseriniz olacaktır.” vurgusu daha sonra temelleri atılacak Köy Enstitülerinde değerlendirilecektir. Bununla beraber, Atatürk'ün aktörlük kavramını sadece öğretmenlerle sınırlı tutmadığını söyleyebiliriz; bunun diğer bir ayağını ise gençlere dönük olarak birçok kez dile getirmiş ve Gençliğe Hitabesi'nde de konuya değinmiştir:

Burada “aktörlük” kavramının etkin ve bilinçli bir değişim önderliği içerdiğini ortaya koyduğu söylenebilir ki modern eğitim anlayışıyla uyumlu olan da budur. Çünkü öğretmen ne kadar bilinçli ve etken olursa olsun öğrenme bilinci olmayan, etkin olmayan bir öğrencinin eğitilebilmesinin olanağı yoktur. Atatürk bu bağlamda öğrenci aktörlüğü kavramına şöyle vurgu yapmıştır:

“Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara özellikle varlıklarıyla, haklarıyla, birlikleriyle çelişen bütün yabancı öğelerle mücadele gereği ve milli fikirleri tam özümseyerek her karşı fikirle şiddetle mücadele ve özveriyle savunma zorunluluğu öğretilmelidir.”

³⁶ Ö.A. Akdemir-A.S. Akdemir, “Öğretmen Aktörlüğü: Mesleki Gelişimde Yeni Bir Eğilim, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Haziran 2019 23(2): 865-874.

1929 İlkmektepler Talimât-nâmesi'nde bu durum şöyle vurgulanmıştır:

"İstenilen; çocuğun okulda, okulun sosyal yaşamı içinde arkadaş ve öğretmenleri ile ilişkilerinde, ders, iş ve oyunda küçük ölçekte bir demokratik topluluğun bireyi olarak yer almasıdır. Öğrenci her zaman; bir insan olduğunu, kendi dünyasında ve kendi gücü kapsamında insanca çalışmaya, insanca davranış görmeye hakkı bulunduğunu duymalı ve bu duygu ile yetiştirilmelidir."

Görüldüğü gibi öğrencinin etkin ve eyleyen olması gerektiği ve bunun için gerekli bilince sahip olması gerekliliği Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri vurgulanmıştır.

Sonuç olarak Atatürk, eğitim sürecinde hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin etkin ve aktör olmaları gerekliliğinin altını çizmiştir:

"Yeni bir nesil yetişecek ve öğretmenlerin eseri olacaktır. Yeni nesiller akılcı olacaklardır; düşüncesi özgür, anlayışı özgür, vicdanı özgür nesiller çağdaşlaşan Türkiye'yi kuracak ve sürdüreceklidir. Bu şekilde yetiştirilen nesiller, çağdaşlaşan toplumun güvenceleri olacaklardır. Bağınazlıktan uzak, özgür düşünceli insan uygar toplumun vazgeçilmez şartıdır."³⁷

Atatürk, Samsun Lise'inde Öğrencilerle Birlikte Dersi İzlerken

³⁷ Dönmez, Atatürk'ün Eğitim ile İlgili Görüş ve Uygulamalarına Toplu Bir Bakış, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 7 [1], 91-109, 2005.

“Öğretmenler, yeni nesli, Cumhuriyet’in özverili öğretmenleri sizler yetiştireceksiniz; yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin beceriniz ve özverinizin derecesi ile oluşacaktır. Cumhuriyet; düşünce, bilim, teknoloji açısından donanımlı ve beden gücü bakımından kuvvetli, yüksek karakterli koruyucular ister. Yeni nesli bu özellikle ve yetenekte yetiştirmek sizin elinizdedir.”³⁸

İlk göze çarpan olan eğitim programlarının tutarlı ve çok kısa sürede değişmeyen bir yapı olduğu söylenebilir. Atatürk, Osmanlı eğitiminin son dönemleri için 1923’te şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Her Milli Eğitim Bakanının bir programı vardı. Memleketin eğitim ve öğretim çalışmalarında çeşitli programların uygulanması yüzünden öğretim berbat bir hâle gelmişti.”³⁹

Günümüzde de eğitim programlarının hâlâ geliştirilmeye çalışılması ve buna bağlı sürekli değişmesi, eğitim programının iyileştirilmesini ve geliştirilmesini engelliyor. Bir programın başarılı ya da başarısız yönlerinin açığa çıkması için o programın belli bir süre uygulanması, değerlendirilmesi, bilimsel verilerle ölçülmesi gerekir. Atatürk eğitim programlarının değerlendirilmesinde bilimselliğin önemine Onuncu Yıl Nutku’nda vurgu yapmıştır: “Türk milletinin yürümekte olduğu medeniyet ve ilerleme yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir.” sözüyle bu durumu sonuçlandırabiliriz.

Atatürk’ün eğitimdeki bilimsellik ilkesi, eğitim ve öğretimin amaç, içerik ve araçları yönünden bilimin en son verilerine göre düzenlenmesi anlamını taşır ve bunu gerekli kılar. Çağın ve toplumun gereksinimlerine uygun bir eğitim sistemi, bilimsel yöntemlere önem vermelidir. Eğitim programlarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesi de bilimsel verilere dayalı yapılmalıdır. Atatürk, gerçek yol göstericinin bilim ve teknoloji olduğunu belirttiği sözlerinde bilimin nasıl olması gerektiğini de açıklamıştır:

“Yalnız bilim ve teknolojinin yaşadığımız her dakikadaki evrelerinin gelişmesini kavramak ve ilerlemelerini zamanında izlemek şarttır. Bin, iki bin, binlerce sene önceki bilim ve teknoloji dilinin çizdiği kuralları, şu kadar bin sene sonra bugün aynen uygulamaya kalkışmak elbette bilim ve teknolojinin içinde bulunmak değildir.”

Atatürk’ün görüşleri Atatürk eğitim programlarında göz önüne alındığında bilimsel ve sürekli bir değerlendirme sürecinin uygulanmasını istemiştir:

“Arkadaşlar,

Büyük davamız, en uygar ve en refaha kavuşmuş ülke olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde köklü bir inkılap yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik ülküsüdür. Bu ülküyü en kısa bir zamanda başarmak için düşünce ve eylemi birlikte yürütmek zorundayız. Bu girişimden başarı ancak hukuki bir planla ve en verimli bir biçimde çalışmakla gerçekleşebilir. Bu nedenle, okuyup yazma bilmeyen tek va-

³⁸ İhsan Doğramacı, I. [1885], Atatürk ve Eğitim, <https://www.yok.gov.tr/Dokumants/Yayinlar/Turk-Yuksekogretim-Arsivi/ATAT%G3%8GHK%VE%20EGITIM.pdf>, Erişim Tarihi: 22.12.19

³⁹ Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi (MÖ 1000-MS 2009), Gözden geçirilmiş 14. Baskı, Ankara: PEGEM Akademi, 2009.

tandaş bırakmamak, ülkenin büyük kalkınma savaşının ve yeni yapısının istediği teknik elemanları yetiştirmek, ülke davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak, kişi ve kurumları yaratmak, işte bu önemli ilkeleri en kısa sürede sağlamak, Kültür Bakanlığının üzerine aldığı büyük ve ağır görevler arasındadır.

Belirttiğim ilkeler, Türk gençliğinin beyninde ve ulusun bilincinde her zaman canlı tutmak, üniversitelerimize ve yüksekokullarımıza düşen başlıca görevdir.

Bunun için ülkeyi şimdilik üç büyük kültür bölgesine ayırarak batı bölgesi için İstanbul Üniversitesinde başlanmış olan reform programının daha köklü bir biçimde uygulanmasıyla Cumhuriyet'e gerçekten modern bir üniversite kazandırmak, merkez bölgesi için, Ankara Üniversitesini az zamanda kurmak gerekir. Doğu Bölgesi için Van Gölü sahillerinin en güzel bir yerinde, her aşamadaki okulları ve bunlara ek olarak üniversitesiyle modern bir kültür şehri yaratmak yolunda şimdiden harekete geçilmelidir.⁴⁰

Özetle Atatürk'ün eğitim anlayışında öngörülen eğitimde aranan başlıca özelliklerin; "pratiklik, işlevsellik, hayatta başarı sağlayıcılık, çevre koşullarına uygunluk ve iş ilkesine dayalı olma olduğu"⁴¹ söylenebilir.

Atatürk'ün yeni bir eğitim anlayışı için ortaya koyduğu düşünceler bağlamında milli bilinci geliştirme, kendine güven duyma, girişim gücüne sahip olma, kendi bünyemize uygun programlar geliştirme gibi bugünkü modern eğitimde de kullanılan temel ilkeler daha Mayıs 1920'de okunan İcra Vekilleri Heyeti programında vurgulanmıştır:

Atatürk, Darülfünunda Ders İzlerken

⁴⁰ https://www.tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/5d3yy.htm

⁴¹ S. Büyükdüvenci, "Atatürk'ün Eğitim Felsefesi", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 17(1). Web: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/517/6468.pdf> adresinden 16 Ağustos 2009'da alınmıştır.

“Maarif işlerinde gayemiz; çocuklarımıza verilecek eğitimi her anlamıyla dinî ve millî bir konuma getirmek ve onları hayat mücadelesinde başarılı kılacak, dayanaklarını kendi öz benliklerinde bulduracak, girişim gücü ve kendilerine güven gibi karakter verecek, üretici bir fikir ve şuuru uyandıracak, yüksek bir düzeye ulaştırmak; resmî öğretim ve eğitimi, bütün okullarımızı en bilimsel ve çağdaş olan esaslar ve sağlık kuralları içerisinde yeniden düzenlemek ve programlarını iyileştirmek; milletin var oluş nedenine, coğrafya ve iklim şartlarına tarihsel ve toplumsal geleneklerimize uygun bilimsel ders kitapları meydana getirmek; halk kitlesinden sözcükleri toplayarak dilimizin sözlüğünü yapmak; bizde millî ruhu artıracak tarihsel yazınsal ve sosyal eserleri bilgili ve yetenekli kimselere yazdırmak; eski millî eserlerimizi kayıtlara geçirmek ve korumak; Batı’nın ve doğunun bilim ve fen eserlerini dilimize çevirtmek kısaca bir milletin hayat ve varlığını korumak için en önemli etmen olan maarif işlerine özel bir dikkat ve çaba göstererek çalışmaktır.”⁴²

Atatürk’ün işlevsiz ve masaüstü program anlayışına karşı olduğu, hayatın içinden ve işlevsel bir programa önem verdiği, kendi altını çizdiği hükümet programının temel ilkelerinden çıkarılabilir. Eğitimin amacını “çocuklarda üretici bir düşün ve bilinç uyandırmak” olarak gören Atatürk, uygarlığın getireceği mutluluğa erişmek ve ondan yararlanmak için her bireye kendisine düşen çabayı göstermesi gerektiği bilincini verecek bir eğitim sistemi kurmayı ve her bir bireyin en geniş ölçüde modern eğitim sisteminden yararlanmasını arzu etmiştir.

⁴² TBMM ZC. Devre I. Cilt I. s. 241-242.

4. Türk Eğitim Devrimi

Kurtuluş Savaşı Sırasında Ankara Hükümeti'nin En Önemli Sorunlarından Biri Çocukların Eğitimi

Milli Mücadele'nin en kritik döneminde öğretmen sayısının az olması, bir kısmının da cephelerde düşmanla mücadele etmesi nedeniyle eğitim öğretimde aksamaları azaltmak isteyen Ankara Hükümeti çeşitli önlemler almıştır.

Bunlardan birisi, öğretmenlerin askerlik ertelemesi hakkındaki yasanın kabul edilmesi idi. İlgili yasa teklifinin görüşülmesi sırasında ülkenin uğradığı yıkımların başlıca nedeninin bilgisizlik olduğu, buna karşılık ülkedeki öğretmenlik mesleğinin henüz yeterli düzeyde olmadığı, yeterli korumayı görmediği, Birinci Dünya Savaşında pek çok öğretmenin öldüğü, savaş içinde bulunduğumuz bu günlerde öğretmenlerin kendi başlarına cepheye gitmelerinin doğru bir davranış olmadığı, gerek görüldüğünde cepheye gönderilmesi dile getirilmişti.⁴³

15 ve 16 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi; Milli Mücadele'nin, milli eğitime verdiği önemi açıkça ortaya koyuyor. Yurdun her tarafından 250'den fazla erkek ve kadın öğretmeni bir araya getiren kongreyi, Mustafa Kemal Paşa cepheden gelerek açmış ve çok önemli bir konuşma yapmıştır.⁴⁴ Kongrenin açılışına uzun bir başyazı ayıran

⁴³ <https://dergipark.org.tr/tr/download/artide-file/31927>

⁴⁴ Y. Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (MO 1000 - MS 2013)*, PEGEM Akademi, Ankara, 2013.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, daha önce iki İnönü Savaşı'nı ve başlamak üzere olan Sakarya Savaşı'nı kastederek, "Mustafa Kemal Paşa, üçüncü Yunan taarruzunun en ateşli zamanında muallim ordusunun gelecek vazifesi ile meşgul bulunuyor. Bu asil ve yüce örnek Türk tarihinin benzeri ender bulunan kıymetli hatıralarından biri olacaktır." diye yazmıştır.

Mustafa Kemal Paşa konuşmasında, millî bir eğitim sistemi için neler yapılması gerektiğini, öğretmenler ile yeni kuşaktan ve yeni nesilden beklentilerini ve önerilerini şöyle belirtiyordu:

"Saygıdeğer Hanımlar, Efendiler,

Genel savaş memleketimizi bir yenilgiye götürdü. Düşmanlarımız bunu fırsat kabul ederek milletimizi bütünüyle yok etmek istediler. Buna karşı ortaya çıkan millî coşkuya Ankara çok büyük bir sahne oldu. Bizi yaşatmamak isteyenlere karşı yaşamak hakkımızı savunmak üzere toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi burada, Ankara'da toplandı.

Bugün Ankara, Millî Türkiye'nin Maarif Eğitimi'ni kuracak olan Türkiye Kadın ve Erkek Öğretmenler Kongresi'nin burada toplanmasıyla övünmektedir. Yüzyılların yüklemiş olduğu derin bir yönetimin boşlayıp savsaklamasından devlet organlarında açtığı yaraları tedaviye harcanacak yardımların en büyüğünü hiç şüphesiz kültür yolunda kullanmamız gerekir. Gerçi bugün maddi manevi güç kaynaklarımızı, millî sınırlarımız içindeki memleketlerimizde işgalci bulunan düşmanlara karşı kullanmak zorundayız. Memleket kültürü için ayrılabilen şey, gelecekteki eğitimimize dayanak olacak bir temel kurmaya yeterli değildir. Ancak yeterli şartlar ve araçlara sahip oluncaya kadar geçecek savaş günlerinde bile dikkatlice hazırlanmış bir millî eğitim programı oluşturmaya ve var olan eğitim kurumlarımızı bugünden daha yararlı bir faaliyetle çalıştıracak ilkeleri hazırlamaya zaman ayırmalı ve çalışmalıyız. Şimdiye kadar sürdürülen eğitim yöntemlerinin milletimizin tarihi geriliğinde en önemli bir etken olduğu inancındayım. Onun için bir millî eğitim programından söz ederken eski devrin saçma sapan ve yaratılış özelliklerimizle hiç de ilişkisi olmayan yabancı düşüncelerden, Doğu'dan ve Batı'dan gelebilen etkilerden bütünüyle uzak, millî ve tarihi karakterimize uyan bir kültürden söz ediyorum. Çünkü millî dehamızın tam olarak gelişerek ortaya çıkması ancak böyle bir kültür ile sağlanabilir. Gelişigüzel izlenecek bir yabancı kültür şimdiye kadar izlenen yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar ettirebilir. Kültür zeminle uygundur. O zemin (yer) milletin karakteridir. Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara özellikle varlığı ile, hakkı ile, birliği ile taarruz eden genel olarak yabancı unsurlarla mücadele gereğini ve millî düşünceleri boğmaya çalışan her karşı fikirle şiddetle mücadele ve özveriyle savunma zorunluluğu öğretilmelidir. Yeni neslin bütün ruhsal güçlerine bu özellikler ve yeteneğin verilmesi önemlidir. Devamlı ve müthiş biçiminde beliren milletlerin hayat felsefesi, bağımsız ve mutlu kalmak isteyen her millet için bu olgun özellikler şiddetle istenmektedir.

Ayrıntılarını tamamen uzmanlarına bırakmak istediğim bu konu hakkındaki genel görüşlerimi tamamlamak için yeni neslin donatılacağı manevi özellikler arasında kuvvetli bir erdemlilik ve kuvvetli, düzenli ve sağlam düşünceden de söz etmek zorundayım.

İşte biz, bu kongremizden sadece çizilmiş eski yollardan yürümenin şekli hakkında düşünceleri konuşmak değil, belki söylediğim şartları taşıyan yeni bir sanat ve beceri yolu bulup millete göstermek ve o yolda yeni nesli yürütmek için rehber olmak gibi kutsal bir hizmet bekliyoruz. Maarif Vekâletinin halkı tanımış, çevreyi ve memleketi değerlendirmiş, öğretmen ve uzmanlardan oluşan bir bilim ve kültür kongresini Ankara'da toplamayı düşünmüş olması ve bugünkü zor şartlara rağmen bu girişiminde başarısını büyük bir beğeniyle anarım. Huzurunuzda ve millet huzurunda millî eğitimimiz hakkındaki görüş ve düşüncelerimi söylemeye imkân vermiş olan bu toplantıdan yararlanarak geleceğimizin kurtuluşunun saygıdeğer liderleri olan Türkiye kadın ve erkek öğretmenleri hakkındaki saygı dolu duygularımı hatırlatmak isterim. Gelecek için hazırlanan vatan çocuklarına, hiçbir zorluk karşısında baş eğmeyerek sabırla çalışmalarını ve eğitimdeki çocuklarımızın ana babalarına da yavrularının eğitimlerini tamamlamak için her fedakârlığa katlanmaktan çekinmemelerini öneririm. Büyük tehlikeler karşısında uyanan milletlerin ne kadar kararlı oldukları tarihçe ispat edilmiştir. Silahıyla olduğu gibi beyniyle de mücadele etmek zorunda olan milletimizin, birincisinde gösterdiği gücü ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur. Milletimizin temiz karakteri yetenekle doludur. Ancak bu doğal yeteneği ortaya çıkarabilecek yöntemlerle donatılmış vatandaşlar gereklidir. Bu görev de sizlere düşüyor. Millî hükûmetimizin ciddiyet ve içtenlikle istediği derecede Türkiye kadın ve erkek öğretmenlerinin hayat ve refahını henüz sağlayamamakta olduğunu biliyorum fakat milletimizi yetiştirmek gibi kutsal bir görevi üzerine alan yüce heyetinizin bugünün durumunu dikkate alacağından ve her zorluğu yenerek bu yolda gayet sabırla yürüteceğinden şüphem yoktur. Göreviniz çok önemli ve yaşamsaldır. Bunda başarılı olmanızı Yüce Allah'tan dilerim.⁴⁵

15-16 Temmuz 1921'de Toplanan Maarif Kongresi'ne Katılanlardan Bir Grup

⁴⁵ Hâkimiyet-i Milliye, 21 Temmuz 1921.

Maarif Kongresi'nin çalışma konuları; ilkokulların öğretim programları, öğretim süreleri, ortaöğretim basamağındaki okulların programları ve dersleriydi. Kongre, savaş dolayısıyla tam bir sonuca varmadan sona erse de böyle bir zamanda toplanmış olması bile Türk eğitim tarihi açısından önemlidir. Mustafa Kemal Paşa'nın Türk milletinin varoluş savaşı verdiği günlerde, eğitim öğretim etkinliklerini dikkatle izlediğini, önemle üzerinde durduğunu, millî ve modern bir eğitim sistemi meydana getirmeye çalıştığını gösteren bir diğer örnek de 1 Mayıs 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açış konuşmasıdır. Bu konuşmada Mustafa Kemal Paşa, hükûmetin en önemli işinin eğitim öğretim olduğunu, bu konu çözülmeden diğer konuların tam olarak çözülemeyeceğini belirtmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Büyük Zafer'den kısa bir süre sonra 27 Ekim 1922'de Bursa'da aralarında İstanbul'dan gelenlerin de bulunduğu kalabalık bir öğretmen grubuna yaptığı konuşmada da Türk milletinin geleceği için düşünce ve güç birliği içinde mükemmel bir eğitim programı hazırlanması gerektiğini söylemiştir.

Millî Mücadele yıllarında millî ve modern bir eğitim kurmaya çalışan TBMM Hükûmeti bu konuda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. 1 Mart 1923'te TBMM'nin Dördüncü Toplantı Yılı'nı açış konuşmasında eğitim konusu değerlendirilmiş bu alanda önemli başarılar elde edildiği belirtilmiştir. Atatürk bu değerlendirmede şunları söylemiştir:

"Efendiler,

Eğitim konusundaki bir yıllık çalışmalarımız pek parlak olmamakla birlikte bizi kuşatan zorluklar ve özellikle araç eksikliğine karşılık elle tutulabilir sonuçlar alınmıştır. Millî Eğitim Bakanlığınca geçen bir yıl içinde ateşkes ve savaş dönemlerinde il merkezlerinde kapalı kalan erkek öğretmen okullarından on üçünün tekrar açılması sağlanmış, yeniden on yedi erkek, bir kız lisesi kuruluşu tamamlanmış; altı erkek, iki kız yüksekokulu açılması gibi olumlu çalışmalar sürdürülmüştür. Bütün yıl okullardaki öğretmen boşluğunun doldurulmasına çalışılmış, kurtarılmış yerlerin okullarına eğitim gücü ve millî onuru denenmiş öğretmenler gönderilmiştir.

İstanbul ve Anadolu'da mevcudu kalmayan yönetmeliklerin en gereklilerinden bir kısmı bastırılarak eğitim kuruluşlarına gönderilmiştir.

Geçen yıl bütün illerdeki Millî Eğitim kütüphanelerine parasız birçok kitaplar gönderilmesi ve şehit çocuklarına on beş bin kadar kitap dağıtılması da bu çalışmalara eklenebilir. Bu süre içinde düzenli bir biçimde toplantılarına devam eden Telif ve Tercüme Kurulu, halkın ve inceleme yapan kişilerin gereksinimini karşılamak üzere on beş kadar kitap yazdırarak bunlardan bazılarını basımevine vermiştir.

Efendiler,

Şimdiye kadar yapılabilen şeylerin genel eğitimimizle ilgili ihtiyaçlarımızın binde birine bile yetmeyeceğini söylemek gerçekçi bir davranış olur.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bir İlkokul

Bununla birlikte savaşın özellikle millî eğitimde ve okullar üzerinde gösterdiği olağanüstü etki karşısında sağlanabilecek başarıların ancak bununla sınırlı kalacağını kabul etmek hakseverliğin gereğidir. Cephelerde subay yerlerine okullar, gençliğin yüksek ve kültürlü öğelerini vermiştir. Bu iki yerde de değerli elemanların, okullarımızın eğitim kürsülerine döneceği ve cephelerde kullanılan savaş araç ve gereçlerinin bir kısmının okullarımızda harita ve kitaba dönüşeceği tam bir barış ve rahatlama devresinden sonra, millî eğitim, o kürsüler üzerinde cahilliğe karşı sarsılmaz bir kale oluşturacak ve gelecek oradan fethedilecek ve ele geçirilecektir.

Efendiler,

Eğitim ve öğretimde uygulanacak kuralların amacı, bilgiyi insan için fazla bir süs, bir hükmetme aracı veya uygar bir zevk olmaktan çıkarıp maddî hayatta başarılı olmayı sağlayan pratik ve kullanılabilir bir araç hâline getirmektir. Millî Eğitim Bakanlığımız bu konuya önem vermektedir.

Pratik ve her konuyu kapsayan bir eğitim için vatan sınırları içinde önemli merkezlerde modern kitaplıklar, bitki ve hayvanat bahçeleri, konservatuarlar, atölyeler, müzeler ve güzel sanatlar sergileri kurulması gerektiği gibi, ilçe merkezlerine kadar bütün ülkenin basımevleriyle donatılması gerekmektedir. Bütün bu güzel şeylerin bir an önce gerçekleştirilmesi zor olmakla birlikte, mümkün olduğu kadar kısa bir süre içinde bu sonuçların sağlanabilmesini önemle diliyoruz.

Ülkemizin üniversiteye serbest meslekler konusunda izleyeceği yolu göstermek için, en modern bir düşünce biçimi ve anlayışıyla yaklaşan bir üniversite kuruluna ve birçok meslek ve

düşünce insanlarına sahip bulunduğumuzu sevinç ve övünçle hatırlatmak isterim. Üniversitemiz, normal bağımsızlığı içinde serbest mesleklere verdiği yönü gittikçe daha güzel bir şekilde sokacak manevi güce sahiptir.

Yeni yıl içinde ülkemizde ilk ve orta eğitimin yeterince düzeltilmesi için Anadolu on beş öğretmen okulu bölgesine ayrılacaktır. Buralarda tam dönemli birer lise ile iki yüz öğrenci alabilecek ilköğretim erkek öğretmen okulu ve bir de kız öğretmen okulu bulunacaktır. Bu okulların eğitim ve öğretim kurulları, yaklaşık altmış kişiye erişecektir. Böylece ülkenin çeşitli bölümlerinde güçlü elemanlardan kurulu birer öğretim merkezi kurulmuş olacaktır.

Bu merkezlerde bilimsel temsiller vermek ve konferanslar düzenlemek ve halkın okuyup yazmayan kısmının en kolay şekilde okumasını sağlamak ve onlara birinci derecede gerekli olan bilgiler verecek gece kursları açmak, kurulacak yerel basının özellikle genel eğitim ve halk bilgileri ile ilgili yayınlarla uğraşmasını sağlamak, öğretmen kurulunun sürekli yapacağı görevler olacaktır. Okulların tatilinde yirmi beş, otuz merkezde bütün köy imamlarını toplayarak kendilerine üç aylık bir uygulama dersi vermeyi Millî Eğitim Bakanlığı bu yılki çalışmaları içine almıştır.

Efendiler,

İlköğretimde gerekli olan kuruluşlardan biri de yatılı ilkokullardır. Hükümetin son zamanlardaki inceleme ve gözlemleri sonucunda bir tarafta yatılı ilkokullara karşı genel bir eğilim olduğu görülmüştür. Birkaç ilin küçük yavrularını bir yer de toplamanın, eğitimde birlik, yurt sevgisi ve kardeşlik üzerinde yapacağı etkiler ortadadır. Bu nedenle Millî Eğitim Bakanlığımız bu okulların açılması için her türlü kolaylığı sağlayarak özendirici bir tutum içinde olacaktır.

Efendiler,

Okullarda öğretim görevinin güvenilir ellere verilmesini, ülke çocuklarının o görevi kendilerine hem bir meslek hem bir ülkü sayacak, erdemli ve saygıdeğer öğretmenler tarafından yetiştirilmelerini sağlamak için öğretmenliğin diğer serbest ve yüksek meslekler gibi, yavaş yavaş yükselmesi ve kesinlikle rahat bir yaşam sağlayacak bir meslek durumuna getirilmesi gereklidir. Dünyanın her yoresinde öğretmenler topluluğu uygarlığın en özverili ve saygıdeğer öğeleridir.

Vatanın özverili evlatlarından kurulu olan öğretmen ve profesörlerin terfileri ve yetkilerini belirleyen yasa tasarısı yakında yüce Meclise arz sunulacaktır.

Efendiler,

Kitap yazmak ve çevirmek millî egemenliğimizin dayanağı ve millî kültürün önemli yayılma aracıdır. Bu iki konu ile ilgili yayınların bu yıl büyük bir çaba ile genişletilmesi için üniversite profesörlerini de bu işe özendirecek koşullar hazırlanmıştır. Bir yandan basılan ve yeniden yazılması kararlaştırılan kitaplar parasız olarak her tarafa dağıtılırken diğer yandan halkı okumaya alıştırmak için hükümetçe çalışmalar yapılacaktır. Devlet kitabı adı altında parasız olarak yayımlanacak pratik ve anlaşılması kolay kitaplarla halkımıza gerçek yaşamı öğretmek çok yararlı bir uygulama olacaktır.”

Mustafa Kemal Paşa'nın bu konuşmasından birkaç gün sonra da Maarif Vekili İsmail Safa (Özler) Bey, bir genelge yayınlayarak yeni devletin eğitim amaçlarını açıklamıştır. Buna göre:

- ✓ Kuşakların millî varlıklarıyla çatışmayan her düşünceye saygılı olarak yetiştirilmeleri,
- ✓ Okulların ülkeyi ekonomik kısıtlama altında bırakmayacak kafalar yetiştirmesi,
- ✓ Her şeyde güçlü ve kararlı kuşaklar yetiştirilmesi gerekmektedir.

Bu genelgede “öğretimin temel amacı” olarak da Mustafa Kemal Paşa'nın, “Bilgiyi insan için bir süs, bir baskı aracı veya uygar bir zevkten daha çok maddi hayatta başarıyı sağlamak uygulamalı ve yararlanabilinir bir hâle getirmek” sözleri gösterilmiştir.

Aynı yılın 15 Temmuz'unda toplanan Birinci Bilim Kurulu (Heyet-i İlmiye) Kongresi, eğitim öğretimin millileştirilmesi ve modernleştirilmesi yönünde atılan önemli bir adım olmuştur.

İstanbul'da Bir Grup İlkokul Öğrencisi Öğretmenleriyle Törene Giderken

Millî Eğitim Bakanı İsmail Safa Bey başkanlığında toplanan ve bir ay süren kongre çalışmalarında Millî Eğitim İşleyiş Programı millî kültür, önemli başvuru kitaplarının Türkçeye çevrilmesi, millî sözlük ve dil bilgisi, millî müzik, dil ve edebiyat, millî tarih kitaplığı, millî arşiv, millî tarih ve coğrafya enstitüleri, millî müze, etnografya müzesi, Ankara'da yüksek dereceli dersler verilmesi, ilkökul programında değişiklikler, ilkökoldan sonra hayata hazırlık programı, Öğretmen Okulu programlarında değişiklik, sultanilerde örgütlenme, öğretim süresi ve isminde değişikliği Teftiş Kurulu Nizamnamesi, Eski Eserler Nizamnamesi, İstanbul Öğretmen Okullarında birer yüksek kısım açılması gibi oldukça önemli konular görüşülmüş ve bazı kararlar alınmıştır. Alınan kararlardan kısa sürede uygulananlar, sultanilerin adının liseye dönüştürülmesi ve iki devreli olmak üzere iki gruba ayrılmasıdır.⁴⁶

Birinci Bilim Kurulu Kongresi'nde alınan kararlar Cumhuriyet'in ilk yılları uygulamalarına ve hükûmet programlarına temel oluşturmuştur.

Millî Eğitim Bakanı İsmail Safa Bey, Birinci Bilim Kurulu Kongresi'nden sonra "Maarif Anlaşması" adıyla yayınladığı genelgede Türkiye Cumhuriyeti millî eğitiminin amaçlarını kısaca şu esaslara dayandırıyordu:⁴⁷

- ✓ Milliyetçi, devrimci, halkçı ve cumhuriyetçi yurttaşlar yetiştirmek.
- ✓ İlköğretimi yaygınlaştırarak herkese okuma yazma öğretmek.
- ✓ Yeni kuşakları bütün öğretim derecelerinden geçirmek, onları ekonomik yaşamda başarılı kılacak bilgilerle donatmak.

Bu ilkeleri yeni kurulan bir ülkede uygulamak hiç de kolay değildi çünkü Cumhuriyet kurulduğunda devralınan miras son derece olumsuzdu. Ekonomik kaynakların önemli bir bölümü kullanılmayacak durumdaydı. Zaferin getirdiği millî gurura rağmen yorgunluk son sınırdıydı. Elde bulunan kurum ve işletmeler verimsiz, teknik elemanlar yetersizdi. Ülkenin atılım yapmasına uygun olmayan yasalar yöneticileri zor durumda bırakıyordu. Ayrıca toplumda yeni düşünce ve atılımlara karşı bir düşünce biçimi de varlığını sürdürüyordu. Saltanatın ve Halifeliğin kaldırılması önemli oranda bir iç muhalefet ve meclis muhalefetini doğurmuştu. Batı dünyasıyla önemli sorunlar Lozan Antlaşması'nın imzalanmasına rağmen devam ediyordu.

Batı Avrupa Türkiye'ye karşı önyargılıydı. Türkiye ile ilgili her sorunu Türkiye'ye karşı kullanma geleneği sürüyordu. Bu ortamda Mustafa Kemal Paşa ve diğer yöneticiler yoğun iç ve dış gündemle meşgul olmak zorunda kaldılar. Cumhuriyet'in ideallerini gerçekleştirecek iyi yetiştirilmiş elemanların önemli bir bölümünün savaşlarda yitirilmiş olması, diğer bir olumsuzluktu. Bu yüzden Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğindeki yeni Türk devleti,

⁴⁶ Hasan Âli Yücel, *Türkiye'de Ortaöğretim*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

⁴⁷ Ş. Gedikoğlu, *Kemalist Eğitim İlkeleri ve Uygulamalar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1978, s. 37.

eğitimin önemini kavrayarak temel sorunlara neşter atmıştır. Zira eğitim ve öğretim kurumları Cumhuriyet'in ideallerini gerçekleştirmekten uzak ve çağ dışı bir yapı içindeydi. Halkın yüzde 90'dan fazlası okuma yazma bilmiyordu; bilenler de teknik ve modern bir eğitimden çok geleneksel eğitim kurumlarında yetişmişlerdi.

Türkiye'nin tüm bu sorunlardan kurtularak kalkınması ve modern dünyada yerini alabilmesi için temel çözüm yolu, eğitim ve öğretimin reformlar yapılarak modernleştirilmesi, eğitim kurumlarının ve politikalarının yenileştirilmesiydi. Bu açıdan hükümet programlarında eğitime özel bir yer ayrılmıştır.⁴⁸ Eğitimde millilik, modernlik ve laiklik esaslarının uygulanabilmesi için eğitim öğretimin birleştirilmesi gerekiyordu. Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1924'te TBMM'nin İkinci Dönem Birinci Toplanma Yılı'nı açış konuşmasında konuya şöyle değiniyordu:

"... Milletin genel eğiliminde saptanan eğitim ve öğretimin birleştirilmesi ilkesinin bir an önce uygulanması gerektiğini gözlemliyorum. Bu yolda gecikmenin zararları ve bu yolda istekli olmanın ciddi ve derin sonuçları acele olarak vereceğiniz kararınıza esas olmalıdır."⁴⁹

Önemle üzerinde durulan eğitim ve öğretimin birleştirilmesi konusu 3 Mart 1924'te kabul edilen Öğretimin Birleştirilmesi Yasası ile gerçekleşti. İlgili kanunun ana maddelerini şöyle sıralayabiliriz:

Kanun Numarası: 430

Kabul Tarihi: 3 Mart 1340 (1924)

Madde 1. Türkiye'deki bütün bilim ve öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığına bağlıdır.

Madde 2. Şer'îye ve Evkaf Vekâleti veya özel vakıflar tarafından yönetilen bütün medrese ve okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır.

Madde 3. Şer'îye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde, okullara ve medreselere ait olan birikimler Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine devredilecektir.

Madde 4. Millî Eğitim Bakanlığınca yüksek din uzmanları yetiştirmek için, üniversitede bir ilahiyat fakültesi açılacak ve imamet ve hatiplik gibi dini hizmetlerin görülebilmesi için de ayrı okullar açılacaktır.

Madde 5. Bu yasanın yayımı tarihinden başlayarak genel eğitim ve öğretimle görevli olup şimdiye kadar Millî Savunma Bakanlığına bağlı olan askeri ortaokul ve liseler ile Sağlık Bakanlığına bağlı olan yetim yurtları bütçeleri ve eğitim kadroları ile birlikte Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Bu ortaokul ve liselerde bulunan eğitim gruplarının bağlantıları, bundan sonra ait oldukları bakanlıklar arasında değişiklik suretiyle düzenlenecek ve o zamana kadar orduya bağlı olan öğretmenler orduya bağlılıklarını sürdüreceklidir.

⁴⁸ Ş. Kantarcıoğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür*, Ankara, 1997, s. 30-46

⁴⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 1. Ankara, 1997, s. 347.

Madde 6. Bu yasa yayımı tarihinden geçerlidir.

Madde 7. Bu yasanın yürütülmesinden hükümet sorumludur.

Bu yasayla bütün öğretim kurumları birleştirilerek Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmış; mektep, medrese ikiliği sona ererek değişik dünya görüşlerine hizmet eden insan yetiştirilmesi sorunu çözümlenmeye çalışılmış; merkezden yönetim, ilkel eğitim ve eğitimin denetlenmesi sistemli hâle getirilmiştir.

Öğretimi Birleştirme Yasası önemli hedefler içeriyordu. Bu yasanın uygulanmasıyla ilk, orta ve yükseköğretimde ortak bir amaç birliği sağlamaya çalışıldı. Millî kültürün geliştirilmesi, kuşakların farklı akım, görüş ve ideolojik yetiştirme ve koşullandırmalardan kurtarılması, Cumhuriyet'in hedeflerinin gerçekleştirilmesi planlandı. Ayrıca eski eğitim kurumlarının tasfiyesi ve yabancı okulların denetlenmesi bu kanunla başarıldı. Bu açıdan bu yasa son derece köklü bir reformdur.⁵⁰

Öte yandan bu yasanın çıkarılması diğer eğitim reformlarına da altyapı oluşturdu. Yasa, öğretim birliğini esas aldığı için öğretim programlarının hazırlanması ve kurum ve kuruluşların düzenlenmesi zorunluluğunu getirdi. Buna bağlı olarak 1924'ten başlayarak yeni öğretim programları, ders planları ve öğretmenlerin statülerini belirleyen yasal düzenlemeler yapıldı. Bu düzenlemelerden farklı olarak İkinci Bilim Kurulu Toplantısı'nda başka düzenlemeler de gündeme geldi. 23 Nisan 1924'te Maarif Vekili Vasıf (Çınar) Bey başkanlığında yapılan toplantının gündem konuları şunlardı:

- ✓ Zorunlu eğitimin altı yıldan beş yıla indirilmesi.
- ✓ Lise öğretiminin altı yıl olması ve ilk üç yılına "Birinci Kısım" ikinci üç yılına "İkinci Kısım" diye isimlendirilmesi.
- ✓ Tek devreli liselerin ortaokul hâline getirilmesi.
- ✓ Kız liselerinin de öğretim süresi bakımından erkek liselerine eşit tutulması.
- ✓ Liselerde meslek hayatına hazırlamaya yönelik dersler verilmesi.
- ✓ Ortaokulların süresinin beş yıla çıkarılması.
- ✓ Ders kitaplarının yazdırılması.⁵¹

⁵⁰ Sait Dinç, "Cumhuriyet Döneminde Yapılan Millî Eğitim Şûraları ve Alınan Kararların Uygulamaları (1923-1960)", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.

⁵¹ Hasan Âli Yücel, *Türkiyede Orta Öğretim*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 25-26; Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi V*, İstanbul, 1977.

Manisa Üç Numaralı İlk Kız Mektebi Üçüncü Sınıf Öğrencileri

Alınan kararlar kısa zamanda yürürlüğe kondu. İlköğretim altı yıldan beş yıla indirildi. Ortaöğretim 1924-1925 Eğitim Öğretim Yılı'ndan başlayarak üç sene ortaokul ve üç sene de lise olarak uygulanmaya başlandı. Öğretimin birleştirilmesinden kısa bir süre sonra Maarif Vekili Vasıf (Çınar) Bey, Maarif Vekilliğinin elindeki ilkokulların hiçbirinde meslek dersleri okutulamayacağı, bunun öğretimin birleştirilmesi ilkesine aykırı olacağı" gerekçesiyle medreseleri kapattı.

Medreselerin kapandığı 1924 yılında Türkiye'de, 479 medrese ve 18.000 medrese öğrencisi bulunuyordu. Bunlardan da 6.000'i gerçekten öğrenciydi. Geri kalanlar, kayıtlarını yaptırıp askerlikten kaçtıktan sonra işlerinde, tezgâhlarında çalışıyorlardı. Her medreseye ortalama bir hoca düşüyordu. İstanbul binalarında incelemelerde bulunan Maarif Vekilliğinden bir kurul, bunlardan hiçbirinin okul binası olarak kullanılamayacağını belirtmişti.

Bu arada öğretimin birleştirilmesiyle kurulmasına karar verilen İlahiyat Fakültesi 1924 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde açıldı. Hem bu fakülteye altyapı oluşturmak hem de imam ve hatip yetiştirmek için memleketin çeşitli bölgelerinde 26 imam ve hatip okulu kuruldu. Ancak bu okullara fazla istekli olmadığından öğrenci sayıları giderek azaldı. Öyle ki açıldığı yıl 224 öğrencisi olan İlahiyat Fakültesi'nin öğrenci sayısı 1934'te 20'ye kadar düştü. Bu nedenle o yıl yapılan üniversite reformu kapsamında İlahiyat Fakültesi kapatılarak yerine İslam İncelemeleri Enstitüsü kuruldu. İmam ve Hatip Okulları yeni eğitim sisteminde ilgi görmediği için 1930-1931 Eğitim Öğretim Yılı'nda kapandı.

Yeni Türkiye'nin yöneticileri, kendi okullarının kabul ettikleri laik esasların azınlık okullarında da aynen uygulanması için büyük bir titizlik göstermiştir. Öğretimi Birleştirme Yasası kabul edilince hükümet, ülkedeki tüm yabancı okullara yolladığı genelgeyle din esaslarına dayanan eğitimi ve din propagandasını yasak ettiğini bildirdi. Bu kurala uymayan yabancı okullar kapatıldı. Bunlar arasında Merzifon'daki Amerikan okulu, İzmir'deki Fransız okulu ve yine Kayseri'deki Amerikan okulu vardı.

1924 yılındaki bir diğer önemli gelişme de Türk eğitim sistemini incelemesi ve görüşlerinin alınması için yabancı uzmanların davet edilmesine karar verilmesidir. Bu amaçla Türkiye'ye ilk getirilen yabancı uzman Amerika Birleşik Devletleri'nden Prof. Dr. John Dewey'dir. John Dewey, İstanbul ve Ankara'da incelemelerde bulunduktan sonra Aralık 1924'te Maarif Vekâletine bir rapor sunmuştur.

Raporda; Türkiye'nin çağdaş milletler arasında mükemmel bir üye olarak canlı, özgür bağımsız ve laik bir cumhuriyet hâlinde gelişmesi için Türkiye'de okulların amaç ve hedeflerinin belirlenmesi, yeni okul binalarının yapılması ve bu binaların bulundukları yerlerin yaşam koşulları göz önüne alınarak okul mimarlığı alanında uzman kişilerce yapılması, gençleri yetenekleri ve gereksinimlerine göre mesleklere hazırlamak için mesleki ortaokullar, çeşitli yerlerin gereksinimlerine göre ticaret ve tarım meslek kurslarının açılması, özellikle ilkokullarda öğretim programlarının ülkenin çeşitli bölgelerindeki yerel koşullara ve gereksinimlere uygun olarak düzenlenmesi, öğretmen okullarında çeşitli bilim dallarında uzman öğretmenler, okul müdürleri ve eğitim müfettişleri yetiştirmek üzere şubeler açılması, eğitim konularında uygulamalı eğitimle ilgili eserlerin yazılması, bu konudaki yabancı eserlerin Türkçeye çevrilmesi, gezici kitaplıklar kurulması ve bu kitaplıklar için gerekli meslek bilgisine sahip görevliler yetiştirilmesi ve bu konuda bilgi sahibi olmak üzere Avrupa ülkelerine gençler gönderilmesi gerektiği belirtiliyordu.⁵²

John Dewey'in ayrılmasından yaklaşık bir yıl sonra yine Maarif Vekâletinin daveti üzerine bu kez tanınmış Alman eğitimcilerinden Prof. Dr. Alfred Kühne Türkiye'ye geldi. Meslek okulları konusunda uzman olan Kühne İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir ve Eskişehir'de meslek okullarında incelemelerde bulunduktan sonra hazırladığı raporda, zorunlu eğitim uygulanması için önlemler alınması, ilkokullarda öğrencilerin mesleğe yönelik olarak eğitilmesi ve bu çerçevede el işleri eğitimine önem verilmesi, öğrencilerin meslek seçimine öğretmenlerin yol göstermeleri ve ayrıca hem bu konuyla ilgilenmek hem de yurt dışına öğrenci göndermek işleriyle ilgilenmek üzere "Meslek Danışma Örgütü"nü kurulması, meslek okullarına özellikle tarım ve ticaret alanında uygulamalı eğitim verecek ve eleman yetiştirecek okullara önem verilmesi ve geliştirilmesi gerektiğini öneriyordu.⁵³ Alfred Kühne'nin bu raporu meslek eğitimcileri yetiştirilmesi açısından önemli bir adımdı.

⁵² Dewey, John. *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*, Maarif Vekaleti Yayınları, Ankara. 1939.

⁵³ Alfred Kühne. *Mesleki Terbiyenin İnkışafına Dair Rapor*, Maarif Vekaleti Yayınları, İstanbul. 1939.

Yatılı Okul Öğrencileri Kendi Ekmeklerini Pişirirken

Maarif Vekâletinin Türkiye'ye getirdiği bir diğer yabancı uzman Prof. Dr. Omar Buyse idi. Nisan 1927'de Türkiye'ye gelen ve Ankara, Eskişehir, Kütahya, Konya, Adana, İzmir ve İstanbul'u ziyaret ederek her ilin gereksinimini yerinde saptayan Buyse, incelemelerini Haziran 1927'de tamamladı ve hazırladığı raporu Maarif Vekâletine sundu. 1939 yılında Maarif Vekâleti tarafından basılan Omar Buyse'nin "Teknik Öğretim" hakkındaki raporunda şu çözüm yollarından söz ediliyor:

Her derecede verilecek eğitimin teknik, genel çağdaş ve ahlaki özelliklere sahip olması gerekir. Mesleki eğitim ile ilgili çalışmalara o yerdeki meslek kuruluşlarının, sanat ve ticaret gruplarının temsilcilerinin katılacağı komisyonlar kurulmalı ve danışmanlık kapsamındaki bu komisyonların kararları okulun giderlerini karşılayan kurum ve devletin onayına sunulmalıdır.

Türkiye'nin çeşitli yerlerinde açılmış ve açılacak meslek okulları için öğretmen ve ülke sanayisi için uzman teknisyenler yetiştirmek amacıyla Ankara'da "MUSTAFA KEMAL İŞ ÜNİVERSİTESİ" açılmalıdır. Okulda özellikle uygulamalı eğitime önem verilmelidir. İş üniversitesi, ülkede mevcut meslek, sanat, tarım ve ticaret okullarının iş ve çalışma örneklerini devamlı bir sergide göstererek teknik eğitim yöntemlerini geliştirmeye ve yaymaya çalışacaktır.⁵⁴

Erkeklerle yönelik meslek eğitiminin önderi ve merkezi olmak üzere Başkent Ankara'da İş Üniversitesi kurulmasını öneren Omar Buyse, aynı işleri kadınların meslek eğitiminde yapacak olan bir okulun açılmasını önermiştir. Adı "İsmet İnönü Kız Enstitüsü" olabilecek bu okulun amacı, genç kızlarla kadınların sanata, ticarete ve modern hayatın şartlarından doğan sosyal konularda kendilerine gerekli bilgileri vermektir.

⁵⁴ Omar Buyse, *Teknik Öğretim Hakkında Rapor*, Maarif Vekâleti Yayınları, İstanbul, 1939.

Omer Buyse'un raporları Maarif Vekâletince incelenip ilgili kurullarda tartışıldıktan sonra önerilerin uygulanmasına karar verilmişti. Bu çerçevede; Mustafa Kemal İş Üniversitesi, İsmet Paşa Kız Enstitüsü ve İzmir Sanayi-i Kimyeviye ve Nesciye Mektebi için çalışmalara başlanmış; İsmet Paşa Kız Enstitüsü açılmış fakat öngörülen diğer kurumlar planlarının çizilmesine ve ek ödenek ayrılmasına rağmen açılmamıştır.

Her alanda olduğu gibi eğitimde de çağı yakalamak isteyen yeni Türk devleti, raporlarının çok kısa bir özetine değindiğimiz Prof. Dr. John Dewey, Prof. Dr. Alfred Kühne ve Prof. Dr. Omar Buyse'tan sonra, Prof. Dr. Beryl Parker, Prof. Dr. Albert Malche, Prof. Dr. George Stichler, Prof. Dr. Oskar Frcy ve Prof. Dr. Ernst Egli gibi birçok uzman getirmiş ve onların önerilerinden yararlanmışır.⁵⁵

26 Aralık 1925'te Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in başkanlığında toplanan Üçüncü Bilim Kurulunda alınan kararlara bakıldığında yukarıda çok kısa özetini verdiğimiz yabancı uzmanların raporlarından özellikle John Dewey'in raporunun dikkate alındığı görülür.⁵⁶ 12 oturum olarak yapılan Üçüncü Bilim Kurulu toplantısında şu konular görüşülmüştür:

1. Devlet ve vilayet bütçelerinden eğitime ayrılan paranın verimli şekilde kullanması.
2. Okulların, okumak için gelen bütün çocukları alabilecek şekilde genişletilmesi.
3. Liselerin belirli merkezlerde yapılması ve yavaş yavaş çoğaltılması.
4. Yatsız okullarda karma eğitim yapılması.
5. Stajyer öğretmenlere verilecek meslek eğitimi.
6. Öğretmenlerin terfileri için yasal temeller konulması.
7. Eğitim ve öğretim işleriyle ilgilenecek "Millî Talim ve Terbiye Dairesi"nin kurulması.⁵⁷

Üçüncü Bilim Kurulu toplantısının son derece olumlu sonuçları olmuştur. Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin kurulmasından sonra eğitim işleri hakkında kararların alınması yoluna gidilmiş ve 1939'daki Millî Eğitim Şurası'na kadar benzer kongrelere ara verilmiştir. Üçüncü Bilim Kurulunun kararlarına dayanılarak çıkarılan 22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı yasayla Millî Eğitim örgütlenmesinde ilk önemli düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre, Türk diliyle ilgili bilimsel çalışmalar için bir "Dil Heyeti" kurulacaktı. Eğitim ve öğretim işleriyle ilgilenecek "Talim ve Terbiye Dairesi" kurulacak, Türkiye'de açılacak bütün okullar için Maarif Vekaletinin izni alınacaktı.

Ortaöğretim okulları ise liseler, ortaokullar, ilköğretim okulları, köy öğretmen okulları olarak gruplandırılmıştı. Ayrıca Türkiye, eğitim kurumu açısından çeşitli yönetim merkezlerine ayrılmıştı.⁵⁸

⁵⁵ Aydın Ortak, "Atatürk Dönemi Eğitim Politikalarında Yabancı Uzman Raporlarının Etkileri", Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2004, s. 338.

⁵⁶ Cavit Binbaşoğlu, *Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi*, Millî Eğitim Yayınları, İstanbul, 1995.

⁵⁷ Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1997.

⁵⁸ Diüstur, Üçüncü Tertip VII. Ankara.

İlgili yasa gereğince “Dil Kurulu” ve “Talim ve Terbiye Dairesi” oluşturularak önemli bir kurumsal boşluk doldurulmuştur.⁵⁹ Üçüncü Bilim Kurulu toplantısı kararlarında olduğu gibi Maarif Örgütlenmesi Hakkında Kanun’un hazırlıklarında da John Dewey’in hazırladığı raporun bazı konularda dikkate alındığı anlaşıyor.

Maarif Vekâleti, bir yandan yurt dışından uzmanlar getirirken diğer yandan da Avrupa’nın çeşitli ülkelerine ve Amerika’ya öğretmen ve öğrenci gönderiyordu. El işleri, resim ve pedagoji alanında İsveç ve Danimarka’ya, yabancı dil öğretmeni yetiştirmek üzere İngiltere ve Fransa’ya çok sayıda gönderilen bu öğrenciler yurda döndükten sonra Gazi Orta Öğretmen Okulu ve diğer okullarda öğretmen olarak görevlendirildiler.

Yine Cumhuriyet’in ilk yıllarında başka ülkelerin eğitim sistemlerini tanımak amacıyla bu konularda bilgi veren çok sayıda yayın yapılmış, ayrıca ünlü eğitimcilerin yapıtlarının Türkçeye çevrilmesine önem verilmiştir. Nitekim 1923-1928 yılları arasında 47 yapıt Türkçeye çevrilmiştir. Bunlar arasında John Dewey’in *Çocuk ve Mektep*, *Mektep ve Cemiyyet*, *Demokrasi ve Terbiye*; Omar Buyse’un *Umumi ve Ali Amerika Tahsil Usulleri*, William Rasmussen’in *Dört ile Yedi Yaş Arasındaki Çocukların Ruhîyatı* ve Alfred Binet’in *Çocuklar Hakkında Asri Fikirler*’i sayılabilir.⁶⁰

Eğitimle ilgili kongrelerin toplandığı, yurt dışından art arda uzmanların getirildiği, Avrupa ülkelerine öğrencilerin gönderildiği bu dönemde birçok devrim de gerçekleştirilmiştir. Bunların en önemlisi, eğitim öğretimi doğrudan ilgilendiren Arap alfabesinin kaldırılmasına karar verilmesidir. Bu yasayla ilgili olarak kurulan komisyon, çalışmalarını tamamladıktan sonra hazırladığı tasarıyı meclise sunmuş ve 1 Kasım 1928 tarih ve 1353 sayı ile

“Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Bu yasayla 1.1.1929 tarihinden başlamak üzere Haziran 1929’a kadar yazışma ve işlemlerin yeni Türk alfabesine dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır. Bütün okullarda Türkçe öğretimde yeni Türk harflerinin kullanılması ve eski harflerle yazılmış kitapların öğretimden kaldırılması uygulaması da yine aynı yıl başlatılmıştır. 11 Kasım 1928 tarihinde Bakanlar Kurulunca kabul edilip yürürlüğe giren 51 maddelik “Millet Mektebi Teşkilatına Dair Talimname”de ise Gazi Mustafa Kemal “Başöğretmen” kabul edilmiş ve ilk defa kitlesel bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Yönetmeliğe göre 15 ile 45 yaş arası kadın-erkek okula gitmemiş bütün yurttaşlar millet mektebinin öğrencisi sayılmıştır. Ordu da aynı uygulamayı kışlada yapmıştır. Millet mekteplerini uygulama dönemi olan 1928-1937 yılları arasında iki buçuk milyon yurttaş okuryazar olmuştur.⁶¹

⁵⁹ Cavit Binbaşoğlu, *Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi*, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul, 1995.

⁶⁰ Ferit Ragıp Tuncer, *Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları Bibliyografyası (1923-1993)*, İstanbul, 1996.

⁶¹ Nevzat Ayaş, *Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi (Kuruluşlar, Tarihçeler)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1948, s. 425-429.

Tüm Bu Çalışmalarla Neler Sağlandı?

- ✓ Eğitimin önemi daha iyi kavrandı ve eğitim seferberliği başlatıldı.
- ✓ Öğretimi Birleştirme Yasası ile tüm okullar Maarif Vekâletine bağlandı ve medreseler kapatıldı.
- ✓ “Sultanilerin adı “lise” olarak değiştirildi.
- ✓ Sanayi-i Nefise Mektebi, 1926 yılında Güzel Sanatlar Akademisi adını aldı. Latin harfleri kabul edildi, eğitim seferberliği başlatıldı.
- ✓ Kadınların eğitimi önemsendi, karma eğitime geçildi.
- ✓ Köye öğretmen yetiştirme çabaları sürdürüldü.
- ✓ Eğitimin düzenlenmesinde ülkeye çağrılan Batılı eğitimcilerin görüş ve önerilerinden yararlanıldı.
- ✓ Tarih ve dil konularında millî amaca dönük çabalar gösterildi.
- ✓ Millî tarih anlayışını yerleştirmek amacıyla 1931 yılında Türk Tarih Kurumu oluşturuldu.
- ✓ Türk dilinin sadeleştirilmesi ve zenginleştirilmesi için 1932 yılında Türk Dil Kurumu açıldı.
- ✓ Bu iki kurumun etkinliklerini bilimsel çalışmalarla desteklemek için 1936’da Ankara’da Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi açıldı.

Hamidiye Sanayi Mektebi Atökesi

Mesleki ve Teknik Eğitim Alanındaki Gelişmeler

Cumhuriyet öncesi, savaşlar nedeniyle mesleki ve teknik eğitim yeterli gelişme gösterememişti. 1927'ye kadar meslek ve sanat okulları açma ve yürütme işi il ve belediye yönetimlerinin sorumluluğundaydı. Bu tarihte çıkarılan bir yasayla okulların masrafları yine bu yönetimlerce karşılanmak üzere bu okulların program, araç gereç, öğretmen yetiştirme ve kullanma görevi Milli Eğitim Bakanlığına verildi.

1933'te Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kuruldu.

1935'te mesleki ve teknik okulların masrafları Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine alındı. Aynı yıl açılan genel müdürlük yerine Mesleki ve Teknik Eğitim Müsteşarlığı kuruldu.

1934'ten başlayarak çok sayıda Kız Sanat ve Yapı Endüstrileri ve Ticaret Okulu 1934-1935'te Kız Teknik, 1937-1938'de Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulları açıldı.

Millet Mektepleri

Okuryazarlığın artırılması amacıyla 1927-1928 yılları arasında "halk dershaneleri" açıldı. Bu dershanelerde Arap harfleriyle yaygın bir eğitim çalışmasının gerçekleştirilemeyeceği görülmüştü.

Harf Devrimi'nden sonra yeni kabul edilen Latin alfabesini halka en kısa zamanda en doğru şekilde öğretmek amacıyla sözü edilen dershaneler "Millet Mektepleri" adı altında yeniden düzenlendi.

"Millet Mektepleri Talimatnamesi" (Yönetmeliği) 24 Kasım 1928'de Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Yönetmelikle yeni harflerin en geç altı ay içinde öğrenilmesi zorunluluğu getirildi. Bu yönetmelik gereği 16-45 yaş arası kadın erkek herkesin devam etmek zorunda olduğu okuma yazma kursları açıldı. Dört ay boyunca akşam saatlerinde yürütülen bu kurslara "Millet Mektepleri" adı verilmişti. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, bu okulların Genel Başkanlığını ve "Başöğretmenliği"ni üstlendi. Nisan 1931'de "Türk Ocakları" kapatıldı, onların yerine 1932'de "Halk Evleri" kuruldu. 1930'lardan itibaren köylerde yetişkinlere okuma yazma öğretmek için "Halk Okuma Odaları" açıldı. 1936'da Millet Mektepleri uygulamasına son verildi. Bu kursların işlevini Halkevleri ve Halk Odaları üstlendi.

Öğretmen Yetiştiren Kurumlar

Genç Türkiye Cumhuriyeti eğitimi öncelikli olarak ele almasına rağmen öğretmen eksikliği önemli bir sorundu. Zira geçmişten alınan miras yok denecek kadar azdı. Öğretimi Birleştirme Yasası ile eğitimde tüm yetki ve sorumluluk Millî Eğitim Bakanlığına verilmiş, medrese ve sıbyan mektepleri kapatılmıştı. Nisan-Mayıs 1924'te toplanan 2. Bilim Kurulu, okul sistemini yeniden düzenleyerek 5 yıllık ilkökul+3 yıllık ortaokul+3 yıllık lise sistemini (toplam 11 yıl) getirmişti. Bu yeni yapılanmanın sonucu olarak da her öğretim basamağı için öğretmen yetiştirecek bir yapılanma gereksinimi ortaya çıkmıştı.

Cumhuriyet Dönemi'nde ilkokul öğretmen gereksinimini karşılamak için 1924 yılında İlk Muallim Mektebi, 1926 yılında İlkokul Öğretmenliği Kursları, 1927 yılında Köy Muallim Mektepleri, 1935 yılında İlk Öğretmen Okulu, 1940 yılında Köy Enstitüleri açılmıştır.

1926 yılında Maarif Teşkilatına Dair Kanun'la birlikte ilkokullara öğretmen yetiştirmek amacıyla İlk Muallim Mektebi ve Köy Muallim Mektebi açılmıştır.

Türk eğitiminde köy ve kente ayrı öğretmen yetiştirme düşüncesi, 1868'de İstanbul'da açılan ilk öğretmen okullarından mezun olan öğretmenlerin köylere gitmek istememesi, gidenlerin de köy hayatına uyum sağlayamaması ve başarısız olması nedeniyle ortaya atılmıştır. Köylerde eğitim verecek öğretmenin yetiştirilmesi Cumhuriyet Dönemi'nde de sorun olmaya devam etmiştir. 1927-1928 Eğitim Öğretim Yılı'nda Kayseri'de ve Denizli'de iki köy öğretmen okulu açılmış, bu okullar 1932-33 yıllarında kapatılmıştır.⁶²

1937 yılında İzmir Kızılçullu'da diğeri ise Eskişehir-Çifteler'de iki öğretmen okulu açıldı. Bu köy öğretmen okullarında önce küçük köylerin üç sınıflı okulları için sekiz ayda eğitimci yetiştirme denemesi, sonra da büyük köyler için öğretmen yetiştirme denemesi yapılmış, iyi sonuç alınmış, Atatürk'ün görüşlerinden de esinlenerek askerliğini çavuş olarak yapmış köylülerden seçilen adayların yetiştirildiği bu deneme, ülke gerçeklerine uygun

Kız Muallim Mektebinde Bir Sınıf

⁶² Fahrettin Korkmaz, Birsen Bağcı, Nafiye Nur Meşe, Serkan Ünsal, a.g.y., s. 155-167.

özgün bir uygulama olmuştur. Dört yıllık denemeden iyi sonuç alınınca yeni açılacak Köy Enstitüleri, bu denemeden alınan sonuçlar üstüne temellenecektir. Bunların dışında, ortaokul öğretmeni yetiştirme gereksinimini karşılamak için kurulan ilk eğitim enstitüsü olan “Gazi Eğitim Enstitüsü”, 1926-1927 öğretim yılında ortaokullara Türkçe öğretmeni yetiştirmek amacıyla Konyada “Orta Muallim Mektebi” adıyla kurulmuş (2 yıllık) ve daha sonra Ankara’ya taşınarak yeni bölümler eklenmiştir.

Yükseköğretimdeki Gelişmeler ve 1933 Üniversite Reformu

Ekim 1919 Nizamnamesi’yle “İlmi Muhtariyet” (bilimsel özerklik) kazanan Darülfünun’a (Fenler Evi)1924’te “tüzel kişilik” tanınmıştır.

Cumhuriyet Dönemi’nde Darülfünundan beklenen görevleri bu kurum yerine getiremediği gerekçesiyle 1933 yılında Üniversite Reformu yapılmıştır.

Bu amaçla 1932 yılında İsviçre’den getirtilen Prof. Dr. Albert Malche, kuruma ilişkin ayrıntılı bir rapor hazırlamıştır. Malche’nin raporuna göre Darülfünunda başlıca aksaklıklar şunlardır:

- ✓ Fakülteler arasında bilimsel iş birliği bulunmamakta, fakültelerin bir kısmı kendini yalnızca öğretimden sorumlu görmekte; öğrenciler kendilerini yalnızca teksir ve ders notlarıyla sınırlamakta; seminer, laboratuvar ve uygulama çalışmaları yeterince yapılmamakta, tıp öğretiminde klinik uygulamalara az yer verilmektedir.
- ✓ Öğretim üyeleri bilimsel sayılabilecek ciddi hiçbir araştırma yapmamakta ve özgün düşünce üretmemektedirler.
- ✓ Öğretim üyeleri önemli eserler vermemekte, ders teksirlerini seminerlerde yinelemekte ve basit çevirileri bile tez olarak nitelemektedirler.
- ✓ Öğrenci ve öğretim üyesi arasındaki etkileşim ders dışında görülmemekte, öğretim üyeleri öğrencilere rehberlikte bulunmamaktadır.
- ✓ Öğretim üyeleri dışarıdaki işlerini birinci, esas görevlerini ikinci planda tutmakta ve aralarındaki zıtlaşma nedeniyle akademik yönetim belli bir grubun elinde bulunmaktadır.
- ✓ Özerkliğin, üniversiteyi politikadan arındırmasına karşın; zümre, ikilik ve grup nüfuzu devam etmektedir ve öğretim üyeleri arasında soğukluk, zıtlıklar ve küskünlükler yaşanmaktadır.⁶³

⁶³ <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2019/08/05/universite-ve-1933-reformunun-belirleyici-ozellikleri>

Atatürk, Darülfünun Ziyareti Sonrası Hatıra Defterini İmzalyor

Zaten Darülfünun'un devrimlere karşı olumsuz tutum takındığı, topluma yararlı, ciddi bilimsel çalışmalar yapamadığı o dönemde yaygın bir kanıydı. Malche'nin raporu sonrası Mayıs 1933'te 2252 Sayılı Kanun ile Darülfünun kaldırıldı, onun yerine İstanbul Üniversitesi kuruldu. Üniversite Reformu'nun Türk eğitim tarihinde birtakım önemli sonuçları oldu. En önemli etkisi özerkliğın kaldırılarak üniversitelerin Milli Eğitim Bakanlığına bağlanması olmuştur. Darülfünun öğretim üyeleri elenmiş, 151 öğretim üyesinden bir bölümü kuruma alınmıştır.

Kurumun gerek duyduğu öğretim üyeleri iki kaynaktan karşılanmıştır. Bunlar; Nazi baskılarından kaçan Alman ve Musevi öğretim üyeleri ve Batı'ya öğrenime gönderilmiş gençlerdi (Batı'da öğretime gidenler, doktora şartı aranmaksızın doçent olarak atanmıştır). Üniversite, fakülte, rektör, dekan gibi terimler kesin olarak bu reformla yerleşmiştir. Bu arada Alman faşizminden kaçarak Atatürk'ün davetiyle Türkiye'ye gelen yabancı öğretim üyelerine de değinmekte yarar var. Hiç kuşkusuz akademik hayata büyük katkılarda bulunan bu bilim insanları, öncelikle birçok öğretim üyesinin yetişmesini sağlamışlardır. Birçok enstitü, klinik, laboratuvar, ve kürsü kurmuşlardır. Çoğunluğu Türkçe öğrenen yabancı öğretim üyeleri ders kitapları da yayımlamışlardır.

BİR MODEL OLARAK KÖY ENSTİTÜLERİ: KÖYDEN BAŞLAYAN TOPLUMU EĞİTME HAREKETİ

18. yüzyıl Avrupası, Aydınlanma Dönemi'nin etkisiyle bir eşitlik savaşı veriyordu. 1789 yılında Fransa'da başlayan özgürlük, eşitlik, adalet ve kardeşlik düşünceleri kısa sürede tüm Avrupa'yı etkisi altına aldı. Kuşkusuz ki Fransız Devrimi devletlerin eğitimi bir hak olarak görmesinde önemli etkisi oldu. Fransız Devrimi'nin ile insan ve yurttaş hakları ilan edilerek herkese açık, aynı zamanda modern ve laik bir eğitimin temelleri atıldı.

Önceleri seçkinlere ait bir ayrıcalık olan eğitim, zamanla toplumun bütün kesimleri için bir gereksinim olarak değer kazandı. 18. yüzyıldan başlayarak da eğitim gereksiniminin devlet tarafından karşılanmaya başlanması, herkes için zorunlu ve parasız olması benimsendi.

Eğitim hakkı, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin 1924 Anayasası'nda da bir maddeyle yerini bulacaktı. Bu maddede "Kadın, erkek bütün Türkler ilköğretimden geçmek ödevindedirler. İlköğretim Devlet okullarında parasızdır." deniyordu.

Eğitim ideolojisi de halk eğitimi, sosyal eğitim olarak benimsenmişti. Halkın eğitilmesi, köylü halkın eğitilmesi temel hedef iken ikinci hedef de üretime dayalı, işe dayalı bir eğitimin hayata geçirilmesiydi. Bu hedefler doğrultusunda fikri altyapısını Atatürk'ün görüşlerinden alan ancak onun vefatından sonra hayata geçirilen Köy Enstitüleri 1940 yılında kurulmaya başlandı.

Köy Enstitüleri düşüncesi Atatürk tarafından Türkiye'ye davet edilen John Dewey'in iş ve eğitimi birleştirme önerisine dayansa da ondan çok daha önce I. İzmir İktisat Kongresi'nde atılmıştı. Kongreye katılan Çiftçiler Grubu, Köy Enstitülerindeki yapılanmanın temelini oluşturan bir öneri sunmuştu. Bir toplumun gelişmesinde eğitimin ne denli önem taşıdığını bilen Çiftçiler Grubu, Cumhuriyet'in ekonomik olanaklarını da göz önünde bulundurarak az bir bütçeyle ileri düzeyde uygulamalı bir eğitimin geliştirilebileceğini vurguladı. Öneriye göre köy okullarına gönderilecek öğretmenlere, beş dönüm tarla, arı kovanları, tavuk, inek vb. gibi ekonomik destek sağlanacak; öğretmen bu tarlanın ve hayvanların bakımından öğrencileri sorumlu tutacak, bu şekilde eğitim uygulamalı olarak gerçekleştirilirken öğretmenin maaşı da bu gelirlerden sağlanarak eğitime kaynak yaratılmış olacaktı. Türkiye'nin olanaklarını kendisine veri olarak kabul eden bu yaklaşım, Köy Enstitülerinin düşünsel temellerinden birini oluşturacaktı.

Eğitimi geliştirmeye ilişkin birçok çalışmanın yapıldığı genç Cumhuriyet için en önemli adımlardan biri de yabancı eğitimcilerin ülkeye davet edilmesi idi. Dewey, dönemin en önemli eğitim bilimcilerinden biriydi ve ileri sürdüğü görüşler tüm Batı dünyasını derinden etkiliyordu.

Kitabımızın dördüncü bölümünde bu davetten ve Dewey'in hazırladığı raporun ayrıştırısından söz etmiştik. Dewey'in çalışmaları, Türk eğitim sisteminin çağdaş bir temele oturtulmasını, ilerlemeci eğitim anlayışının benimsenmesini sağlama yolunda önemli

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel

bir adımdı. Dewey'in önerileri Türkiye'nin sosyoekonomik durumu göz önünde bulundurulduğunda yeterli uygulanma olanağı bulamamış olsa da bir altyapı hazırladığı ve Köy Enstitüleri için bir kaynağı olduğu açıktır.

Köy Enstitüleri Atatürk'ün kurmaya çalıştığı eğitim sisteminin gerçeğe dönüşmüş şeklidir. Onun bu hayali, ölümünden sonra yaşama geçmiş olsa da ilk sınırları yine onun yaptığı çalışmalarla belirlenmiştir. 1933 yılında, Mustafa Kemal'in önerisiyle Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip tarafından oluşturulan Kırsal Eğitimi İnceleme Komisyonu, Köy Enstitülerine giden yolda önemli bir adım olmuştur. Komitenin yaptığı çalışmalardan ortaya çıkan sonuçlar, Köy Enstitülerinin amacını ortaya koyacak hareket noktasını belirliyordu.

Daha önce okuma yazma öğretmek, Cumhuriyet'in temel ilkelerini anlatmak ve yeni tarım makinelerini tanıtmak için öğretmen gönderilmiş olan köylerin çoğunun yaşamında bir değişiklik olmamış, okuma yazma unutulmuş, tarımsal üretime eski yöntemlerle devam edilmişti. Bazı köylerde ise hiç öğretmen gitmemiş olmasına rağmen okuma yazma biliniyor, yeni tarım makinelerini tanınıyor, Cumhuriyet ilkeleri sahipleniliyordu. Bunları başaranlar, askerde eğitim aldıktan sonra köylerine dönen ve öğrendiklerini kendi köylülerine anlatan onbaşı ve çavuşlardı. Bu nokta özellikle dikkat çekmiş ve hedeflere ulaşmanın en kolay yolunun, hedef kitlenin dilinden anlayan, onların içinden çıkmış insanları görevlendirmek olduğu düşünülmüştür. Kırsal Eğitimi İnceleme Komisyonu'nun hazırladığı rapora göre, "Köy öğretmenlerinin köyde kalması, bir köylü gibi çalışıp üretime katılması, köyde ev yapıp oturması, aile kurması ve sürekli olarak kedinin yetiş-tirip, kırsal insanlara rehber olması gerekliydi."⁶⁴

⁶⁴ A. Arayıcı, *Kemalist Dönem Türkiye'sinde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri*, Ceylan Yayınları, İstanbul, 1999.

1936-1937 Öğretim Yılı'nda ilk eğitimci adayları köylerinden seçildi ve deneme amaçlı ilk kurs Eskişehir'in Çifteler bucağının Mahmudiye köyündeki ilkokulda açıldı. Kursun burada açılmasının nedeni ise Çifteler Harası'nın araçlarından ve tarım elemanlarından yararlanmaktı.⁶⁵ Askerliğini onbaşı veya çavuş olarak yapan köy gençlerinin kısa bir eğitimden geçirildikten sonra kendi köylerinde eğitimci olarak görevlendirilmesi şeklinde uygulanan bu ilk denemeden olumlu sonuçlar alınması üzerine Köy Eğitimcileri Kanunu çıkarıldı, Hazırlanan program çerçevesinde Eskişehir Çifteler'de (1937), İzmir Kızılçullu'da (1937), Kırklareli Kırıntepe'de (1938) ve Kastamonu Gököy'de (1938) deneme niteliğinde dört köy eğitimci okulu açıldı. Köy Enstitülerinin ilk denemesi sayılabilecek köy eğitimci okullarında eğitimci okullarındaki programın yanı sıra tarım sanat içerikli ders ve uygulamalar da vardı.

1938 sonunda Türkiye'de 6.700 ilkokul, 13.500 öğretmen, 546 eğitimci, 864.590 öğrenci vardı. Cumhuriyet'in efsane Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel dönemi biterken ilkokul sayısı yüzde 100 artışla 13.655'e, öğretmen sayısı yüzde 1500 artışla 8751'e, 1938'deki 43 erkek ve kız meslek okulu sayısı 227'ye çıkmıştı.

İsmail Hakkı Tonguç

⁶⁵ M. Bargaç, *Çifteler Köy Enstitüsü, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2004.

Bu sayısal veriler her ne kadar büyük eğitim devriminin hızını gösterse de ivedilikle 20.000 öğretmene gereksinim vardı. O tarihlerde İlköğretim Genel Müdürlüğü görevini yapan İsmail Hakkı Tonguç'un 1939'da Birinci Eğitim Şûrası kararları doğrultusundaki "Eğitmen Yetiştirme ve Enstitüleri" projesi bir çözüm olarak uygulamaya konuldu. Altı yıl sonra bu projenin yerinde bir karar olduğu 16 bin öğretmen ve eğitmenin yetişmesiyle görülecekti.

İsmail Hakkı Tonguç, "Köyde Eğitim" kitabında ideal köy öğretmenin genel özelliklerini belirtir. Bu öğretmen modeli, köylünün yaşamına ve üretimine destek olacaktır. Köyün gelişmesinde ve üretim alanlarında yapıcı ve yaratıcı sorumluluklar üstlenecektir.

Tonguç, *Canlandırılacak Köy* adlı yapıtında da köy kalkınması hedefini köy eğitiminin hedefi olarak gösterir ve şöyle der:

"Yetkili makamlarda bulunanlarla, iş başındaki öğretmenler ve uzmanlar el ele vererek ilgili halkı da içlerine alarak samimi bir iş birliği yaratabilirse meseleler kolay çözülür. Onların çözümleri köyün ve bütün yurdun süratle canlanmasını sağlar. Yurt canlandıkça, halk mutluluğa, neşeye, özgürlüğe, refaha, kültüre, yeni uygarlığa tam anlamıyla kavuşur; yeni bir hayat anlayışına bağlanır. Bu ülkeye doğru koşmalıyız."

Asıl büyük adım ise 17 Nisan 1940'ta 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu ile atıldı. Yasayla mevcut deneme okullarının enstitüye dönüştürülmesi, ayrıca on yedi yeni Köy Enstitüsü açılması öngörülmüyordu. Yasa tasarısının Meclis'te görüşmeleri tartışmalı geçti. Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, bu kanun tasarısına hayır diyenleri şu sözleriyle inandırmaya çalışıyordu:

“Köy ilkokullarından gelen çocukları şu veya bu şekilde tereddüde mahal vermeksizin imtihan ederek, karakterlerini yoklayarak ve bedeni kabiliyetlerine bakarak seçip enstitülere alacağız. Bizim arzumuz köyün içerisinde bilgili, sıhhatli, memleketine bağlı ve müstahsil vatandaş yetiştirmektir. (...) Mesele köylü çocuğunu hayat bakımından köylülük mahiyetini kaybetmeksizin yetiştirmektir.”

19 Haziran 1942'de çıkarılan 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu ile enstitülerin yapılanmasının hukukî temelleri tamamlandı. Bu okulların her birinin “Köy Enstitüsü Bölgesi” denilen bir çevresi olacak ve bu çevre içinde yer alan illere nüfuslarına göre öğrenci kontenjanı ayrılacaktı. Enstitülere, beş yıllık köy okullarından mezun olanlarla üç yıllık okulları bitirenler için açılan iki yıllık hazırlık sınıfını başarıyla tamamlayanlar alınacaktı. 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'nun uygulanması için 1940-1945 arasında 3 milyon TL inşaat giderleri olmak üzere 25 milyon TL harcandı. Bu dönemde 18 Köy Enstitüsünde 20 bin öğretmen adayı okudu.

Sağlıklı ve yetenekli çocukların alındığı enstitülerde eğitim öğretim süresi beş yıldır. Okuldan sağlık nedeni dışında ayrılan ve uzaklaştırılanlar kendilerine harcananları faiziyle ödenek zorundaydı. Mezunlar, Millî Eğitim Bakanlığınca atandıkları yerlerde 20 yıl çalışma şartını kabul etmiş sayılıyordu. Bunun tersi durumlarda bir daha devlet memuru olamıyorlardı. Enstitü çıkışlı öğretmen, gittiği köyün her işiyle ilgileniyor ve köylülere yol göstericilik yapıyordu. Yolluğunu alıp gittiği köyde ayrıca kendisine verilen sermayeyle kendi tarım işletmesini kuruyor, üretim için gereken araç gereçler devlet tarafından veriliyordu. Öğretmen, ailesinin geçimine yetecek ölçüde köy toprağından ayrılan tarıma elverişli arazi dışında, öğrencilerine yaptıracağı tarım uygulama dersleri için de uygun bir arazi alabiliyordu. Müfettişin ve başöğretmenin gözetiminde köyün okul binasını, öğretmen evlerini Millî Eğitim bütçesinden ayrılan para ve köy ihtiyar heyetinin imece programıyla öğretmen yapıyordu. Enstitü çıkışlı öğretmenlerin hangi köye atanacağı üç yıl önceden belirlenerek köy bütçesinde buna göre önlem alınıyor, öğretmen işe başladığı yıl inşaatları tamamlanıyordu. Sonraki onarımlar da köy bütçesindeki ödenekle yapılıyordu.

İsmail Tonguç ilk yılları şöyle anlatıyor:

“Bütün ülke 22 bölgeye ayrılarak enstitüler kurulmaya başlandı. Bu arada enstitü öğrencilerinden oluşan yapıcılık grupları birbirlerinin yardımına koştu. Nerede yeni bir enstitünün temeli atılırsa oraya diğer köy enstitülerindeki çocuklar arılar gibi toplanıyorlardı. Böylece Edirne’den Kars’a, Diyarbakır’dan Aydın’a, Trabzon’dan Antalya’ya, Malatya’dan Kastamonu’ya kadar uzanan bölgelerin içindeki en ıssız köylerde, her biri bin yatılı öğrenci alacak genişlikte 20 enstitü kuruldu. 1945-1946 ders yılında buralara 16.400 öğretmen aday alınmış bulunuyordu. Köy eğitimi yetiştirme kursları da bu enstitülerde açılıyordu. 4459 Sayılı Kanun’a göre bazı enstitülerde köy sağlık memuru yetiştirmek üzere sağlık kolları da açılmaya başlandı.”

Köy Enstitülerinin Özellikleri

Köy Enstitülerinde “bilgiyi bilince dönüştüren, bilgiyi hayat için veren” bir sistem vardı. Bunun için de ilkelerde ve yöntemlerde çevreye uygunluk, insana uygunluk, kendi kendini yönetme, iş içinde kendi kendine karar vererek çalışma hedeflenmişti. Dersler üç kümede toplanmıştı:

1. Kültür Dersleri: Haftada 22 Saat

Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Matematik, Fizik, Kimya, Tabiat ve Okul, Sağlık Bilgisi, Yabancı Dil, El Yazısı, Resim-İş, Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar, Müzik, Askerlik, Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı, Öğretmenlik Bilgisi ve Tarım İşletme Ekonomisi- Kooperatifçilik

2. Tarım Dersleri: Haftada 11 Saat

Tarla Ziraatı, Bahçe Ziraatı, Sanayi Bitkileri Ziraatı ve Ziraat Sanatları, Zootehni, Kütüphane

Hayvancılığı, Arıcılık ve İpek Böcekçiliği, Balıkçılık ve Su Ürünleri

3. Teknik Ders ve Çalışmalar: Haftada 11 Saat

Demircilik ve Nalbantlık, Dülgerlik ve Marangozluk, Yapıcılık, Köy ve El Sanatları, Maki-ne ve Motor Kullanma⁶⁶

5 öğretim yılında toplam 114 hafta kültür derslerine 58 hafta tarım çalışmalarına, 58 hafta da teknik çalışmalara ayrılmıştı. 1947’de programda yapılan değişiklikle kültür derslerine ayrılan süre artırıldı, teknik derslere “Atölye Dersleri” denildi, bu alan için öğretim yılının üçte birlik zamanı yeterli görüldü. Bu değişiklik kimi çevrelerce Köy Enstitüleri için sonun başlangıcı sayılmıştır. 1953’te kültür ve meslek derslerinin ağırlığı daha da artırıldı. 1954 yılına gelindiğinde adı ve programı değiştirilen Köy Enstitüleri ilk öğretmen okullarına dönüştürüldü.

1940-1954 yılları arasında olan Köy Enstitülerinin programında sınıf işi derslerde tarım teknik ve çevre çalışmaları dengeli tutulmuşsa da uygulama öyle olmamıştı. İş yoğunlu-ğuna, yöneticiliğin planlamalarına göre güçlüsü güçsüzü, hastası sağı ayrılmaksızın öğ-renciler bazen gün boyu, bazen mevsimlik işe koşuluyorlardı. Kurulma aşamalarından başlayarak Cumhuriyet eğitim tarihimizin en tartışılan projelerinden olan Köy Enstitüleri ile ilgili pek çok düşünce ortaya atılmıştır. Bu düşüncelerin içinde oldukça eleştirel olan-lar da vardır. Tüm bunlara rağmen Köy Enstitülerinin toplum yaşamımıza katkısını Talip Apaydın, *Öğretmen Dünyası* dergisinin 1980 Nisan sayısında çok güzel özetliyor:

⁶⁶ H. A. Koçer, *Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Problemi*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1967.

“Yüzyıllardır karanlıkta bırakılmış Türk köylüsünü kendi gücüyle aydınlatmak, çağdaş bilince kavuşturmak çabası, köy çocuklarını kendi yaşamlarına yabancılaştırmadan yetiştirmek, çeşitli meslek grupları hâlinde gene köylere göndermek, onların eliyle köyleri canlandırmak..”

Köy Enstitülerinin Dayandığı Temel İlkeler

Köy Enstitülerinin başarısını sağlayan temel etmen, daha başlangıçta belirlenen ilkelerdir. Bunlar, dar anlamda “öğretim ilkeleri” olmayıp sistemin felsefesinden çıkan kapsayıcı ilkelerdir. Bunlar insanın değerinden ve onun eğitim sisteminin öznesi olmasından kaynaklanır. Bunların en önemlileri şunlardır:

Bütünsellik

Köy Enstitüsü sistemi köy yaşamının bütününe hedeflemiştir çünkü toplumsal dönüşüm açısından geleneksel okulun, hele Orta Çağ karanlığında yaşayan köylerde, yapacağı önemli bir şey yoktur. Onun için Tonguç, köy sorununun biçimsel bir “köy kalkınması”na indirgenmesine karşı çıkmış; asıl amacın, köyün “kendi unsurlarıyla içten canlandırılması” olduğuna dikkat çekerek bunu gerçekleştirecek eğitimin, toplumu dönüştüren etkiler sistemiyle bütünleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Onun için “köy sorunu” bir “kül” [bütün] hâlinde ele alınmalı, Köy Enstitülerinin ve köy okullarının vereceği eğitim, bu bütüne göre düzenlenmelidir. Bu bütünlük, bir zaman kesitine göre değil; yıllar boyunca süren, insanın kendisini yetiştirme olanaklarını da yaratan, uzun erimli bir olguyu ifade eder.

Çok Yönlülük

Bugün eğitim bilimsel yazında ve evrensel hak belgelerinde de yer aldığı gibi, gerçek bir eğitim, insanın kişiliğini tüm yönleriyle tam geliştiren düzenli bir etkiler sistemidir. Her insanın birçok yeteneği, yönelimi ve gereksinimi vardır. Örneğin resim, müzik, spor, matematik, edebiyat alanları sadece ileride insanların mesleği olacağı için değil, tüm insanların doğal gereksinimleri, bu alanlardan yararlanma ve onları bilme hakları olduğu için öğretilir. En azından 18 yaşına kadar “çocuk” olan insanın, ileride hangi alanlara yöneleceği önceden tam kestirilemez. Özellikle müzik, resim, spor gibi alanlar her insanın, yaşamının her aşamasında ilgi ve gereksinim duyduğu alanlardır. Bu nedenle Köy Enstitüsü, gerçekleştirdiği bu etkinlikleri mesleksel gereksinimin de ötesinde, kişilerin hakkı olduğu için üstlenmiştir. Yani, enstitüler, “insana göre” eğitim yapmıştır.

Kuram - Uygulama Bütünlüğü

Köy Enstitülerinin kuruluş çalışmalarını dışarıdan görenlerin birçoğu, bu hareketin sadece beceri öğrenmekten ibaret olduğunu sanmışlardır. Oysa enstitülerde her eylem ve etkinliğin öncesinde tıpkı sistemin kuruluşunda olduğu gibi akıl vardır, düşünce vardır, kuram vardır, planlama vardır. Bu bakımdan Tonguç’un “İş Okulu”, birçok Batılı eğitimcinin ve öteki Türk eğitimcilerinin “üretim” ya da “iş ilkesi”nden çok farklıdır. İş Okulu

İsmet İnönü, Hasan Âli Yücel Ve İsmail Hakkı Tonguç, Hasanoğlu Köy Enstitüsünde

bütünsel bir “kişilik eğitimi” modeline oturur. Tonguç’un, “Elinizden çıkacak iş evvela kafanızdan çıkmalı.” sözü onun eğitim felsefesinin özüdür. Yine, onun kaleminden çıktığından kuşku olmayan şu cümle, enstitülerdeki kuram-uygulama ilişkisini açıkça ortaya koyar: “Köy Enstitülerinde bilgi bir araçtır. Basit bilgi, Köy Enstitülerini ve köy okullarını saran iş kimliğine asla denk düşmeyecektir.”⁶⁷

Yine Tonguç’un, 1927’de yazdığı ilk kitabında belirttiği gibi, iş okulunda “öğretmenin görevi, öğrencide bizzat bir şey icat etme merakını uyandırmak, bu amaca hizmet eden, yaratmaya elverişli araçların kullanılmasını doğru olarak çocuğa öğretmektir. Yaratmaya yarayan araçlara kitap da dahildir, ezberletmemek şartıyla.”⁶⁸

Kız - Erkek Karma Eğitim

Köy Enstitüleri eğitimi gerçek yaşam içinde sürdürdükleri ve böyle bir yaşamı kurmayı hedefledikleri için kız erkek karma eğitimi daha başlangıçta yürürlüğe koymuştur. İlk yıllarda çok az kız öğrenci bulunabilmesine karşın karma eğitime çok önem verilmiş ve özen gösterilmiştir. Enstitülerde karma eğitim, çok doğal bir ortamda gerçekleşmiş bir bakıma köy yaşamının sürdürülmesi gibi algılanmıştır. Köydekinden farkı, enstitülerde kızlara, yönetim ve liderlik konularında da rol verilmesidir çünkü yetenek ve beceri bakımından onların erkek öğrencilerden hiçbir farkı yoktur. Tonguç, tüm Köy Enstitüsü müdürlerine 1944 yılında yazdığı bir mektupta, kız öğrencilere kaba davranılmasını onların

⁶⁷ Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Izahnamesi, 1943, s. 111.

⁶⁸ İsmail Hakkı Tonguç, *Eğitimi Rehberi* (Eski yazı ile), Maarif Vekaleti Matbaası, İstanbul, 1927, s. 16.

konuşmalarının gizlice izlenmesini ve özel mektuplarının açılmasını ağır bir dille eleştirir.⁶⁹ Tüm çabalara karşın 1945-46 Öğretim Yılı'nda 1396 (yaklaşık yüzde 10) olan toplam kız öğrenci sayısı ondan sonraki dönemlerde düşmüş, 1951-52 Öğretim Yılı'nda 706'ya (yüzde 5,5), neredeyse yarıya inmiştir. Bunun başlıca nedeni, tutucu yeni bakanlık kadrosu tarafından kız öğrencilerin ayrılarak ulaşılması zor, çok uzaklardaki enstitülere nakledilmesi ve sayılarının artırılması yönünde özel bir çaba gösterilmemesidir.

Planlılık

Köy Enstitüsü sisteminin tüm uygulamaları, uzun ve kısa erimli, geniş ve dar çapta planlanmıştır. Örneğin, Tonguç'un köyde eğitim için 1936-55 arasını kapsayan bir planlama öngördüğü, "Biz yirmi yıl köylere önce iş kahramanları göndereceğiz." sözlerinden açıkça anlaşılıyor. Bakan Yücel de Nisan 1940'ta, Köy Enstitüleri Kanunu görüşülürken on beş yıllık bir hedef göstermektedir.

Bu planlama anlayışı, Köy Enstitüsü müdürlüklerine ve Milli Eğitimin taşra birimlerine ve okullara kadar yansıtılmıştır. Örneğin, 1942 tarih ve 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu, Köy Enstitüsü müdürlüklerine; kendi kesimlerine giren illerin köylerindeki eğitim sorunlarının taranması ve bunlara çözüm getirecek planların yapılması konusunda esaslı görevler vermektedir. Buna göre, enstitüde öğrenim gören adayın gideceği köyün okulu ve öğretmenleri, öğretmen atanıncaya kadar yapılmalı ve köyün eğitim gereksinimleri belirlenmelidir (m. 39). Bu konuda köylerde önceden inceleme yapacak enstitü yönetici, öğretmen ve usta öğreticileri mevcut resmi istatistiklere güvenmeye inceleyecekleri köyde üç gün üç gece kalmalıdır.⁷⁰

Yönlendirme

Köy Enstitüsü Sistemi'nin öznesi insandır. Bu anlayışa göre tüm insanlar birer değerdir. O hâlde, temel bir insan hakkını gerçekleştirmekle ödevli ulusal bir eğitim kurumu bazı öğrencileri eleyip atamaz. Her insan kuşkusuz öğretmen, sağlık memuru vb. olamaz ama bir şey olur. En azından kendine yararlı, başkasına zararsız bir insan olur. Köy Enstitüleri Kanunu, bu gerçeği dikkate alarak enstitülerde "köye yararlı" değişik elemanlar yetiştirilmesini öngörmüştür (m. 1). Ayrıca yasa, "Öğretmen olamayacağına kanaat getirilen öğrencinin ayrılacağı mesleklerin tahsil müddetleri Maarif Vekilliğince tespit edilir." (m.3) diyerek yönlendirme yoluyla öğrenci ziyanını önlemek istemiştir. Öğretmen, sağlık memuru, ebe olamayacağına kanaat getirilenler de enstitüde öğrendikleri demircilik, yapıcılık, dülgerlik, dikiş, biçki, dokumacılık, tarım işleri gibi mesleklerden birinde çalışmak üzere serbest hayata bırakılır.

⁶⁹ İsmail Hakkı Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1990, s. 180.

⁷⁰ Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve İzahnamesi. 1943. s. 94.

Kültürde Yerelden Evrensele

Bazı çevrelerin sandıkları gibi Köy Enstitüleri öğrencilerini köyden alıp onları kapalı bir ortamda yetiştirerek köylerine göndermekle yetinmiyordu. Öğrenciler, kendi enstitülerini modern bir kente dönüştürürken kent kültürüyle de haşır neşir oluyorlardı. Enstitülerden yakın kentlere ders gezileri yapılırken tarım ve yapıcılıkla ilgili belirli bir işin bitirilmesinden sonra ödül olarak yurt gezisi de düzenleniyor; öğrenciler hem değişik yöreleri görüyor hem de başka enstitülerdeki yaşdaşlarıyla ilişki kuruyor, onlarla “kardeş” oluyorlardı. Bunun sonucu, adım adım daha geniş çevreye, farklı kültüre açılmaktı.

Öğrencilerin köylerden getirdikleri gerçek kültür malzemesi; evrensel ilke, yöntem ve araçlarla enstitülerde yeniden işleniyordu. Örneğin, halkın ezgileri, oyunları, edebiyat malzemesi, gelişmiş tekniklerle yeniden biçimlendiriliyordu. Evrensel kültüre açılmada asıl genişlik, dünya çapında önemli kültür ve sanat eserleriyle tanışmaydı. Bu, o yıllarda yabancı yazarların eserlerinin çevrilmesiyle, okutulmasıyla desteklendi. Anılan izahnamaya göre her öğretmen ve öğrencinin yılda, yerli ve çeviri eserlerden seçtikleri 24 kitap okumak zorunda oluşu, her gün en az bir saat serbest okuma zamanının bulunması; köy kültüründen ulusal ve evrensel kültürel açılmayı sağlıyordu. Buna, Yüksek Köy Enstitüsü’nün çıkardığı *Köy Enstitüleri Dergisi* (1945-47) de destek oluyordu.

Üretkenlik

Köy Enstitülerinde öğrencilerin, kendi binalarını yapmaları, geniş bahçe ve tarlalarında bölgeye uygun ürünleri üretmeleri, atanacakları köylerde kullanacakları ders ve üretim araçlarını yapmaları, sadece bütçe yetersizliğinin sonucu değildi. Bu yaklaşım, onların gördükleri eğitimin temel bir ilkesiydi. Herkes, içinden çıktığı toplumun yazgısını paylaş-

malı, yediğini hak etmeliydi. Öğrenilen şeyler olabildiğince uygulamalı olarak, yaşayarak öğrenilmeli ve gidilen köylerde örnek olacak biçimde uygulanabilmeliydi.

Daha önce de değinildiği gibi enstitüler, klasik iş eğitimcilerinin istediği gibi sadece mal ürettiren usta ve işçi okulları da değildi. Bu kurumlarda “gözlerimi kaparım, görevimi yaparım” anlayışı asla egemen kılınmadı, birlikte üretilenin hakça paylaşımı konusunda öğrencilere bilinç kazandırıldı. Tonguç’un kurgulayıp uyguladığı İş Okulu’nda, “iş” sadece zorunlu, yaşamsal gereksinimleri karşılamak üzere yapılan mekanik bir etkinlik değil, “değer yaratmak” için gösterilen etkinliklerin tümüdür.

Yapıcı ve Yaratıcı Ahlak

Köy Enstitülerinde ayrı bir “ahlak dersi” yoktu. 1942’de toplanan İkinci Millî Eğitim Şurası’nda Ortaöğretim Programlarına eklenen “Türk Ahlakının Toplumsal ve Kişisel İlkeleri” konusu, 1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programı’nda 2. sınıf “Yurttaşlık Bilgisi” dersine eklenmişse de bu havada kalmıştır. Enstitülerde gerçek bir ahlak eğitimi, tüm etkinliklere sindirilmiş bir anlayıştı. Üreterek ulusal gelire katkıda bulunmak, yaşadığı binaları yapmak, oraları temizlemek ve özenli kullanmak, çevreyi ağaçlandırmak, çiçeklendirmek, korumak; dayanışmak, güçsüz kişilere yardım etmek; maddi ve manevi her türlü ulusal ve tarihi değerleri korumak... gibi. Yurt sevgisi ancak yurdu koruyup güzelleştirmekle gerçekleştirilebilir.

Teknoloji Kullanımı

Köy Enstitüleri, köye yönelik hizmet verirken özellikle tarımda ve günlük yaşamda en gelişmiş teknolojinin kullanımını hedeflemişti. Enstitüler, savaş yıllarında kurulmalarına, gerekli araçlar, hatta çivi, çimento gibi gereçler bile bulunamamasına karşın, bu kurumlarda teknoloji kullanma büyük bir tutku ve özlemde. 1937’de ilk açılan enstitülerde öğrenciye bisiklet kullanmayı öğretmek bile bu özlemi yansıtır. 1940’ta Köy Enstitüleri Kanunu çıkınca, Bakanlıkça enstitülere gönderilen 24.6.1940 tarih ve 6/7318 sayılı genelgede, “Öğrencilere bisiklet, motosiklet, su motoru, otomobil gibi araçların kullanılması öğretilicektir.” diyor. Bu direktif, 1942’de hazırlanan Köy Okulları İzahnamesi’nin 98. sayfasında şöyle yer alıyor:

“Motor ve makineyi köy okulunun oyuncacı yapmaktan başlayarak Köy Enstitülerinde teknik eğitimin esaslarını kökleştirmek gerekir. Sanayinin yalnız harbe değil, tarla ve ev hizmetlerinin her köşesinde hâkim olduğu bir devirde, elektrik ve motora ait bilgileri köy enstitülerinde temelleştireceğiz. Hiçbir Köy Enstitüsü öğrencisinin elektrik tesisatına, kullandığı radyo alıcısına veya konuştuğu telefona gizli bir bilgi gibi bakmaması lazımdır.”

Öz Yönetim

Köy Enstitülerinde öğrencinin kendine güvenini sağlamak, eğitimin başta gelen hedeflerinden biridir. Bunun birçok yolu vardır. Öncelikle derste, işte ve yaşamın her alanında onlara bireysel ve toplumsal roller vermek gerekir. Öğrencilerin takım çalışmalarında, kendi örgütündeki bireysel ve toplumsal roller vermek gerekir. Öğrencilerin takım çalışmalarında kendi örgütlerindeki bireysel ve toplumsal rolleri iç içe geçmiştir. Bazı öğrencilerin yöneten bazılarının da edilgen birer yönetilen olması için yönetsel görevler dönüşümlü ve kısa süreli yaptırılmaktaydı. Öğrencilerin değişik roller üstlenerek ileride TBMM'ye gidebilecek kadar kendilerine büyük hedefler seçmesi bile düşünülmüştü. Tonguç, 1944 yılı sonlarında enstitü müdürlerine yazdığı bir mektupta, "Enstitülerde devletimizin dayandığı ana ilkelerden olan halkın kendi kendini idare etmesi düsturu, öğrenci ve öğretmenlerin kendi kendilerini idare etmeleri şekline sokularak bu prensibe göre bir idare şekli kurmaya çalışıyoruz." der.⁷¹

⁷¹ İsmail Hakkı Tonguç, *Mektupları Köy Enstitüsü Yılları*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1990, s. 104.

Sonuç

Köy Enstitülerinde yapılandırılan eğitim anlayışı bugün için “yaparak, yaşayarak öğrenme” eğitim anlayışına çok yakındır ama bunun yanında üretme aşaması da vardır. Köy Enstitüsünden mezun olan öğretmenler atandıkları köyü maddi olarak da kalkındırma öz göreviyle donatılmıştır.

“Okul sadece duvarla çevrili olan yer değildir; üretimin yapıldığı her yer (fabrika, atölye, çiftlik vb.) bir okuldur. Öğrenci okulda öğrendiklerini, üretim yapılan yerde uygulamalıdır.”⁷²

Köy Enstitülerinin öğrenci yaşamının demokratik bir yaşam olması, düşünce özgürlüğüne programın içinde yer verilmesi de günümüz eğitim anlayışıyla örtüşür. Öğrencinin eğitim öğretim süreci boyunca okul yaşamına ve yönetimine katılımı, birey olma yolunda çok önemli kazanımlar içermektedir. Köy Enstitülerinin oluşturulması eğitimin kırsal kesimde yayılmasına katkıda bulunmuş, yetişkin nüfusta hızla artan okuryazarlık oranlarıyla iyice belirginleşmiştir. Köy Enstitüleri ile ilgili bir diğer gerçek de bu okulların 25 bin eğitimci yetiştirmesidir. Bu okullar olmasaydı ülkemiz çağdaşlık yolunda daha yavaş ilerleyecekti. Kaba bir hesaplama bir Köy Enstitülü öğretmenin yılda 10 kişiye okuma yazma öğrettiği düşünülse bu sayı 20 yılda 5 milyon insanımızın onlardan yararlandığını gösterir. 1960’lı yıllarda 5 milyon kişi, Türkiye nüfusunun altıda biridir,

Köy Enstitüleri konusundaki son sözü İsmail Hakkı Tonguç’a bırakalım:

“Köyün canlanmaya başlamasıyla şafak sökmeye yüz tutmuştur. Aydınlığa mutlaka kavuşulacaktır. Bunun biricik koşulu, köyü canlandırma ülküsüne bağlananların zorluklara katlanmaları, durmadan bıkmadan çalışmaları, birbirlerine sınırsız dayanmaları, muhtaç olanlara iyilik yapmalarıdır. Kurtuluş yolu budur. İnsanlar yalnız bilgi yolu ile şereflerini gururlarını, özgürlüklerini, ekmeklerini, hayatlarını kazanabilirler. Her birimiz bu ülküyü beslemek, geleceğin neşeli, varlıklı, kültürlü, güzel Türkiye’sini yaratmak için var kuvvetimizle çalışmalıyız!”⁷³

⁷² Veysel Sönmez, *V. Eğitim Felsefesi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.

⁷³ İsmail Hakkı Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, İstanbul, 1947. s. 561.

TÜRK EĞİTİM TARİHİNDE ÖĞRETMEN OKULLARI

Necati VATAN

FMV MEB ve Resmi Kurumlar Koordinatörü

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına baktığımızda okullaşma oranının nüfusumuza göre çok yetersiz olduğu görülür. Halkın yüzde 80'i kırsal kesimde yaşarken, okuma yazma oranı da yaklaşık yüzde 10 civarındadır. Ulusların yaşamında eğitimin ne denli önemli olduğunu bilen Mustafa Kemal ve arkadaşları, ilk planda okuryazarlığın artırılması için çaba harcadılar. 1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'un kabul edilmesiyle birlikte bu süreç farklı bir ivme kazandı. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk yeni alfabenin tanıtılmasında ve öğretilmesinde kişisel olarak görev aldı.

Kuruluşu 16 Mart 1848 olarak tarihlendirilen Öğretmen Okulları hizmetini sürdüürken bu kervana 22 Nisan 1940 tarih ve 4491 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan 8803 sayılı Kanun'la, "Köy Enstitüleri" de katıldı. 4 Şubat 1954 tarih 8625 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan 6234 sayılı Kanun'la öğretim programlarının dönüştürülmesiyle Köy Enstitüleri de öğretmen okulu olarak eğitim yaşamına devam etmeye başladı. Öğretmen okuluna dönüştürülen 21 Köy Enstitüsüne ilkokullardan, diğer öğretmen okullarına da ortaokullardan mezun olan öğrenciler sınavla kabul ediliyordu.

İlkokulu (5 sınıflı) bitiren bir öğrenci ilk öğretmen okuluna kaydolmak istiyorsa, önce bulunduğu yerdeki ilkokulun başöğretmenliğine (okul müdürüne) bir dilekçeyle başvurması gerekiyordu. Bu başvuru, ilkokul başöğretmenliği tarafından uygun görülürse evrak İlçe Milli Eğitim Danışma Kuruluna gönderiliyor ve bu kurulun onayıyla ilgili öğrenci sınavlara girmeye hak kazanıyordu. Bu öğrenciler daha sonra belirtilen bir tarihte, ilçe merkezlerinde, merkezi bir sınava alınıyordu. Sınavlar Türkçe ve matematik alanlarında olup açık uçlu sorular soruluyordu.

Türkçe sınav sorularında, ilkokul 5. sınıftaki bir öğrencinin; okuduğunu anlama, zihinde canlandırma, okuduklarında neden-sonuç ilişkilerini kurma, metin içi ve dışı anlam kurma, yazma kurallarına uyma, kendini yazılı olarak anlatma, sözcükleri yerinde ve anlamlarına uygun kullanma, mantıksal bütünlük içinde yazma; tür, yöntem ve tekniklere uygun yazma kazanımlarına sahip olup olmadığının saptanması amaçlanıyordu.

Matematik sınav sorularında ise 1, 2, 3 ve 4 işlemsel beceriyi; 5 bilgi tabanlı işlemsel beceriyi; 6, 7, 8, 9 ve 10 mantıksal sonuç çıkarabilme ve matematiksel kavramları günlük yaşamla ilişkilendirebilme becerilerini ölçüyordu. Bu sınavın, üst düzeydeki matematiksel düşünme becerilerini ölçmeye yönelik olduğu görülür. Ayrıca sınavın, öğrencilerin hızlı

işlem yapabilme ve hızlı matematiksel olarak düşünebilme becerisini ölçmeye yönelik olduğu da görülebilir.⁷⁴

Yazılı sınavlarda başarılı olanlar, ilgili ilköğretmen okulu öğretmenlerince oluşturulan seçici kurullar tarafından sözlü sınavlara alınıyordu. Sözlü sınavlarda da başarılı olanlar okula kayıt yaptırmak üzere çağırılıyordu. Kayıt için köy ihtiyar heyetinden alınmış bir iyi hâl kâğıdı, sağlık raporu ve yüklenme senedi gerekliydi.

Sivas Öğretmen Okulu Sınavlarına Katılmam ve Kayıt Süreci

1968-1969 Eğitim Öğretim Yılı'nda, sanatçı Melike Demirağ'ın dedesi Naci Demirağ'ın kardeşi Nuri Demirağ'ın yaptırıp Milli Eğitim Bakanlığına hibe ettiği Divriği Nuri Demirağ Ortaokulundan mezun olunca "Öğretmen Okulları" sınavlarına girdim. Sınavlar iki aşamalı ve açık uçlu sorularla (yazılı) yapılıyordu.

Birinci sınav ikamet ettiğimiz Divriği ilçesinde yapıldı. Bu sınavda başarılı olunca ikinci sınava girme hakkı edindim. Sivas Öğretmen Okulunda yapılan ikinci sınava Divriği'ye trenle 173 km uzaklıkta olan Sivas'ı ilk kez görüyordum. En çok Mustafa Kemal'in 1919'da Sivas Kongresi'ni yaptığı tarihi binayı merak ediyordum. 1970'li yıllarda "Kongre Lisesi" adıyla kullanılan bu onurlu binayı sınav çıkışında görmüş, çocuksu duygularla kendimi çok şanslı ve önemli hissetmişim. Tarih kitaplarında okuduğumuz bu tarihi süreci sanki yerinde yaşamış, Atatürk'ün yürüdüğü merdivenlerden çıkıp binanın içine girmiştim.

Sivas Kongresi'nin Yapıldığı Tarihi Lise Binası

⁷⁴ Mustafa Kuru, Hakan Uzun, Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye'de Öğretmen Adaylarının Seçiminde 1954 Örneği, *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 3, (2008) 207-232, Ankara.

Öğrencilik yıllarımda, Divriği-Sivas arasında ulaşım trenle sağlanıyordu. Yükleniciliğini Nuri Demirağ'ın yaptığı "Sivas-Erzurum demir yolu yapımına Sivas Kongresi'nin 14. yıl dönümü olan 4 Eylül 1933'te başlanmış ve 20 Ekim 1939'da resmî olarak işletmeye açılmıştır."⁷⁵

Bir süre sonra öğretmen okulundan PTT kanalıyla bir zarf geldi. O dönemde resmî kurumların kullandığı, krem renkli zarfı heyecanla açtığımızda, "saman yaprak" olarak adlandırılan yarım sayfalık bir kâğıtta sınavda başarılı olduğum, okula kayıt koşulları ve kayıt tarihi yazıyordu. Herkes çok mutluydu. Öyle ki 1960'lı yıllarda öğretmen okulu sınavını kazanmak âdeta "aday/stajyer öğretmen" olarak işe başlamak demektir. Okul sonrasında atama için ayrıca sınav, kura vb. gibi bir iş ve işlem yoktu. Mezun olunan tarihten yaklaşık bir ay sonra Millî Eğitim Bakanlığı atama yapıyordu.

Kayıt Hazırlıkları

Okul yatılı olduğu için muhtemelen birinci dönemin sonuna kadar eve gelemeyecektim. O nedenle "gurbete" gidercesine hazırlıklı olmam gerekiyordu. Zaten okuldan gönderilen yazıda nelerin alınacağı yazılıydı. Babam dışarıdan alınması gerekenleri, anam da evde hazırlanması gerekenleri valizime yerleştirdi. Bunlar işin kolay tarafıydı. Bir de okul parasız yatılı olduğu için bana göre önemli bir miktarın yer aldığı bir kefalet/yüklenme senedi olması gerekiyordu. Bu senedi babamın dışında birisinin imzalaması gerekiyordu. Bu senedi, Divriği Belediye Başkanlığı yapan Av. Mehmet Güresinli'nin babası Rahmetli Necmi Kirve imzalarken, "Bak, okulu bırakırsan bu parayı benden alırlar, ona göre!" diye uyarıyordu.

Babam yeterince harçlık verdi ve beni Divriği'de trene bindirdi. Sivas'ta trenden inip istenen sağlık raporunu almak için Sivas Numune Hastanesine gittim. Dâhiliye, hariciye, göz, kulak burun boğaz, psikiyatri, tam kan ve diğer tahliller vb. bütün birimlerden imza almak gerekiyordu. O güne kadar aşı olmanın dışında hastaneye gitmemiştim.

Kocaman binada işlemleri tamamlamak için kapı kapı koşturuyorum. En ilginç muayeneyi kulak ve psikiyatri doktorları yapmıştı ya da daha önce yaşamadığım için ben öyle algılamıştım. Kulak burun boğaz doktoru sanki benimle konuşmuyormuş gibi "çok kısık bir sesle" bir şey sordu, o anda ani bir refleksle yanıtladım. "Kulağın ve dikkatin çok iyi!" dedi. Sonra konuşmamda bir hata olup olmadığını kontrol için, "Nerelisin, nasıl geldin, neden öğretmen olacaksın?" benzeri sorular sordu. Doktorun beden dilinden sonucun olumlu olduğunu anlamıştım. O güne kadar tıp biliminde psikiyatri diye bir alanın olduğunu, ne iş yaptığını da bilmiyordum. Doktorun odasına gittiğimde oturmamı söyledi.

⁷⁵ Yrd. Doç. Dr. Vedat Karadeniz, Yrd. Doç. Dr. Deniz Akpınar, Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, "Sivas-Erzurum Demiryolunun Yapım Süreci, Sosyo-İktisadi Etkileri ve Geleceği" (<https://dergipark.org.tr/tr/download/>)

Normal konuşmaya, bir şeyler sormaya başladı. Böylece bana göre en zor sınavı da vermiş oldum. Numune Hastanesi, öğretmen okulunun bulunduğu caddede yer alıyordu. Koşarak okula gittim ve 330 öğrenci numarasıyla kayıt oldum.

Okulda İlk Günler

Kayıt sonrasında, kalacağım yatakhane, sınıfımı belirlediler ve eşyalarımı koyacağım metal bir dolap verdiler. Okula gelişte asma kilit aldığımız için eşyalarımı yerleştirip dolabımı kapattım. Bir yandan yemekhane, kantin, revir, banyo yapacak yer vb. bölümlerin yerlerini tanımaya, diğer taraftan günün akışı içinde ders, teneffüs saatlerini, sabah-öğlen-akşam yemek saatlerini, yine sabah-akşam etüt saatlerini öğrenmeye çalışıyorum. Parasız yatılı okullarda kuralların katı olduğunu öğrendiğimiz için yanlış yapmamaya çalışıyordum.

İlk kez bu kadar kalabalık yerde ve aynı kazanda pişen yemekten yiyecek ve iki katlı ranzaların bulunduğu 30-40 kişinin aynı yerde olduğu bir yatakhane yatacaktım. Okul müdürümüz, diğer yönetici ve öğretmenlerin tümü bakımlı ve iyi giyimliler. Sanki “Sizler de böyle olacaksınız, olmalısınız.” mesajını veriyorlardı.

Okulda sadece yeme içme ve barınma hizmeti verilmiyordu. Parasız yatılı okuyan öğrencilere her yıl giyecek de veriliyordu. Okullar açıldıktan bir süre sonra kıyafetler geldi. Genişçe bir yerde dışarıdan gelen görevliler, öğrencilerin beden ölçülerine göre giysi veriyorlardı. Sıram gelindiğinde ben de elbisemi aldım. İlk kez hazır dikim bir kıyafet giyecektim. Divriği’de aşağı çarşıda babamın tanıdığı bir terzi vardı, giysilerimizi günlerce süren provalarla o dikeyordu.

Sendika Kavramı

Okulda ilk yılım ve ilk aylarımda, yemeklere, farklı illerden gelen ve geldikleri ilin kültürünü taşıyan arkadaşlarıma, gurbete, derslere, öğretmenlerime, kurallara daha bir sürü şeye alışmaya çalışıyorum. İşte tam da bu aşamada 15 Aralık 1969’da sabahın 4’ü, 5’i gibi büyük sınıflardaki öğrenciler yatakhanelere gelip bizi uyandırdılar, “Herkes üzerine kalınca giysin, bahçede toplanıyoruz.” dediler. Öyle sanıyorum ki eksiksiz bütün öğrenciler bu çağrıya uydu, hemen giyinip bahçeye çıktık. Özellikle son sınıftaki abilerimiz, Anadolu deyiimiyle daha “babayigitlerdi”. Grubu da onlar yönetiyordu. Sıra olduk, Sivas merkeze doğru yürümeye başladık. O gün Sivas merkezde yaklaşık 20-30 cm kar vardı ve yağmaya devam ediyordu. Ben hâlâ ne olduğunu bilmiyorum ancak suyun akarına uyuklayarak gidiyorum. Sanıyorum birçok arkadaşım da benim durumumdaydı. Hatırladığım kadarıyla “TÖS” binasının önüne gidip biraz kaldıktan sonra geri döndük.

Bu olaydan sonra, Türkiye Öğretmenler Sendikası’nın 1965 yılında kurulduğunu, genel başkanının Köy Enstitüsü mezunlarından yazar Fakir Baykurt olduğunu öğrendim. TÖS daha sonra 12 Mart 1971’de askerî müdahaleyle birlikte kapatıldı.

Okulda Eğitim Öğretim Yönetici ve Öğretmenler, Okul

Günümüzde geçerli olan “öğrenci merkezli eğitim” o günlerde çok daha anlamlıydı. Yapılan her etkinliğin merkezinde öğrenci vardı. Bugüne kıyasla öğretmenlerin daha yetkeli oldukları düşünülse de öğretmenlerimizle çok rahat iletişim kurabiliyorduk. Okul bir yaşam merkeziydi, ve her türlü etkinliğe öğrencilerin katılımı en üst düzeydeydi.

Yönetici ve öğretmenlerimiz alanlarında çok yetkinlerdi. Belki bizim de “okul sonrasında öğretmen olacağımızı” düşündükleri için rol model oluyorlardı. Giyimlerinde, yazılı ve sözlü anlatımlarda, Türkçeyi özenli kullanımlarında, ders hazırlıklarında ve ders işleyişlerinde, aralarındaki ilişkilerde örnek tutum sergiliyorlardı. Ben hiçbir erkek öğretmenimin ütüsüz bir giysi ve sakal tıraşı olmadan okula geldiğini hatırlamıyorum. Demokratik bir disiplin vardı, kurallara uymamız önemseniyordu.

Okulumuz çok geniş bir arazi içine kurulmuştu. Mükemmel bir taş binamız vardı. Ana binada idari birimler, derslikler bulunuyordu. İkinci katta binanın tam orta yerinde geniş bir kütüphanemiz vardı. Tabandan tavana kadar kitap doluydu ve kitapların hepsi ciltliydi. Tavan yüksekliği 4-5 metre olan bütün derslikler havadar ve güneş ışığı alıyordu.

Laboratuvarlarımızda her türlü araç gereç ile deney için gerekli olan kimyasal maddeler fazlasıyla vardı. En önemlisi, bunlar derslerde kullanılıyordu. Resim ve iş atölyelerimiz bütün öğrencilerin rahatça çalışabileceği kadar genişti. Her türlü, ahşap, metal, seramik, karton/mukavva işlerinin yapılacağı tezgâhlar fazlasıyla vardı. Kullanacağımız malzemeler de her daim yeterliydi. Müzik dersliğinde piyanodan bağlamaya kadar her türlü müzik aleti vardı. Beden eğitimi dersinde kullanılan kasa, minder, top, gülle, ip fazlasıyla vardı.

Sınavlar

Sınavlar “yazılı” dediğimiz klasik şekilde yapılıyordu. Sözlü sınavlar da ölçme değerlendirme araçlarından biriydi. Sorumluluk kazandırmayı amaçlayan ders dışı ödevler de çok önemsenirdi. Bütün derslerde öğretmenlerimiz düzgün ve okunaklı bir el yazı olmasını ve yazım kurallarını dikkate alırdı. Çoğu zaman öğretmenlerimiz yazılı sınavlarda düzgün, okunaklı yazılara artı not veriyordu. Kamıştan kesik uçlu kalemler yapıp, divit dediğimiz mürekkep kutularına bandırıp yazı yazıyorduk. Edebiyat dersinde kompozisyon/yazılı anlatım ve sözlü anlatım çok önemliydi. Yazılı anlatımımı genel olarak öğretmenlerim beğeniyordu. Ortaokulda iken bazı şiir ve yazılarımı Türkçe Öğretmenim okulumuzun duvar gazetesine asmıştı.

Laboratuvarlar ve Müzik Dersliği

Öğretmen okulları yaparak yaşayarak öğrenme ilkesinin yaşama geçirildiği eğitim kurumlarıydı. Bu günün olanaklarıyla karşılaştırıldığında okulumuzdaki laboratuvarların çok donanımlı olduğunu söyleyebilirim. Sanıyorum, o günkü koşullar zorlanarak eğitim

kurumlarına daha çok yatırım yapıyordu. Zira “eğitime yatırım, insana yatırım” olarak değerlendiriliyordu.

Piyanonun ve bütün sazların bulunduğu bir müzik dersliğimiz vardı. Zaten okula başladığımızda “Zeynel Abidin” markalı mandolinlerimizi almıştık. Müzik dersi çok önemsenirdi. Mezuniyette her öğrenciye mandolinle “İstiklal Marşı” çalındı. Ayrıca “İstiklal Marşı” okunurken nasıl yönetileceği de uygulamalı olarak öğretiliyordu. Arabesk türü müzikleri dinlememiz istenmezdi. Yemekhanede bir öğlen yemeği saatinde radyoda “Dağlar Kızı Reyhan” parçası çalmaya başladı. Gazi Eğitim Enstitüsünün müzik bölümünden mezun olan öğretmenimizin, masadan kalkıp radyoyu kapattığını hatırlıyorum. O tarihte televizyon yoktu, yemek sırasında radyo açık oluyordu. Müzik diliyle, kurallara uygun olmayan parçaların dinlenmesi istenmiyordu. Müzik dersinden bütünlemeye kalanlar hatta son sıfta mezun olamadığı için bir yıl bekleyen arkadaşlarımız vardı.

Resim İş Atölyeleri ve Beden Eğitimi Dersi

Atölyeye girdiğimizde iş önlüklerini giyip çalışmaya öyle başladık. Atölyelerde her türlü alet ve tezgâh vardı. Metal işi de yapılıyordu, ahşap işi de. Öğretmen olduğumuzda kullanacağımız pergel, letki ve gönyeyi derslerde yapmıştık. Masa üzerine koyacağımız isimliklerimizi de yapmıştık. Ben yapmadım ancak birçok arkadaşımız “Işıklı Türkiye Haritası” yapmışlardı. Çamurdan vazolar vb. yapıp fırında pişiriyorduk. Bunları yapmadan önce tasarlıyorduk. Öğretmenimizin beğendiği modelleri uyguluyorduk. Bir arkadaşımız kendisine oyma keman yaptı. Ebru en çok yaptığımız çalışmaydı çünkü ebrulu kâğıtlarla defter ve kitaplarımızı kaplıyorduk.

Kullandığımız yapıştırıcıyı/tutkalı öğretmenimiz yapıyordu. Özellikle bu tutkalı kitapları ciltlerken kullanıyorduk. Kütüphaneye alınan bütün yeni kitaplar derste öğrenciler tarafından ciltlenirdi.

Okulda ifade beceri derslerinin tümü en az matematik, kimya, psikoloji, edebiyat kadar önemliydi. O nedenle beden eğitimi dersi de çok önemseniyordu. Okulun yerleştiği alan çok geniş olduğu için düzenli futbol, basketbol, voleybol sahaları oluşturulmuştu. Bunun dışında tırmanma merdiveni, olimpiyatlarda çember hareketlerinin yapıldığına benzer aletler, kum havuzu ayrıca yer hareketleri için minderler, kasa hareketleri için kademeli “kasalar” beden eğitimi derslerimizde kullandığımız araç gereçlerdi. Güreş ve boks çalışmaları ders dışı etkinlik olarak yapılırdı.

Sosyal Etkinlikler

Sosyal etkinliklerin her dalı çok önemliydi. Bayramlar şölen havasında geçirdi. 19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı bütün okulların katılımıyla Sivas Spor’un sahasında yapılırdı. Burada okullar kıyasıya yarışılırdı.

Sivas Öğretmen Okulu

Halk oyunları olmazsa olmaz etkinlikler arasındaydı. Bütün yörelerin oyunları için ayrı bir takım vardı. Ben Antep yöresinin oyunlarını çalışan gruptaydım. Bunun dışında altı kişilik bir zeybek grubumuz vardı. Zeybekleri, okulumuzun karşısında bulunan 59. Tümen'deki "Ali Okulu"nda görevli bir öğretmen abımız çalıştırıyordu. Her alanda okullar arasında yarışma oluyordu. Halk oyunları yarışmasında biz de "zeybek" takımı olarak katılmıştık, ancak dereceye girememiştik.

Öğretmen okullarının kuruluş yıl dönümünde ve yılbaşında okulda tören olurdu. Dışarıdan saz takımı ve solist gelmezdi. Profesyonel düzeyde her türlü saz çalan arkadaşlarımız vardı.

Tiyatro kulübü her yıl en az bir oyun sergilerdi. Sahne dekoru, kıyafetler, makyaj okulda yapılırdı. Görev alan arkadaşlarımız profesyonel oyuncularla farklı değillerdi.

Fotoğrafçılık Kulübü'ndeki arkadaşlarımızın bir karanlık odaları vardı. Bunlar hem resim çekiyorlardı hem de basıyorlardı. O dönemde arkadaşların edindikleri resimler bu karanlık odadan çıkmıştır.

Öğretmen okullarında müzik olmazsa olmazdı. Piyanodan kemanına kadar her tür müzik aletini çalabiliyorduk. Zaten derslerde mandolin kullanılıyordu. Öğrencilerin yüzde 90'ı köy kökenli olduğu için bağlama çalan daha fazlaydı. Dönemin sosyal yapısı gereği halk müziği daha fazla söylenir ve dinlenirdi.

Okulla Yaşamın İlişkilendirilmesi

Okulda öğrenci örgütü diye adlandırdığımız seçimler şölen havasında yapılırdı. 1969-1970 Öğretim Yılı'ndaki örgüt seçiminde iki grup vardı. Zorlu bir mücadele oldu. Renk renk afişler hazırlanmıştı. Okul ses siteminden eşit koşullarda propagandalar yapıldı. Kısaca, demokrasiyi yaşayarak öğreniyorduk. Okulda gördüğümüz bir eksikliği örgüt temsilcilerine söylüyorduk. Zaten onlar da zaman zaman sınıflara gelip soruyorlardı. Duyurular, bütün öğrencilerin aynı anda bulunduğu yemekhanede yapılıyordu. Okul yönetimi kıyasıya eleştiriliyordu. Bir keresinde “yemeklerle” ilgili çok ağır eleştiriler yapıldı. Okul yönetimi bu eleştirileri dinledikten sonra yanıtlamıştı. O anda pek farkında değildik ama öğretmenlerimiz bize ders veriyorlardı. Biz de farkında olmadan onları içselleştirmişiz ki yaşamımızda fazlaca izlerini görebildik.

İhaleler

Okulda ütühane, kantindeki satranç takımları, okulun değişik noktalarında masa tenisleri vardı. Her öğretim yılında bunlar ihale edilirdi. İsteyen öğrenciler bireysel ya da grup/ekip hâlinde ihaleye katılırdı. Satranç takımını ya da pinpon masasını kullanmak isteyenler ücret öderlerdi. Ütü işini de ihaleyi alan öğrenciler ders dışında yapar, parça başı ücret alırlardı. İhale öncesi katılacaklar kendilerine göre hesap yapıyorlardı. İhaleler şeffaf oluyordu. İhale bedeli okula gelir olarak aktarılıyordu. Okulun oradan gelecek paraya ihtiyacının olabileceğini sanmıyorum. Ancak yaşamın içinden bir kesitin, yaşanılarak öğretilmesi bence çok anlamlıydı.

Yatakhaneler ve Yemekhaneler

Yatakhaneler dersliklerin olduğu ana binanın dışında farklı bir binadaydı. Yatakhanelerde iki katlı metal ranzalar, koridorlarda da her öğrencinin yine metalden üretilmiş dolapları vardı. Karyolarımızda ve dolaplarımızda adımız soyadımız, sınıfımız ve okul numaramız yazılıyordu. Her yatakhane 30-40 öğrenci yatıyordu. Akşam etüt saatinden sonra bir ara veriliyor, arkasından yatma saati geliyordu. Yatmadan önce ayakların yıkanması ve dişlerin fırçalanması alışkanlık hâline gelmişti. Her gün bir erkek öğretmenimiz nöbetçi olarak okulda kalıyordu. Yatma saatine yakın gelip herkesin saatinde yatmasını sabah da yatakhaneleri dolaşıp uyuyakalanları uyandırırды. Her öğrenci sabah kalktığına yatağını düzeltmek zorundaydı.

Bütün öğrencilerin aynı anda yemek yiyebileceği bir yemekhane ve genişçe bir mutfağı-mız vardı. Her öğrencinin yemek yiyeceği masa belirlenmişti. Yemekhane çok amaçlı kullanıldığı için bir de sahnesi vardı. Her hafta beş-altı kişilik bir öğrenci grubu yemekhanede nöbetçi olur, derslere girmezlerdi. Bu grup masalara çatal bıçak kaşık, tabak, su, ekmek ve yemek servisleri yapardı. Bunun dışında yemekhane personelinin yönlendirmesiyle patates, soğan, patlıcan soymasına yardım ederlerdi.

Sabahları çay yanında yumurta, zeytin, peynir, reçel oluyordu. Bazı günler peynirli poğaçalar verilir. Her masada büyükçe bir çaydanlık olurdu. Bardaklarımız metaldti. Öğrencilik döneminde, Amerika yardımı kapsamında sarı renkli peynir veriliyordu. Sosyal demokrat düşünceye sahip arkadaşlarımız bu peynirleri yemezdi. Ben de bu peynirden hiç yemedim ki o dönemde köy okullarına yine Amerika yardımı kapsamında süt tozu dağıtılmıştı. Her gün süt tozundan yapılan sütler öğrencilere veriliyordu.

Öğlen ve akşam yemekleri mevsimine göre değişiyordu. En çok mönüde baklagillerden kuru fasulye, mercimek, nohut yemekleri olurdu. Yanında bulgur pilavı ya da makarna verilir. Yemekler, yemekhane nöbetçisi olan öğrencilerce tencerelerle masalara önceden bırakılıyordu. Kimi zaman servis yetişmeyince yemekhane kapısı bir süre kapalı tutuluyor, servis tamamlanınca kapılar açılıyordu. Öğretmenlerimiz de aynı yemekhanede, ancak farklı masalarda bizim yediğimiz yemeklerden yiyorlardı. O gün nöbetçi olan öğretmenlerimiz öğrenciler arasında dolaştıktan sonra masaya otururlardı.

Öğrenci Davranışlarının Değerlendirilmesi

Öğretmen okullarında öğrencilerin davranışları, kurallara uyup uymadıkları yakından izlenirdi. Kullandığımız dolaplar zaman zaman denetlenirdi. Giysilerimiz ve diğer kişisel eşyalarımız bu dolaplarda olurdu. Dolapların denetimlerinde hem temizlik ve düzenine hem de uygun olmayan yayın, sigara vb. olup olmadığına bakılırdı. Okulda saç sakal tıraşının özenli olması ve temiz giyim önemsenirdi. “Yarın öğretmen olacaksınız, bu hâlinizle öğrencilere ne söyleyebilirsiniz?” şeklinde uyarılırdık. Öğretmenlerimizin giyimleri de zevkli ve çok şıktı.

Küçük sınıflardaki öğrenciler üst sınıftaki öğrencilere abi, abla diye hitap ederlerdi. Kız öğrencilerle, erkek öğrencilerin ilişkileri resmiyetin ötesine geçemezdi. Öğrenci bir başkasına ait olan eşyayı habersiz aldığı için, “Bu davranışı gösteren kişiden öğretmen olamaz.” diye okuldan uzaklaştırılmıştı. Yönetici odalarına, öğretmenler odasına, öğretmenin olduğu sınıfa girerken kendimize çeki düzen verip ceketimizi düğmelerdik.

Askeri Kışlada Ali Okulunu Ziyaret

Askerliğini “er öğretmen” olarak yapan bir öğretmen abi ders saatleri dışında bize Ege oyunları öğretiyordu. “Kışlada ne yapıyorsunuz? Siz de diğer askerler gibi talim yapıyor musunuz?” diye merak ettiğimiz soruları soruyorduk. Öğretmen abi, “Biz talim yapmıyoruz, Türkçe bilmeyen, okuma yazma bilmeyen askerler var, biz onlarla çalışıyoruz.” dedi. Bu durumu “Ali Okulu” olarak adlandırıyorlarmış. Merak etmiştik. Bir gün öğretmen abi bizi kışlaya “Ali Okulu”na götürdü. Okullarda olduğu gibi derslikler oluşturulmuş. Askerlerden hiç Türkçe bilmeyenleri bir sınıfa, biraz bilenleri bir sınıfa, bilenleri bir sınıfa toplamışlardı. Bunlara hem Türkçe hem de okuma yazma öğretiyorlardı. Ali Okulu’ndaki askerlerle de konuştuk. Hiç Türkçe bilmeyenlere, bilenler tercümanlık yapıyordu. Sanıyorum bugün Ali Okulları yoktur. Atatürk’ün silah arkadaşları ve milletiyle kurduğu Cumhuriyet bunu başarmıştı.

Mesleğe İlk Adım: Köy Stajı

Köy Enstitüleri kapanmıştı ancak öğretmen okullarında da derslerin uygulamalı olması önemsenirdi. Bunun dışında 15 günlük şehir stajı, 30 günlük köy stajı vardı. Bütün öğretmen okullarının her yıl stajyer öğrenci gönderdikleri köy okulları vardı. Ben, köy stajını, Sivas'a 42 kilometre uzaklıkta bulunan Tecer köyünde yaptım. Okul müdürlüğümüz köyde bir ev kiralamıştı.

Bir kış günü okulumuza kocaman bir kamyon geldi. Kamyona yataklarımız, odun, kömür, soba, patates, soğan, fasulye, pirinç, makarna, salça, tuz, yemeklik yağ, gaz yağı, gazyağı lambası, temizlik malzemeleri, yeteri kadar kapacak vb. kısaca altı kişinin bir aylık gereksinimi olan her şeyi yerleştirdik. Öğretmenimiz şoförün yanına oturdu. Biz de kamyonun kasasına binip battaniyeleri üzerimize çekip köye gittik. Eşyaları indirip içeri taşıırken bir taraftan da içeride yerleştirmeye koyulduk. Hava soğuk olduğu için önce sobayı kurduk. Bir şeye gereksinimimiz olup olmadığını sordu. Biz karınca gibi çalışıp yuvarımızı oluşturduk. Öğretmenimiz çabamızı ve tez elden yerleştirmemizi görünce bizi toparladı; "Hepinize çok güveniyorum, yardımlaşın, birbirinize destek olun, uygulama içinde bir şeyler öğrenin, köy içine giderseniz hâl ve hareketlerinize dikkat edin, unutmayın birkaç ay sonra öğretmen olacaksınız." dedi. Yerleşince öğretmenimizi uğurladık. Kirayı biz ödemek de artık ev sahibiydik. Böylece, öğretmenliğe ilk adımı da atmış olduk.

İlk akşam oturup bir haftalık planlama yaptık. Her gün bir kişi evde nöbetçi kalacak, diğerleri okula gidecekti. Okulda iki öğretmen vardı. 1,2 ve 3. sınıflar bir derslikte; 4 ve 5. sınıflar bir derslikte eğitimlerini sürdürüyordu. Her gün iki arkadaşımız ders anlatıyor, diğer arkadaşlarımız ve sınıf öğretmeni dersi izliyordu. Ders dinlerken ayrıntılı not alıyorduk.

Günün sonunda dersi olan arkadaşımızın eleştirisi yapılırdı. Meslek dersleri öğretmenimiz habersiz gelip bizi denetliyordu. Yaptığımız eleştirileri değerlendiriyordu. Bu arada kaldığımız eve de gelip temizlik ve düzenimize bakılıyordu. Evdeki nöbetçi arkadaşımız sabah erken kalkıp önce sobayı yakıyor, kahvaltı hazırlıyordu. Okula gidecekler evden ayrılınca öğle ve akşam yemeklerini hazırlardı.

Köye çok fazla alışmıştık. Öğrenciler sabah okul bahçesinde, Anadolu insanının bütün alçak gönüllüğü ile hafifçe öne eğilerek ve ta gözünüzün içine içine bakıp "Günaydın öğretmenim!" diyerek bizi karşılardı. İşte o karşılıksız sevgi akışı içimizi ısıtıyor, bizi biraz daha öğretmen yapıyordu. Ayrılık öncesinde öğrencilerle buluşup bir şeyler yapmak için hazırlıklara başlamıştık. Akşamları evde provalar yapıyorduk. Yaklaşık 1,5 saat sürecek bir programın içine küçük güldürüler, şarkılar, konuşmalar hazırladık. Okulda sahne benzeri bir yer hazırladık, programa başladık. Öğrenciler öğretmenlerini böylesine komikliklerde görünce oldukça eğlendiler. Ayrılırken mektup adreslerimizi istediler. Zaman içinde her birimize o minnacık ellerle yazılı sınırsız mektuplar gelmişti.

İkinci Adım: Şehir Stajı

Meslek dersleri öğretmenlerimiz iyi örnekleri görmemizi önemsiyorlardı. Şehir stajını Sivas merkezde çok temiz ve düzenli bir okulda yaptık. İlk gün arkadaşlarımızla gittiğimiz okula, Müdür Yardımcısı da geldi. Bizi okul müdürüyle tanıştırdı. Sonra ders yapacağımız gün ve saatler belirlendi. Etkin olmadığımız saatlerde arkadaşlarımızın derslerini izliyoruz. Daha sonra staj yaptığımız okulun müdürü bizi öğretmenler odasına götürdü, tanıştırdı. “Bundan sonra teneffüslerde buraya gelip dinlenir, çayınızı kahvenizi içersiniz, bir sorun olursa bana gelebilirsiniz.” deyip ayrıldı.

Bizim programımız öğretmenlerin bilgisi dâhilinde olduğu için işlenecek konuları önceden paylaşıyorlardı. Biz de ona göre ayrıntılı ders planı hazırlıyorduk. Meslek dersleri öğretmenlerimiz, “Günlük ve ders planlarınız kapsamlı olacak, ancak ders anlatırken sık sık plana bakarsanız dersin akışı bozulur, öğrencinin dikkati dağılır.” diyerek bizi uyarıyorlardı.

Stajda ön hazırlık ve plan önemliydi. Bunun dışında sınıfa hâkimiyet, öğrencileri diri tutma, derse katılımlarını sağlama, ses tonu, diksiyon, yazı tahtasını zamanında etkin ve ekonomik kullanma, yeterli zaman ayırma önemliydi.

Ders sırasında oturmak, bir noktada sabit durmak, sınıf içinde çok hızlı hareket etmek, öğrencilerin izleyemeyeceği ölçüde sıraların arasında dolaşmak, bir arkaya bir öne gidip gelmek, çok sık pencereden dışarıya ya da sınıf içinde aynı noktaya bakmak, iyi bir öğretmenin yapacağı davranışlar değildi. Zaten öğrenciye sert davranma, ceza olarak algılanacak davranışlarda bulunmak kırmızı çizgimizdi. Yine, giyim kuşam, saç ve sakal tıraşı öğretmenliğin olmazsa olmazlarındandı.

Ders anlatımından sonra teneffüste dinleyici konumundaki arkadaşımız ve sınıf öğretmeni 40 dakikanın değerlendirmesini yaparlardı. Önce olumlu yanlar belirtilir, arkasından öneriler sıralanırdı. Stajın ikinci haftası okula daha çok alışmıştık. Öğrencilerin, “Öğretmenim” diye hitap etmeleri içimizi ısıtıyordu.

Stajın ikinci haftası cuma günü, veda etmeden, daha önce hazırladığımız ikramlarımızı ev sahibi öğretmenlerimize sunduk.

Öğretmenler odasındaki bu toplantıda, okul müdürü ve öğretmenler genel olarak gözlemlerini anlattılar.

Son Sınıf ve Mezuniyet Sınavları

1970’li yıllarda mezun olan herkesin ataması yapıldığı için, son sınıfa gelen arkadaşlarımız daha farklı duygular içinde oluyordu. Hele ikinci yarıyıldan neredeyse gün sayılıyordu. Öğretmenlerimizin “İlk göreve başladığınızda bıraktığınız iz çok önemli, ilk dikkat edilen şey giyiminiz, kaymakama ya da bir resmî daireye gittiğinizde mümkünse lacivert ya da si-

yah renkli koyu renk takım elbiseleriniz, beyaz gömlek ve uygun renkte kravatınız olsun.” uyarıları bizi fazlasıyla etkilemişti.

Sınavlar derslerin özelliğine göre, yazılı ve uygulamalı olarak yapılıyordu. Müzik, beden eğitimi vb. derslerde sınavlar uygulamalı olurken edebiyat dersi mezuniyet sınavı hem yazılı hem sözlü yapılıyordu. Sözlü sınavda değerlendirme ölçütleri nesnel olmadığı için kaygılarımız vardı.

Mezuniyet sınavları önemliydi çünkü Haziran’da mezun olduğunuzda bakanlık hemen atama yapıyordu. Okul yönetiminin ilan ettiği takvime uygun olarak sınavlara girip çıkmaya başladık. Sıra en kaygılandığım edebiyat dersi sözlü sınavına geldi. Ana binanın girişi katında bir dersliğe öğrenciler birer birer alınıyordu. Sıra bana geldiğinde içeri girdim. Komisyon başkanı Edebiyat öğretmenimiz, komisyon üyeleri ve hatırlayamadığım bir öğretmenimiz vardı. Selamlaştıktan sonra, Nurettin Yaz öğretmenimiz “Yoğurdum karadır diyen olmaz, sözünden ne anlıyorsun? Bize anlat.” dedi. Bir an, nasıl anlatsam durakladım. Sonra, “İnsanın doğuştan itibaren bencil bir yapısının olduğunu, zamanla aldığı eğitimlerle bu yapının kırıldığını, daha paylaşımcı olabildiğini, ‘yoğurdunun kara olduğunu kabul eden, eksiğinin farkında olan ve dillendiren’ bir insanın erdemli ve çağdaş olduğunu, bu tür insanlar yetiştirildiğinde dünyanın daha yaşanabilir olduğunu, eğitimin en önemli işlevinin bu olduğunu” uzun cümlelerle anlattım. Ne kadar konuştum bilemiyorum ancak komisyon sözümü kesmeden dinledi. Akıcı bir anlatım olmuştu ve bana göre mantıklı açıklama yapmıştım.

Sınavlar bitti, sonuçlar açıklandı, mezun olmuştum. Bundan sonra atama bekleyecektik. Okulda son günümüzde özel eşyalarımızı topladık. Okuldan “1968 Öğretim Programı ve Beyaz Zambaklar Ülkesinde” adlı kitabı verdiler. Divriği’ye başka araç olmadığı için trenle gidecektim. Memleketlerine trenle gidecek olan beş arkadaş bir araya geldik, okulda bir görevli telefonla taksi istedi. Doğruca tren istasyonuna gittik.

Sonuç

- ✓ İlkokul ve ortaokuldan sonra öğrenci alan öğretmen okulları yazılı ve sözlü sınavlarla öğrencilerin akademik başarısını belirliyordu. Bunun yanı sıra sağlıklı olup olmadığına, Türkçeyi yazılı ve sözlü olarak doğru kullanıp kullanmadığına bakılıyordu.
- ✓ Farklı illerden öğrenci aldıkları için bir Anadolu mozaiki oluşuyor ve farklı kültürlerde büyüyen öğrencilerin kaynaşması sağlanıyordu. Bu durum, nüfusa kayıtlı ilin dışında bir kent görmeyen öğrenciler için önemli bir kazanım oluyordu.
- ✓ Parasız yatılı öğretmen okulları, farklı düşünce, yaşam biçimi, alışkanlıkları vb. olan öğrencilerin aynı ortamı paylaşmasını, birlikte yaşama kurallarını içselleştirmesini sağlıyordu.

- ✓ Saatinde ve düzenli yeme, temizlenme, çalışma, dinlenme alışkanlığı kazandırıyor-
du. Kısaca, uygulama içerisinde zamanı planlamayı öğretiyordu.
- ✓ Genel olarak küçük bir köy ya da kasaba gibi dar bir çevreden gelen öğrencilere;
düşünceye, inançlara kısaca farklılıklara saygıyı, farklılıkların uyum içerisinde bir ara-
da bulunabileceğini öğretiyordu. Kadınların öğretmen olarak en uzak bir köye gidip
hizmet edebileceğini, kısaca kadın erkek eşitliğini öğretiyordu.
- ✓ Okula ilk adım atıştan itibaren bir eğitim kışlası gibi “yapacağımız işin kutsallığı”
vurgulanarak, mesleğe hazırlıyordu.
- ✓ Yolu, suyu, okulu, elektriği olmayan bir köyde çalışmanın, oradaki çocuklara hizmet
götürmenin gerekliliği, bunun da asli bir görev olduğu kabullendiriliyordu.
- ✓ Türkçeyi yeterince konuşamayan bölgelerde görev yaparken yaşanabilecekler ve bu
durumda yapılabilecekler anlatılıyordu.
- ✓ Yurdunu, milletini, bayrağını seven, Cumhuriyet’in ve yaşadığı toplumun değerleri-
ne saygılı, kurallı yaşama alışkanlıkları edinen, görev ve sorumluluğunu bilen çocuklar
yetiştirmek için önce bizim bu nitelikte olmamız gerektiği içselleştiriliyordu.
- ✓ Örnek planlar hazırlatılarak planlı çalışmanın önemi vurgulanıyordu. “Plansız derse
giren öğretmen rotasız bir gemiye benzer.” benzetmesi yapılıyordu.
- ✓ Sanatın, sporun her dalının önemi uygulama içerisinde gösteriliyor, yazı derslerinde
“Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur,” “Müzik ruhun gıdasıdır.” özdeyişleri yazdırılı-
yordu. Ders dışı kitap okuma önemseniyordu.
- ✓ Köy Enstitülerini ya da öğretmen okullarını o günkü hâliyle bu güne taşımamız kuş-
kusuz anlamlı olmaz çünkü yer küremiz dâhil hiçbir şey o günle bire bir örtüşmüyor.
Ancak o günkü ruhu, idealizmi, Atatürk’ün “muasır medeniyetler seviyesine çıkma”
hedefini, kararlılığını, çabasını, istekliliğini bu güne taşıyabiliriz. Artık bir ülkenin zen-
ginlik kaynaklarının sadece yer altı ve yer üstünde olmadığını, iyi eğitim almış “insa-
nın” öne çıktığını biliyoruz. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün söylediği gibi “Yeni nesil
öğretmenlerin eseri olacaktır”. Daha yaşanabilir bir dünyayı da bu nesil kuracaktır.

GÜNÜMÜZDE, GELECEKTE EĞİTİMİN ÖNEMİ

1. Atatürk'ün Düşünceleri, İlkeleri Işığında Eğitim Öğretim Programımızın Bugünü ve Geleceği

Müge YALIM ALPAN

FMV Işık Okulları Eğitim Kurumları Direktörü ve Kurucu Temsilcisi

Bir ülkenin eğitim ve öğretim programı, o ülkenin eğitim sisteminin temel yazılımıdır. Bu yazılım oluşturulurken geleceğin toplumu yapılandırılır. Eğitim ve öğretim işi, bir bakıma insan mühendisliğidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan başlayarak bütün eğitim programlarında ve ders kitaplarında Atatürk'ün görüş ve ülkelerine gönderme yapıldığı görülür. Millî Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci maddesinde "Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek" olarak belirtilir. Bu kitabın yazılma amaçlarından biri de "Atatürk'ün düşünce ve ilkeleri açısından eğitim ve öğretim programımız bugün nasıl olmalıdır?" sorusuna yanıt aramaktır.

PISA Sınavlarından Neler Öğrenebiliriz?

Günümüzde ulusal ya da uluslararası sınavlarla okulların ve ülkelerin başarıları istatistiklerle sıralanıyor. OECD tarafından yürütülen PISA sınavı ise bu tarz sınavlar içinde en tanınanlardan. Açılımı "Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı" olan PISA, Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından üçer yıllık dönemlerde yapılan, 15 yaş grubundaki öğrencilerin kazanmış oldukları bilgi ve becerileri değerlendiren bir eğitim araştırması.

PISA sıralamalarına baktığımızda ilk sıralara yerleşen ülkelerin eğitim sistemlerinin birbirinden oldukça farklı olduğunu görüyoruz. Zaten PISA uluslararası bir eğitim bakanlığı gibi karar veren ya da eğitim politikalarını düzenleyen bir kurum da değil elbette. Ülkeler ve toplumlar kendilerine özgü sistemleri kurgulayarak eğitim politikalarını belirlerken ve hangi yöntemin en "verimli" sonucu getireceğini bulmaya çalışırken bu sınavın sağladığı büyük veriyi kullanıyorlar. Türkiye PISA sınavlarında hep son sıralarda bulunuyor ve gereken dersleri almayı başaramadığından bu acıklı ve Atatürk eğitimine hiç yakışmayan konumundan çıkamıyor.

PISA sınavları konusunda birçok yayın vardır ve eğitimcilerimizin onları iyice incelemeleri gerekir. Fin eğitimci ve yazar Pasi Sahlberg'in *Eğitimde Finlandiya Modeli* isimli kita-

binda değindiği gibi, küçük verinin önemine dikkat etmeliyiz. Küçük veriyi Pasi Sahlberg, “Öğretmen ve öğrencilerin okullardaki öğrenim ve öğretim süreçlerinde olup bitenlere dair yaptıkları yerinde, zamanında ve amaçlı gözlem ve değerlendirmelerinin yanı sıra çeşitli yollarla dile getirdikleri düşünceler” olarak tanımlıyor. Küçük veri, bir anlamda sayısal ifadelere yer veren büyük veriden farklı olarak ders öğretmenin sınıftaki öğrenme sürecinde her öğrenci için tuttuğu gözlem kayıtlarıdır. Küçük veri kişiselleştirilmiş olduğu, biçimlendirici değerlendirmeler ile desteklendiği ve öğretmenlerin akademik hedefleri doğrultusunda öğrenciyi tanımladıkları ve gözlemlerde, önerilerde bulundukları bir veriyi oluşturduğu için benzersizdir. Bu gözlem ve düşünceler her öğrenci için her öğretmen tarafından her öğretim yılı içinde tutulur ve bir sonraki öğretim yılının yeni öğretmenlerine aktarılır.

Biçimlendirici değerlendirmeler, öğretmenin öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini ykladığı bir değerlendirme türüdür. Öğretmen, sonuç değerlendirme olarak tanımlanan sınavını yapıp bir yargıya varmadan ya da başka bir deyişle bir not vermeden önce dersinin kendi tasarladığı şekilde öğrenci tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını biçimlendirici değerlendirmeye yoklar. Buradan elde ettiği o küçük veriyle tekrar yapar veya bir sonraki hedefine daha hızlı geçer. Bir başka deyişle, dersini bu küçük veriye göre tekrar tasarlar. “Biçimlendirici değerlendirme, aşcının yaptığı yemeğin tadına bakmasıdır. Müşterinin o yemeğin tadına lokantada bakması ise sonuç değerlendirmedir.”

Bu yolla öğretim yılı boyunca her öğrencinin her ders öğretmeni tarafından izlenmesi ve yoklaması sürekli yapılır ve öğretmen gözlemlerini kayıt altına alır. Bu toplanan veriler daha önce belirttiğimiz gibi kullanılmazsa veri hamallığından öteye gitmez. Bu nedenle kayıt altına alınan akademik gözlemler öğrenci ve veliyle paylaşılmalı, öğrencinin öğrenme süreciyle ilgili bilgi ve söz sahibi olması sağlanmalı ve öğrenme stratejilerini geliştirmesinde bu veriler ona ışık tutmalıdır. Böylece öğrenciyi sadece okul yaşantısında değil, yaşamı boyunca öğrenmeyi öğretebilir ve yaşam boyu öğrenen bireyler olmalarının önünü açabiliriz.

Eğitim ve Öğretimin Temeli Öğretmen

Yıllar içinde birçok açıdan ve düzenli gözlemlenen öğrenciler, hedef belirleme ve seçimler yapma konusunda daha bilinçli olurlar. Öğretmen de topladığı küçük verilerle eğitim öğretim stratejisini planlayacak bir altyapıya sahip olur.

Yeni bir eğitim öğretim yılının başında gireceği sınıfları ve öğrencileri belli olmuş bir öğretmen düşünelim. Öğrencilerini daha evvel tanımamış bir öğretmen olsun düşündüğümüz. lise 2. sınıfta İngilizce dersi vereceğini hayal ettiğimiz bu öğretmen neler yapabilir? Yıllık ders planı hazırlayacak ve haftalara göre hangi konuları işleyeceğine, ne zaman sınav yapacağına, hangi etkinlikler, hangi projeler ile dersini nasıl zenginleştireceğine ve içeriği öğrencilerine nasıl aktaracağına karar verecektir.

Dersler başladığında planını aynen uygulamaya başlayacak, herhangi bir engelle karşılaştı-

ğında (beklenmedik tatiller, geziler ya da sınavlar nedeniyle yapılamayan dersler ya da planlandığından daha uzun süren etkinlikler, anlaşılamayan konuların tekrarına planlanandan daha fazla zaman ayırma vb.) bazı etkinlikleri yapmaktan vazgeçerek yıl sonunda anlatmayı planladığı içeriği yapmış olmanın verdiği gönül rahatlığıyla yıl sonu raporunu yazarken dersini planlandığı şekilde tamamladığını okul yönetimine bildirecektir. Bu örnek, okulların çoğunda görebileceğiniz tipik bir öğretim yılı başı çalışmasını anlatıyor ama ne eksik? “Öğrenci” elbette.

Örneği tekrar ele alalım: Öğretmen yıllık planı hazırlarken öğrencilerini tanımıyor. Yani bir önceki eğitim öğretim yılından ne ile geldiklerini bilmiyor. Ne öğrendiler, ne unuttular ve neyi öğrenmeyi istiyorlar acaba bu lise 2. sınıf öğrencileri? Farklılıkları nedir acaba? Nasıl öğreniyorlar? Bu öğretmen gerçekçi bir planlama yapmak ve öğrenciyi de planlamanın içine alabilmek için ne yapmalıdır? İlk akla gelen, bir önceki eğitim öğretim yılının öğretmenleriyle düşünce alışverişi yapmak olacaktır.

Kurguladığımız bu öğretmenimizin istediği ve gereksinim duyduğu bilgilerin hepsini bir önceki sınıfın öğretmenlerinden aldığını düşünelim. Yaz tatili sonrası öğrenciler sınıflarına dönmüş olsunlar. Tatil boyunca yeni beceriler kazanmış olamazlar mı? Ya da tam tersi, çok da iyi kavramamış oldukları konular unutulmuş olamaz mı? Yıllık plana uymak adına bu çok olası durumu göz ardı edersek öğrenciye yıllık planda yer vermiş olur muyuz?

Planlamalarımızın merkezine öğrenciyi almazsak eğitim, amacına ulaşamaz. Bunu nasıl yapabiliriz?

Öncelikle planların yaşayan ve esnek belgeler olduğunu unutmamak gerekiyor. Bir de sınıf dışında yapılan planlamaya mutlaka sınıf içinde toplayacağımız bilgiyi katmamız gerektiğini unutmamalıyız. Öğrenciyi tanımadan bavuylunda neleri bir sonraki seneye taşıdığını ve öğrencinin neyi merak ettiğini görmeden yapılan planlama yetersiz kalacak ve öğretmen için bir yetersiz yük olacaktır. Öyleyse öğrenciyi tanımak için zaman ayırmalı ve gözlem yapmalıyız. Nasıl öğrenenler olduklarını keşfedebilmek, neye gereksinim duyduklarını saptamak ve dersimizi buna göre planlamak ana hedefimiz olmalı öğretim yılı başında. Ters bir durumu ise hastasını dinlemeden tedavi uygulayan bir doktora benzetebiliriz.

“Değerlendirme sürecinin öğrenciye not vermekten çok öte öğrenci hakkında not alma eylemi olduğuna” yürekten inanmalıyız. Bu notları neden sistematik olarak tutmayalım ve yıl sonunda süreç içindeki gelişimi görmeyelim? Hatta neden İngilizce öğretmenin gözlemlerini coğrafya öğretmeni de görmesin? Tüm öğretmenlerin birbirlerinin gözlemlerini görme olanaklarını yaratmak ve öğrenciyi bir bütün olarak değerlendirebilmek için meslektaş bakış açılarından neden yararlanmayalım? Bu notları bir sonraki yılın öğretmenlerine neden aktarmayalım?

Bu birikimi velilerimizle paylaşabileceğimiz gibi asıl özümüz olan öğrencimizle, onlarla yapacağımız geri bildirim toplantılarında paylaşabiliriz. Öğrenmeyi öğretme/ başka türlü nasıl

gerçekleşebilir? Bunu yapabilen ve sistemleştiren eğitim kurumları hem öğrenciye hem de öğretmene hedeflerini buldurmayı başarır.

Bu konuyu sistemsel bir süreç içinde örneklemek için FMV Işık Okulları ALİS anaokulundan liseye öğrenci izleme sistemine yakından bakalım:

FMV Işık Okulları ALİS Sistemi

FMV Işık Okullarında öğrencilerin gelişimleri, anaokulundan başlayarak derslerine giren öğretmenlerin gözlem ve biçimlendirici ölçmelerinin yazıldığı veri kayıt sistemiyle gözlemlenir. Bu amaçla öğretmenler sorumlu oldukları öğrencilerle ilgili yıl boyu yorum ve görüşlerini k12net otomasyon sisteminde davranış değerlendirme modülü üzerinden koyut altına alırlar.

Ortaokul ve liselerde eğitim öğretim yılı başında öğrencilerin hazır bulunuşlukları ALİS Hazır Bulunuşluk Sınavı ile belirlenir. Bu sorular beceri bazlıdır. Öğrencinin konuyu bilmesi ve beceriler doğrultusunda soruyu yorumlayabilmesine dayanır. Her dersin beceri içerikleri birbirinden farklılık gösterir.

Şube sınıf öğretmenleri ilgili ders öğretmen yorumlarının yer aldığı belge üzerinden öğrencileriyle bire bir öncelikleri belirleme toplantıları düzenler. Bu toplantıların amacı, hem şube sınıf öğretmenlerini hem de öğrencileri sürecin içine daha fazla katmak ve farkındalığı artırmaktır.

Her yılın sonunda bu veriler öğrencinin bir sonraki sınıfına aktarılır ve yeni öğretmenlerinin bilgisine açılır. Öğretmenler öğrencileri hakkında bütünsel bir bilgi edinir ve öğrencisini daha yakından tanıma fırsatı bulur. Gelişim karneleri, ara değerlendirme raporları gibi öğrenci ve velilere iletilen değerlendirme raporlarında da bu bilgilerden yararlanılır. Ayrıca sisteme işlenen görüşler öğrencilerle bireysel görüşmelerde, öğretmen-öğrenci görüşmelerinde paylaşılır. Veriler öğrenciyi tanıyıp gereksinimlerini belirleme ve öğrenciyi doğru yolu gösterme konusunda destek sağladığı gibi velilerle yapılan görüşmelerde de doğru ve ayrıntılı bilgi aktarımını destekler. Şube rehber öğretmenleri toplantılarında, akademik değerlendirme toplantılarında da bu veriler kullanılabilir.

Öğrencinin öğrenme yolculuğunda ona yol gösteren öğretmen, topladığı verileri öğrencisine nasıl anlatmalıdır? Nasıl anlatırsa onu iyi yönlendirebilir?

Son yıllarda yapılan araştırmalar, birçok öğretmenin zaten bildiği bir gerçeği onaylıyor: Öğrencilere anlamlı geri bildirim vermek öğrenme ve başarıyı büyük ölçüde artırır. İster olumlu ister olumsuz olsun, etkili geri bildirim öğrencilerin gelişimine katkıda bulunur, kendi öğrenmelerine ilişkin karar almalarına yardımcı olacak bilgiler sağlar.

Öğrencilerin öğrenme sürecinde akıllarına gelebilecek, “Doğru yolda mıyım? Doğru mu yapıyorum?”, “Kendimi geliştirmek ve daha iyi sonuç almak için neler yapabilirim?”, “Neyi

iyi yaptım?” gibi sorulara yanıt bulmalarını sağlar. Geri bildirim, öğrenme ve öğretme sürecinin önemli bir ögesidir. Öğretmenlerden gelen yapıcı geri bildirim öğrenenin kendi eylemleri ve bunların sonuçları hakkında anlayış kazanmasını, farkındalık geliştirmesini sağlar. Geri bildirim, öğretmen ve öğrencinin hem kişisel hem de dersin hedeflerine başarıyla ulaşmalarına yardımcı olur.

FMV Işık Okullarında, öğrenmenin ilerlemesini desteklemek amacıyla öğrenciye güçlü olduğu ve geliştirmesi gereken alanlar konusunda ayna tutmayı hedefleyen yapıcı ve anlamlı bir “geri bildirim” sistemi vardır. Öğrenci izleme ve geri bildirim sisteminde geri bildirim türüne göre farklı yöntem ve araçlar kullanılır. Bunlar aşağıda özetlenmiştir:

Anlık ve Durumsal Geri Bildirimler: Veri kaynağı öğretmenin ders sırasında öğrencinin öğrenme süreci ve gereksinimleri ile ilgili belirlemeleri, gözlemleri içeren geri bildirimlerdir. Öğretmenler gözlemlerini düzenli olarak ALİS’te kayıt altına alırlar. Bu veriler her yıl bir sonraki yıla aktarılarak sistemin sürekliliği ve öğrencinin gelişiminin izlenmesi sağlanır.

Yapılandırılmış Gözlemlere Dayalı Geri Bildirimler: Veri kaynağı, öğrenciye belirli ara-lıklarla sunulan, tanılayıcı, biçimlendirici ve sonuç değerlendirme araçlarından elde edilen sonuçlar olan biçimlendirilmiş geri bildirimlerdir. Yüz yüze ve çevrim içi olarak uygulanan sınavlara ait sonuçlar öğrenci, öğretmen, yönetici ve velilerle paylaşılır. Öğretmenler, hazır bulunuşluk uygulamalarıyla başlayan ve yıl içinde devam eden uygulamalar ile öğrenme süreci içindeki değerlendirme etkinliklerinden elde edilen sonuçlara ve ödev performanslarına dayanarak öğrencinin durumuna ilişkin yorumlarını ALİS sistemine kaydederler.

Gelişimsel Geri Bildirimler: Veri kaynağı, belirlenen ölçütler doğrultusunda süreç içinde öğrencinin geldiği noktaya ilişkin değerlendirmeler sunan geri bildirimlerdir. FMV Işık Okullarında öğrencinin gelişimine yönelik bilgi veren farklı rapor türleri kullanılmaktadır. Bu raporlar anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lisede öğrencilerin yaş grubu özellikleri ve yürütülen programların içeriğine bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Öğrenme Sürecinde Öğrencinin Yol Arkadaşı Öğretmen

Öğretmenin öğretme coşkusu arttıkça öğrencilerin de başarılarının arttığını ortaya koyuyor sonuçlar. Öğretmenlik mesleğini severek yapan, öğretmekten mutluluk duyan öğretmenlerin coşkusu öğrencilerine de yansıyor ve bu yansıma öğrencide başarıya dönüşüyor. O zaman öğretmen bu süreçte öğrencinin yanında daha belirgin bir rol ile yer almalı mıdır? Yani onu yönlendiren, yol gösteren ve destek olan kişi olacağını belirterek “Benimle yürü, birlikte yürüelim!” demeli midir? Yani ona koçluk yapmalı mıdır?

Akademik koçluk kişinin içindeki sınırsız gücü, onur duyacağı bir doğruluk ve dürüstlük ile ortaya çıkarma sanatıdır. Kişinin kendi kaynağını kullanmasına destek olmaktır. Akademik koçluk yanıt, önerilerde bulunmak, yönlendirmek, baskı yaratmak ya da yargılamakla ilgili değildir.

Akademik koçluk, bir öğretmen ile öğrenci arasında öğrenme “sürecine” odaklanan bir ortaklıktır. Öğrencinin akademik kaygılarını ve başarının önündeki engelleri incelemesine yardımcı olan bir süreç olarak da tanımlanabilir. Öğrencinin eğitim hayatı sürecinde özellikle belli dönüm noktalarında olumlu anlamda fark yaratan bir deneyimdir.

Bu süreçte öğrencinin kendi sorumluluklarını almasına, kendilerini fark etmesine, güçlü ve geliştirilebilir yönlerini görmesine, yaşam becerileri kazanmasına, sorunlarıyla başa çıkmayı öğrenmesine yardımcı olur.

Bu noktada öğretmenin rolünün ne denli önemli olduğunu tekrar belirtelim çünkü dersi değiştirecek kişi öğretmendir. Öğretmenlere kendini yenilemesi, yenilikleri gözlemlemesi ve deneyimlemesi için gerek duydukları zaman destek vermeli ve öğretmenin gönencini ön planda tutmalıyız.

Yapay zekâ, teknolojik gelişmeler, insanın rolünün değişmesi ve farklılaşması ile yakın gelecekte bazı mesleklerin yok olacağı, farklılaşacağı belirtilse de “öğretmenlik” onlar arasında yer almayacak, geçerli ve gerekli bir meslek olarak varlığını sürdürecektir. Atatürk bu bağlamda gençleri yetiştirecek öğretmenlere çeşitli yöntemler göstermiştir.

“Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara özellikle varlıklarıyla, haklarıyla, birlikleriyle çelişen bütün yabancı unsurlarla mücadele gereği ve millî fikirleri tam özümseyerek her karşı görüşle şiddetle mücadele ve özveriyle savunma zorunluluğu öğretilmelidir.”

1929 İlkmektepler Talimâtname’sinde bu durum şu şekilde vurgulanmıştır:

“İstenilen, çocuğun okulda, okulun sosyal yaşamı içinde arkadaş ve öğretmenleri ile ilişkilerinde, ders, iş ve oyunda küçük ölçekte bir demokratik topluluğun ferdi olarak yer almasıdır. Öğrenci her zaman; bir insan olduğunu, kendi dünyasında ve kendi gücü kapsamında insanca çalışmaya, insanca davranış görmeye hakkı bulunduğunu duymalı ve bu duygu ile yetiştirilmelidir.”

Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün, “Öğretmenler! Yeni nesli, Cumhuriyet’in özverili öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz; yeni nesil, sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin yeteneğiniz ve özveriniz derecesiyle uygun olacaktır. Cumhuriyet; anlayış, bilim ve teknolojik açıdan gelişmiş, bedeni kuvvetli ve yüksek karakterli koruyucular ister. Yeni nesli, bu kalite ve yetenekte yetiştirmek sizin elinizdedir. Sizlerin, seçkin görevinizin yerine getirilmesine büyük özveriyle varlığınızı vereceğinize hiç şüphe etmem.” sözlerinde de belirttiği üzere yeni nesil biz eğitimcilerin elinde, aklında, çabasında, fikrinde ve yüreğindedir.

Sonuç

Atatürk'ün kişiliği gelişmeye başladığından beri eğitim konusuyla çok fazla ilgilendiği görülmektedir. Atatürk'ün idealindeki Türk toplumu ancak bir eğitim devrimiyle gerçekleşebilirdi. Daha Kurtuluş Savaşı bitmeden eğitim konusunda kalıcı adımlar atmaya başladı. Günümüzde de birçok sosyal bilimci, toplumsal gönenç ve kalkınmanın birinci koşulunu eğitim olarak görmektedir. Teknolojik gelişmeler ile donatılmış bir ülkenin insanı o gelişmeye uygun bir bilgi ve donanımına sahip değilse teknolojinin de anlamı yoktur.

Atatürk'ün eğitim sistemindeki bilim ve teknoloji nerede olursa olsun alınacaktır ilkesi günümüzün en önemli amacıdır.

PISA ve TIMSS sınavlarında en başarılı ülkelerden olan Singapur ve Finlandiya eğitim sistemlerine bakıldığında ikisinde de ortak olan öğeler şunlardır:

- ✓ Kalıcı ve tutarlı eğitim politikaları
- ✓ Seçkin öğretmenler
- ✓ Kaliteli okul yöneticileri
- ✓ Bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanımı
- ✓ Eğitimde fırsat eşitliği konusundaki kararlılık
- ✓ Teknik becerilere verilen önem

Daha sonra Atatürk'ün tüm bu öğelere vurgu yapan hedefler koyduğunu, bunları yaşama geçirecek adımlar attığını göreceğiz. Ülkemizi başarılı ve eğitimli bir ulus hâline getirecek bu sistem zinciri nasıl ve ne zaman koptu? Sorun “kalıcılık” sözcüğünde gizlidir. Atatürk devrimlerinin onun yaşadığı zamandan sonra eskisi kadar hızlı gelişmediği ortadadır. Oysa eğitim, kalıcılık ve hız isteyen bir bilimdir.

Atatürk, yaparak ve yaşayarak öğrenme modelini ortaya atmış, bu modelin ülke ekonomisine katkı sağlaması gerektiğini vurgulamıştır. Ülkenin gereksinim duyduğu iş gücünü yetiştirmeye yönelik adımlar atılmalıdır ve kent dışında kalan Anadolu hızla eğitilmelidir. Bu gereksinimler Atatürk'ün ilk adımıdır ve ülkeye çağrılan eğitim bilimcilere bu açıdan incelemeler yapmaları, sistemsel bir sürecin nasıl işleyeceği yönünde rapor hazırlamaları istenir Atatürk tarafından.

Ülkemiz Atatürk döneminde eğitimsel açıdan çok önemli bir gelişme göstermiştir. Bugün geldiğimiz noktada pek çok alanda Türk insanının adı vardır ve olmaya da devam edecektir. Atatürk'ün yaptıklarını ve yapmak istediklerini bir kenara koyup başka yollar da aradık zaman zaman. Oysa sistem ortadaydı. Eğitim bilimlerinin bugün geldiği nokta Atatürk'ün 100 yıl önce kurmaya çalıştığı sistemi doğruluyor.

2. Eğitim Fakültelerinin ve Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarının Durumu

Eğitimin hem uygulayıcısı hem de uygulanan insandır. Bir eğitim sisteminin başarılı olması önce öğretmenlerin eğitiminden geçer.

Nitelikli öğretmenlere sahip olmayı temel eğitim sorunumuz olarak görmedikçe, eğitimin toplumsal gelişmemize gerçek bir katkısı olacağını düşünmek hayal olur. Öğretmenler ve öğretmenlik mesleği yeterli güç ve niteliğe ulaşmadıkça, o ülkede en iyi eğitim sistemi ve en iyi eğitim araçları da bulunsa, istenen eğitim gerçekleşemez.⁷⁶

Nitelikli öğretmenleri yetiştirebilmek için farklı ülkelerdeki öğretmen yetiştirme sistemlerinin sürekli olarak değerlendirilmesi ve bu değerlendirmeler ışığında öğretmen yetiştirme programlarının geliştirilmesi önemlidir.

Türkiye’de öğretmen yetiştiren kurumların belli bir standart ve birlik içinde olması, bunların aynı zamanda Avrupa Birliği Eğitim Sistemi’ne uyum sağlaması gerekiyor.

İçinde bulunduğumuz çağa ayak uydurmak, gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmamak, demokrasi, insan hakları gibi evrensel değerleri toplumda yerleştirmek, toplumu sorun çözme, eleştirel düşünme gibi becerileriyle donatmak için öğretmenlere, dolayısıyla da öğretmen yetiştiren kurumlara büyük görev düşüyor.

Türkiye’de ve Bazı Avrupa Birliği Ülkelerindeki Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarının Karşılaştırılması (Almanya, Finlandiya, Fransa, İngiltere, Türkiye Örneği)⁷⁷

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından 9-11 Mayıs 2013 tarihleri arasında düzenlenen Öğretmen Yetiştirmede Yeni Eğilimler Uluslararası Sempozyumu’nda (International Symposium, New Issues on Teacher Education) sözlü bildiri olarak sunulan araştırmada Türkiye ve Avrupa Birliği’ne üye ülkelerden Almanya, Finlandiya, Fransa ve İngiltere’de öğretmen yetiştirme sistemleri incelenmektedir. Araştırmadan çıkan bulgular aşağıda yer almaktadır:

Federal yapısı nedeniyle Almanya’da tek bir eğitim ve kültür politikasından söz edilemez. Devletin yetkileri ve görevleri eyaletlere bırakılmıştır. Eyaletlere bağlı olan öğretmen yetiştirme sorumluluğu federal devlet adına eğitim bakanları ve eğitim fakültelerinin kültürel ilişkiler bölümü ilgilenir. Bunlar çalışma programı ve sınav düzenini sağlarlar. Birinci ve ikinci eyalet sınavları eyalet (eğitim fakülteleri) yetkilileri tarafından yapılır.⁷⁸

⁷⁶ Y. Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2000.

⁷⁷ <https://www.researchgate.net/publication/314925176>.

⁷⁸ A. Ekinci, M. Örtör, vd., *Finlandiya’da Eğitim ve Öğretmen Yetiştirme Sistemi, Çalışma Ziyareti Raporu*, Diyarbakır, 2010.

Finlandiya'da öğretmen seçiminde ve atanmasında yetki ve sorumluluk eyalet ve yerel yönetimlere bırakılmıştır. Bazı belediyelere bağlı okullara atanacak öğretmenleri okul müdürleri veya okul yönetim kurulları seçerken bazılarında bu seçim belediye düzeyinde yapılır. Öğretmen seçimlerinde başvuran adayın yüksek lisans derecesi, staj eğitimi başarısı, öğretmen yeteneklerini gösterme becerisi vb. dikkate alınmaktadır.

Türkiye'de ve Avrupa Birliği'ne üye ülkelerden Almanya, Finlandiya, Fransa ve İngiltere'de uygulamadaki öğretmen yetiştirme programlarına ilişkin bulgulara Tablo 1'de karşılaştırıyor:

Tablo 1: Öğretmen Yetiştirme Programlarının Karşılaştırılması

Almanya	Konu alanı bilgisi ve eğitimi ağırlıklıdır.
Finlandiya	Pedagoji ve araştırmalara dayalı öğretimde yönelim ve yöntem olarak iş birlikli öğrenme, problem çözme ve uygulamaları içerir. <u>Öğretmenlik uygulaması ön plandadır.</u>
Fransa	Konu alanı bilgisi ve eğitimi ağırlıklıdır.
İngiltere	Mesleki formasyon ve öğretmenlik uygulaması ön plandadır.
Türkiye	Öğretmenlik mesleğine hazırlık, genel kültür, özel alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi ve uygulama derslerini kapsar.

Türkiye ile Almanya, Finlandiya, Fransa ve İngiltere'de öğretmen yetiştirmeden sorumlu kurumlara ilişkin bulgulara Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2: Öğretmen Yetiştiren Kurumların Karşılaştırılması

Almanya	1. Üniversiteler 2. Yüksek Öğretmen Okulları 3. Eğitim Enstitüleri 4. Müzik ve Sanat Eğitimi Okulları
Finlandiya	<u>Üniversitelerin Eğitim Fakülteleri</u>
Fransa	1. Üniversiteler 2. Öğretmen Yetiştirme Enstitüleri (üniversitelere bağlı) 3. Eğitim Yüksek Okulu 4. Yüksek Öğretmen Okulları 5. <u>Özel Öğretmen Yetiştirme Merkezleri</u>

İngiltere	1. Üniversiteler 2. Eğitim Yüksek Okulları
Türkiye	1. Üniversitelerin Eğitim Fakülteleri 2. Mesleki Eğitim Fakülteleri 3. Teknik Eğitim Fakülteleri

Türkiye ile Almanya, Finlandiya, Fransa ve İngiltere’de öğretmen yetiştiren kurumlara giriş koşullarına ilişkin bulgulara Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3: Öğretmen Yetiştiren Kurumlara Giriş Koşullarının Karşılaştırılması

Almanya	Olgunluk Sınavı
Finlandiya	1. Üniversite Giriş Sınavı 2. Yazılı Giriş Sınavı 3. Yetenek Testi 4. Sözlü Sınav 5. Örnek Ders ve Grup Tartışmasının Gözlenmesi
Fransa	1. 3 yıllık Ortaöğretim Eğitimi Sonunda Bireysel Başvuru (Bakalorya Diploması) 2. Yüz Yüze Görüşme ve Sözlü Sınav 3. Öğretmen Yetiştirme Enstitüsü için Lisans Eğitimini Tamamlamak (Lise+ 3 yıl)
İngiltere	1. Ortaöğretim Genel Sertifikasında Temel Derslerden C Notu Almak 2. Yüz Yüze Görüşme, Sözlü Sınav ve Ön Eleme
Türkiye	1. YGS (Yüksek Öğretime Geçiş Sınavı) 2. LYS (Lisans Yerleştirme Sınavı)

Tablo 3’te görüldüğü gibi, Almanya’da öğretmen yetiştiren kurumlara giriş için olgunluk sınavından başarılı olma ön koşuldur. Finlandiya’da ise öğretmen yetiştiren kurumlara kabul için birden çok sınavdan başarılı olma koşulu vardır. Sırasıyla üniversite giriş sınavı, yazılı giriş sınavı, yetenek testi, bireysel yüz yüze görüşme, örnek ders ve grup tartışmalarının gözlenmesi, yani uygulamalar sonucu başarılı olan öğrenciler öğretmen yetiştirme programlarına kabul edilir. Fransa’da ise üç yıllık liseyi başarıyla tamamlayıp Bakalorya Diploması’na sahip olan öğrenciler bireysel başvuru yapma hakkını kazanırlar. Başvuru sonrası yüz yüze görüşmeyle değerlendirme yapılır. Üniversitelerin öğretmen yetiştirme enstitülerinde bir yıllık giriş eğitimi bölümüne kabul edilebilmek için adayların ortaöğretim sonrası lisans eğitimini (3 yıl) tamamlamış olmaları gerekir. İngiltere’de ortaöğretim genel sertifikasında temel derslerde geçer not almayı başaran öğrencilerin başvuruları,

yüz yüze görüşme ve ön elemeyle değerlendirilir. Ülkemizde ise öğretmen yetiştiren kurumlara öğrenci alınırken YGS (Yüksek Öğretime Geçiş Sınavı) ve LYS (Lisans Yerleştirme Sınavı) sonuçları temel alınır.

Bu karşılaştırmalara bakıldığında Türkiye’de belli bir akademik yeterliliğe sahip her aday öğretmen olabiliyor.

Türkiye’de ve Avrupa Birliği’ne üye ülkelerden Almanya, Finlandiya, Fransa ve İngiltere’de öğretmen yetiştiren kurumların öğretim sürelerine ilişkin bulgulara Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4: Öğretmen Yetiştiren Kurumların Öğretim Sürelerinin Karşılaştırılması

Almanya	3 – 4 yıl
Finlandiya	4 + 1 ya da 2 yıl
Fransa	3 + 2 yıl
İngiltere	3 ya da 4 yıl + 1 yıl
Türkiye	4 – 5 yıl

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmen yetiştiren kurumların öğretim sürelerinin Almanya’da 3-4 yıl arasında değiştiği görülür. Finlandiya’da 4 yıllık lisans eğitimi ve sonrasında yüksek lisans eğitimini tamamlama koşulu vardır. Fransa’da en az 3 yıllık lisans ve öğretmen yetiştirme enstitülerinde eğitim alanlar eklendiğinde toplamda 5 yıllık eğitim ön görülür. İngiltere’de 3-4 yıl arasında değişen lisans programları yanında 36 haftalık sertifika programları vardır. Türkiye’de ise öğretmen yetiştiren kurumların öğretim süreleri lisans eğitimi için 4 yıl ve lisans sonrası formasyon eğitimi de kattığında 5 yıllık süreleri kapsıyor.

Almanya’da üniversiteden mezun olan öğrencilerin 2 yıllık öğretmenlik uygulaması yapmaları zorunludur. Finlandiya’da ise öğretmenlik uygulamaları lisans eğitimi boyunca devam eder. İlk 3 yılda 4 hafta uyum stajı ve son yıl 5 hafta temel eğitim olmak üzere öğrenciler uygulamalara katılırlar. Fransa’da 2 yıl, İngiltere’de ise 1-2 yıl arasında öğretmenlik uygulamalarının süreleri değişmektedir.

Finlandiya’da yüksek lisans derecesine sahip öğrencilerin staj eğitimi başarısı ve öğretmen yeteneklerini gösterme becerileri atamalarında ön koşuldur. Fransa’da ise Öğretmen Atama Sınavları ile atamalar gerçekleştirilmektedir. İngiltere’de üniversitelerden mezun olan öğrencilere dersleri ve uygulama eğitimlerini başarılı bir şekilde tamamladıklarına dair Mesleğe Giriş Profili Belgesi verilir. Mezunların atanabilmeleri için Nitelikli Öğretmen Statüsü (QTS) almaları gerekmektedir. *Ülkemizde ise öğretmen atamaları merkezî tek bir sınavla (Kamu Personeli Seçme Sınavı) yapılmaktadır.*

Almanya’da öğretmenler kanunlara göre devlet memuru statüsüne sahiptir. Öğretmenlerin maaşları bağlı oldukları eyaletler tarafından ödenmektedir. Öğretmenlerin toplum içinde saygınlığı yüksektir.

Finlandiya'da öğretmenler devlet memuru statüsüne sahip değildir. Öğretmenlik yüksek statülü ve orta gelir düzeyinin üstünde bir meslektir. Öğretmenlik mesleğinin seçilmesinin en temel nedeni sosyal saygı ve statüsünün yüksek olmasıdır.

Fransa'da ise öğretmenler devlet memuru statüsüne sahiptirler fakat iş garantileri yoktur.

İngiltere'de öğretmenler kamu çalışanıdır fakat devlet memuru değildir. Öğretmenlerin iş garantileri yoktur ve gelir düzeyi diğer mesleklerden düşüktür.

Türkiye'de devlet okullarında çalışan öğretmenler devlet memurudur ve yaşam boyu iş garantisine sahiptir. Öğretmenlik mesleğinin statüsü yasalarla kesin olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin gelir düzeyleri diğer mesleklerle karşılaştırıldığında düşüktür.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar şunlardır:

Almanya, İngiltere ve özellikle Finlandiya'da öğretmenlik uygulamalarının programın büyük bir kısmını oluşturduğu görülmüştür.

PISA sınavlarında çok önemli başarılar gösteren Finlandiya'da, öğretmen adayları eğitimleri sürecinde dört aşamadan oluşan ve iki yıl süren bir staj (öğretmenlik uygulaması) eğitimine tabi tutulmaktadır. Bu stajların üçü eğitim fakültelerine bağlı uygulama okullarında, biri ise uygulama okulu dışındaki devlet okullarında yapılmaktadır.

İngiltere'de öğretmen yetiştirmede gerek lisans gerekse sertifika programlarının önemli bir bölümü, okullarda uygulama çalışmalarına ayrılmakta ve öğretmen adaylarının gerçek okul ve sınıf ortamında öğretmenlik bilgi ve becerilerini kazanmaları öngörülmektedir.

İncelenen ülkelerde öğretmen yetiştirme kurumlarındaki eğitim sürelerinin en az 3, en fazla 6 yıl arasında değiştiği görülmektedir. En uzun eğitim süresinin 4 yıllık lisans eğitiminin ardından yüksek lisans isteyen Finlandiya'da olduğu görülmektedir. İngiltere'deki öğretmen eğitiminde üç ve dört yıllık lisans programları yanında lisans sonrası 36 haftalık sertifika programları vardır. Almanya'da öğretmenler 6 ile 8 yarıyıl süreli yüksek okullarda yetiştirilir. Fransa'da öğretmenler 3 yıllık lisans programlarında eğitim alırlar. Öğretmen yetiştirme enstitülerinde eğitim alanlar toplamda 5 yıllık eğitim alabilmektedirler. Ülkemizde ise bu süre 4 yıldır.

Araştırmada incelenen ülkeler öğretmenlik uygulamaları ve staj süreleri açısından değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarına en az uygulama olanağı veren ülkenin 1 yıl ile Türkiye olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin incelenen diğer ülkelerin aksine OECD ve PISA raporlarında başarı gösteremesinin nedeni Türkiye'nin öğretmen yetiştirme sisteminde teori ağırlıklı bir politika izlenerek uygulama ve stajın öğretmenlik eğitiminin yalnızca son yılında verilmesi olabilir.

Öğretmen Yetiştirmedeki Eksiklerin Öğrenci Başarısına Etkileri

Eğitim öğretim etkinliklerinde başarının en önemli ögesi öğretmendir. Öğretim programları, yöntem ve teknikler ve araç gereçler, öğretimi geliştirmek için önemli etkenler olmakla birlikte öğretmenin canlı kişiliği ile eyleme konmadıkça istenilen ölçüde etki sağlamayacaktır. Bu bakımdan öğretmenlerin nitelikli bir hizmet öncesi eğitimden geçmiş olmaları büyük önem taşımaktadır. Eğitim sisteminin başarısı öğretmenlerin iyi yetiştirilmesiyle doğrudan ilişkilidir.⁷⁹

Türkiye'nin PISA sınavlarında başarı gösterememesinin nedenlerinden önemlisi; üniversitelere girişte ve öğretmen atamalarında tek bir sınava bağlı değerlendirmenin yapılarak adayların duyuşsal yönden öğretmenlik mesleğine uygun olup olmadıklarının incelenememesidir.

PISA sınavlarında üst sıralarda yer alan Finlandiya'yı incelediğimizde öğretmenlerin kalitesini artıran üç önemli özellik göze çarpar: Bunlar, üniversiteye girişte sınava ek olarak sözlü sınav, örnek ders ve grup tartışmasına bakılarak öğrencilerin kişisel özelliklerinin dikkate alınması, üniversitelere bağlı uygulama okullarında öğrencilerin 4 yıl boyunca sürekli uygulama içinde olması ve atanma ölçütlerinde öğretmen adaylarında yüksek lisans koşulu aranmasıdır.

Finlandiya'da öğretmenlik yüksek statülü ve orta gelir seviyesinin üstünde bir meslektir. Gençliğin öğretmenliği seçmelerinin nedeni ücretten çok öğretmenlik mesleğine olan sosyal saygı ve bakış açısıdır.

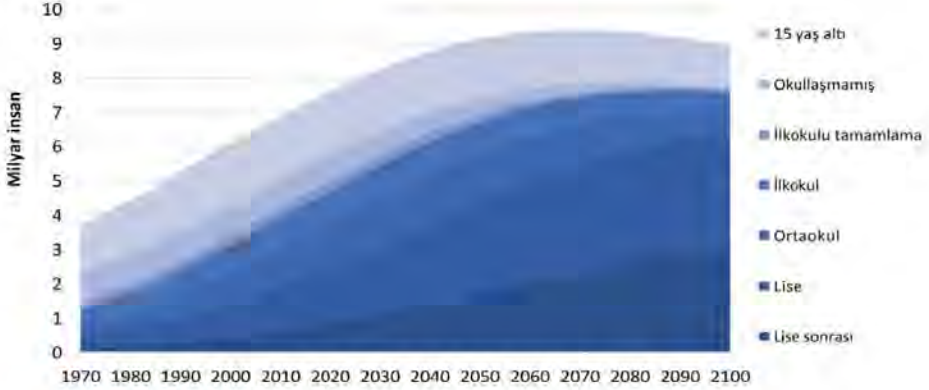
Sonuç

- ✓ Almanya ve Finlandiya'da olduğu gibi ülkemizde de öğretmenlerin gelir düzeyleri iyileştirilmeli ve öğretmenlik mesleğinin toplum gözündeki saygınlığı artırılmalıdır. Böylelikle hem öğretmenlerin güdülenmesi artacak hem de başarılı ve yetenekli gençlerin eğitim fakültelerini seçmelerinde artış sağlanabilecektir.
- ✓ Türkiye'de, Finlandiya'nın eğitim sistemindeki gibi üniversitelere bağlı uygulama okulları açılmalı ve 1. sınıftan başlayarak eğitim fakültesi öğrencileri öğretmenlik uygulamalarına katılmalıdır.
- ✓ Üniversitelerdeki dersler yalnız teorik olarak değil uygulamalı bir biçimde yürütülmelidir.
- ✓ Eğitim fakülteleri; araç gereç, fiziksel koşullar, olanaklar ve öğretim elemanları bakımından zenginleştirilmelidir.

⁷⁹ E. Sözer, Türk Üniversitelerinde Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Öğretmenlik Davranışlarını Kazandırma Yönünde Etkililiği, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1991.

3. Eğitimin Geleceği- OECD Gelecek Kurguları⁸⁰

Dünya genelinde farklı eğitim kademelerine göre eğitime katılan insan nüfusu (1970-2100)

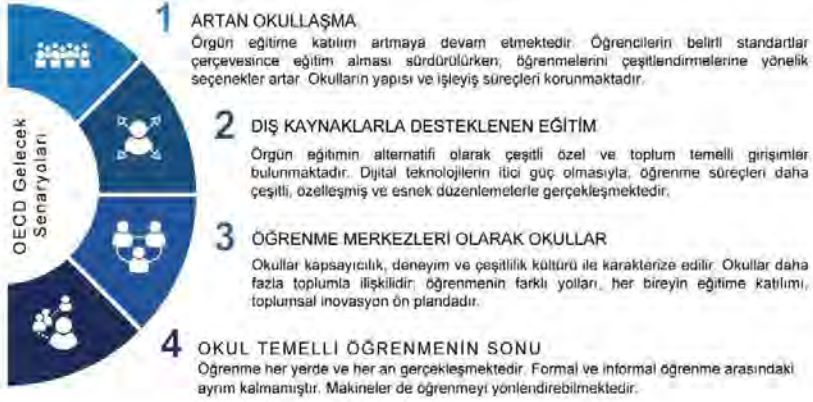
Kaynak: Wittgenstein Centre for Demography and Global Human Capital (2018).

OECD Gelecek Senaryoları

2001 yılında OECD tarafından eğitimin geleceğine ilişkin kurgular oluşturulmuştur [OECD, 2001]. Bu kurgular, salgının eğitimdeki dönüşümü hızlandırıcı etkileri olabileceğinden hareketle düzenlenerek 2040 yılı için dört alternatif kurgu ortaya konmuştur. Bu kurgular bir gelecek tahmini ya da önerisi değil, mevcut eğilimler ve gelişmelerden yola çıkılarak oluşturulmuş eğitimin şu anki durumuna en yakın olandan değişimin en fazla olduğuna doğru sıralanmıştır.

⁸⁰ <https://tedmem.org/mem-notlari/degerlendirme/egitimin-gelecegi-oecd-gelecek-senaryolari>

OECD Gelecek Senaryoları

Kurgu 1: Artan Okullaşma

Günümüzdeki okullaşma verilerinden ve okulların ekonomik ve sosyal işlevlerinden hareketle kitlesel eğitimin devam edeceği düşünülebilir.

Bu kurguda, örgün eğitimin kapsamı ve örgün eğitime erişimin daha da genişlemesi öngörülür. Buna göre toplumsal ve ekonomik başarıya giden yolda örgün eğitim sertifikaları ve diplomalar temel unsurlar olmaya devam edecektir.

Öğrencilerin kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu ve yönetimini daha fazla alması desteklenir. Böylece öğretmenler öğrencilerin duygusal gereksinimlerine ve öğrenme isteklerini desteklemeye daha fazla odaklanır.

Kurgu 2: Dış Kaynaklarla Desteklenen Eğitim

Günümüzde iş süreçlerine ilişkin yenilikler ve çalışma koşullarında bireylerin gereksinim ve özellikleri dikkate alınarak esnekliklerin sağlanması gibi eğilimler bulunmaktadır. Dijitalleşme sürerken ve toplumlar iyi olmaya daha fazla önem verirken esnek koşullara sahip iş koşullarının yaygınlaşacağı düşünülebilir. Bu gelecek kurgusunda, daha fazla dijital öğrenme araçları yoluyla uzaktan öğrenme çözümlerinin oluşturulması ve geleneksel öğretmen rolüne gereksinimin azalması, öğrenme süresinin güne yayılması ve yer seçeneklerinin genişlemesi gündeme gelebilir.

Kamu sistemleri ailelerin özelleştirmeye yönelik baskısı altındadır. Evde öğretim, özel ders, çevrim içi ders ve yüz yüze eğitimin bir karması olan öğretim farklı biçimlerde düzenlenmektedir. Eğitimde özelleşme artmıştır. Devlet okulları bütün çocukların öğrenmeye erişimlerini sağlamayı garanti etmek üzere destekleyici bir çözüm konumundadır.

Öğrenciler yaşları büyüdükçe eğitim süreçleri daha fazla bireyselleşir, özelleşmiş öğrenme uygulamaları ve yönlendirme hizmetleri daha fazla yer bulur.

Kurgu 3: Öğrenme Merkezleri Olarak Okullar

Özel sektörün payının artmasıyla eğitim kurumlarının niteliğine ve erişime yönelik standardı sağlamak, piyasadaki eksiklikleri veya yanlışları gidermek zordur. Devlet finansmanı dışında oluşan eğitim kurumları rekabet etmesi güç bir piyasa oluşturabilir.

Günümüzde resmî eğitimde sağlanan diploma ve not dökümü gibi belgelerin yeterlik göstergesi olma konusunda geçerliklerinin zayıfladığı söylenebilir. Öyle ki bazı küresel şirketler resmî eğitimde tanımlanan yeterlik belgelerine sahip olmasa bile deneyim ve beceri setlerine bakarak kişilere iş verebiliyor.

Küresel düzeyde artan toplumsal kutuplaşma ve aşırı politik söylemler, kişiler ve toplumlar arası köprüler kurma ve toplumsal kimliğin güçlendirilmesine yönelik gereksinimi daha görünür kılmaktadır. Bu anlamda, okullar ve yerel topluluklar arası iletişim kanallarının güçlendirilmesiyle hem öğrenmenin hem de sosyal sermayenin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu kurguda güçlü okullar işlevlerinin çoğunu koruyor. Öğretim etkinlikleriyle zamanlarını yapılandırmaya, bilişsel sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemeye devam ediyorlar. Bununla birlikte iş piyasasında çok daha özelleşmiş ve çeşitlenmiş biçimlerde yeterliliklerin tanınması söz konusudur.

Okullar kapsayıcılık, deneyim ve çeşitlilik kültürü ile nitelenir. Sınıflara ve notlara göre öğrencilerin gruplandırılması uygulaması bırakılmıştır; esnek ve sürekli değişen düzende öğrenme grupları ve yolları oluşturulmaktadır. Örgün ve yaygın öğrenme arasındaki ayırım daha belirsizleşir. Öğrenme sınıf ve okul ile sınırlı olmadan yüz yüze ve farklı dijital ortamlarda gün boyu devam eder. Öğrenme bireyin ve yerelin beklentilerine uygun olarak tasarlanır. Tek tip ve katı bir öğretim programı bulunmaz.

Öğretmenlerin güçlü bir pedagoji bilgisine sahip olması ve birçok iletişim ağının içinde olması önemlidir. Bu kurguda güçlü bir öğretmen eğitimi ve öğretmenlerin mesleki gelişim sürecine vurgu yapılmaktadır. Okulların müzeler, teknoloji merkezleri, kütüphaneler, konuk evleri gibi alanları kullanması önemsenir.

Kurgu 4: Okul Temelli Öğrenmenin Sonu

Günümüzde dijitalleşme ve yapay zekâyı büyük ilgi gösterilmekte ve yatırım yapılmaktadır. Makine öğrenmesinin yükselişi bu kurgunun temel dayanağını oluşturmaktadır.

Teknolojideki son gelişmelerle birlikte teknolojinin hayatımıza daha fazla yerleştiğini görmekteyiz. Dijital asistanlar, akıllı oyuncaklar ve araçlar günlük yaşamlarımızda öğrenme

ve teknoloji ile etkileşim biçimimizi değiştirdi. Bu senaryoda dijitalleşmenin eğitime yansımaları oldukça kapsamlı ve dönüştürücüdür.

Eğitim her yerde her an gerçekleşebilir. Bu kurgu yapay zekâ, sanal gerçeklik ve nesnelerin interneti gibi konularda hızlı ilerlemeler sağlanması üzerine kuruludur. İnternet bağlantısı güçlü bir dijital altyapı ile desteklenme ve veri çokluğu eğitim ve öğrenmeye bakış açımızı tamamiyle değiştiriyor. Öğrenme fırsatları herkesin erişimine açık, yapılandırılmış öğretim programları ve okul sistemi tamamiyle ortadan kalkıyor.

Dijitalleşme sayesinde bilgi, beceri ve tutumu değerlendirme ve geçerliğini belirleme eğitim kurumları veya kişilerin herhangi bir rolü olmaksızın mümkündür. Öğrenmeye yönelik bütün kaynaklar açık ve yasaldır. Bireylerin eğitimi gerçek yaşam sorunlarını çözmek için ortak aklın işletilmesiyle ilerler. Yaşam boyu bireysel yapay zekâ asistanları bulunmaktadır ve kişinin gereksinimi, ilgisi ve özellikleri doğrultusunda öğrenme seçeneklerini, bilgi beceri açığını belirler, diğer bireyler ve çevreyle bağlantı kurmayı sağlar. Dil bir engel değildir, yaşamla eş zamanlı dil çevirisi gerçekleşmektedir.

Geleneksel okul yapısının belli özellikleri devam edebilir. Dijital ve akıllı teknolojiler yardımıyla çocuklar için güvenli ve zengin öğrenme içeriğine sahip özel ve resmi alanları oluşturulmuştur.

Öğrencilerin kendi öğrenmelerini yönlendirmede yetkin olduğu, her yerde ve her an öğrenmenin gerçekleşebileceği ve zengin öğrenme fırsatlarına ve bilgiye erişimin mümkün olduğu bir toplumda artık öğretmenlik mesleği yok olmuştur. Yüz yüze ve çevrim içi ortamlarda öğrenmenin yönlendirilmesi insanlar ya da makineler tarafından gerçekleştirebilmektedir.

Sonuç

OECD tarafından 2001 yılında oluşturulan ve 2020 yılında salgının etkileri dikkate alınarak yeniden düzenlenen gelecek kurguları eğitimin geleceğine ilişkin tartışmalar için önemli bir çerçeve sağlıyor. Eğitimdeki var olan eğilimlerden hareketle oluşturulan bu kurgular birer varsayımı veya beklentiyi değil eğitim sistemlerinin önündeki farklı seçenekleri yansıtıyor. Her bir kurgu birbiriyle uyumlu eğilimlerin ve göstergelerin birlikte yorumlandığı bir seçenek olarak sunuluyor. Bu seçeneklerin her biri dünyanın farklı bölgelerinde ve ülkelerinde farklı hızda ve özelliklerde de ilerleyebilir. Genel olarak eğitimin geleceğine ilişkin farklı seçeneklerin görülmesi, eğitimi şu anki durumun ötesinde daha geniş bir zaman ve mekân perspektifinde algılamayı ve dönüşüm sürecini anlamlandırmayı kolaylaştırabilir.

4. Uzaktan Eğitim

Uzaktan eğitimin geçmişi oldukça eskidir. Her ne kadar kesin bir başlangıç tarihi belirlenemese de kayıtlara geçen ve uzaktan eğitimin ilk örneği sayılabilecek uygulama 1728 yılında Boston gazetesinde yayımlanan steno dersleridir. Teknolojinin çağa uygun kullanımı ile önce mektup sonra radyo ile uygulamaların geliştiği görülür.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ise 1900'lü yılların sonlarında ilk, orta ve yükseköğretim düzeylerinde uzaktan eğitim verilmeye başlanmıştır. 1923'ten sonraki yıllarda okumuş nüfusun büyük bir bölümünü uzun süren savaşlarda kaybeden Türkiye Cumhuriyeti, eğitimi bir ayrıcalık olmaktan çıkarıp eğitim alma fırsatını geniş kitlelere ulaştırmayı başarmıştır.

Belli kesimleri ve alanları kapsayan bu eğitim etkinlikleri ancak 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başlarında yaygınlaşmıştır. 1950'li yıllara kadar düşünce ve kuram düzeyinde gerçekleşen uzaktan eğitim çalışmaları 1950'li yıllardan sonra uygulamaya dönüşmüş ve 2000'li yıllara girmeden gelişim evresini tamamlamış ve devamında ülkemizde eğitimde ana akımın bir parçası hâline gelmiştir.

Uzaktan eğitimin yaygınlaşması ile tüm öğretim düzeylerinde eğitimde fırsat eşitliği sağlanmış; eğitim, isteyen herkesin erişebileceği bir konuma getirilmiştir.

Tarihsel süreçler incelendiğinde uzaktan eğitim çalışmalarını belli dönemlere ayırmak mümkündür. Bu ayrımada o dönemlerde kullanılan eğitim teknolojileri esas alınmıştır. Kullanılan teknoloji değişse ve gelişse de bir önceki dönemde kullanılan teknolojide kullanılmaya devam edilmiştir.

Şimdi bu dönemleri inceleyelim:

I. Dönem (1923-1955)

Bu dönemde uzaktan eğitim alanındaki gelişmeler kuram düzeyinde ele alınmış ve bir bakıma uzaktan eğitimin hazırlık dönemini oluşturmuştur. Bu yıllar arasında uzaktan eğitimin gündeme gelmesinin nedeni, yeni kurulan Cumhuriyet'in gereksinimlerine yanıt verebilme amacıdır.

II. Dönem (1956-1975)

Bu dönem, uzaktan eğitimin artık bir kuram olmaktan çıkıp uygulama alanına geçtiği dönemdir. Bu dönemde eğitim almak isteyen kitleleri barındırabilecek fiziksel olanakların ve eğitim verecek eğitimci sayısının yeterli olmaması gibi nedenler uzaktan eğitimin gündeme gelmesine yol açmıştır. Basılı teknolojilerin kullanıldığı ve uzaktan eğitim süreçlerinin tek taraflı yürüdüğü, öğrenme süreçlerindeki sorumluluğun büyük ölçüde öğrenenlere verildiği uygulamalarla sürdürülen eğitim çalışmaları başarısız olmuştur.

III. Dönem (1976-1995)

Bu dönem uzaktan eğitim çalışmaları kitle iletişim araçlarından televizyonun yaygın olarak toplum yaşamına yerleşmesiyle eğitimin ayrılmaz bir parçası hâline geldiği dönemdir.

Televizyon kullanımının artmaya başlamasıyla uzaktan eğitim alanında bu teknolojinin kullanılabilir olduğunu göstermiş, içerik çalışmaları görsel ve işitsel öğelerle zenginleştirilmiştir. Bu alanda araştırma yapan pek çok eğitim bilimcinin de kuramsal çalışmaları yayımlanmıştır. Bu olumlu gelişmeler yine de eğitimin tek taraflı olmasına engel olamamıştır, ancak içeriklerin çeşitlenmesi konusunda büyük bir adım atılmıştır.

IV. Dönem (1996-2020)

Günümüz dünyasındaki uzaktan eğitim bu dönemde gerçek anlamda ortaya çıkmıştır. İşin içine giren bilişim teknolojisi ile uzaktan öğrenme anlayışı da gelişim göstermiştir. Öyle ki yükseköğretimde yer alan öğrencilerin yaklaşık yarısı açık öğretim sistemi içinde yer almıştır.

Uzaktan eğitimin özellikle bu dönemde disiplinler arası bir eğitim yaklaşımı olduğu konusu kesinlik kazanmış, konu bilimsel araştırmalarla desteklenmiş ve kanıtlanma yoluna gidilmiştir.

Öğretim merkezli anlayışın yerine öğrenme merkezli bir anlayış yerleşmiş, eğitimde fırsat eşitliğinin yanında yaşam boyu öğrenme ve eğitim öğretim süreçlerinde “açıklık” felsefesi büyük önem kazanmış ve kabul görmüştür.

Basılı ve görsel işitsel öğrenme içerikleri ve araç gereçlerin yanı sıra bilgisayar ve internet teknolojilerine dayalı öğrenme içerikleri, araç gereçleri ve en önemlisi öğrenme ortamlarının da kullanılmaya başlanmasıyla beraber öğrenme fırsatlarının sunumunda çeşitlilik ve zenginlik sağlanmıştır. Öğrenme süreçlerinde tek yönlü iletişim yanı sıra çift yönlü etkileşim de olanaklaşmıştır. Özellikle e-öğrenme yaklaşımı, eğitim kesiminde yer alan birçok özel ve kamu kuruluşu tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

V. Dönem (Büyük Salgın 2020.....)

İçinde yaşadığımız dönem büyük salgın kavramıyla yüz yüze kaldığımız, tüm kuram ve incelemeleri deneyimlemek zorunluluğu ile eğitimi sadece uzaktan sürdürdüğümüz bir dönemdir.⁸¹

Çinde 200 milyona yakın öğrenci için uzaktan eğitimde bulut sistemi etkin olarak kullanılmaya başlanmıştır. Canlı sınıf şeklinde olan bu sistemde öğrencilerin problem yaşaması için altyapı iyileştirmesi yapılmıştır. Uzaktan eğitim sisteminde kullanılan videoların

⁸¹ 2020,5(2), 368-397 <https://dergipark.org.tr/pub/egitime> - ISSN 2619-9351

bazılarında Covid-19 ile mücadele yöntemleri ve alınacak önlemler, temel olarak belirlenmiş dersler yer almaktadır.

Ülkemizde ilk vakanın görülmesiyle birlikte alınan önlemler kapsamında eğitim ve öğretime geçici bir süre ara verilmiştir. Bu süre içinde öğrencilerin eğitimden uzak kalmamaları için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilkököl, ortaokul ve lise basamaklarını kapsayan uzaktan eğitim sistemine geçilmiştir. Salgından dolayı başlanan uzaktan eğitimlere 2012 yılında kurulan öğrenci ve öğretmen iletişim hâlinde olmasını sağlayan Eğitimde Bilişim Ağı (EBA) etkin olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Salgın sürecinde tüm öğrencilerin kolaylıkla erişim sağlaması için altyapısı genişletilmiştir. EBA TV kanalı ile EBA Canlı Ders Platformu üzerinden yapılması kararı alınmıştır. 23 Mart 2020 tarihinde EBA TV İlkokul, Ortaokul ve Lise olmak üzere üç ayrı kanal uzaktan eğitim için yayın hayatına başlamıştır. Bu kanallarda 1. sınıftan 12. sınıf düzeyine kadar her ders saati yirmişer ya da yirmi beşer dakika olarak ve tekrar yayınları gün boyunca devam etmektedir. Ders aralarında öğrencilere eğitici ve eğlendirici etkinlikler sunması için “Etkinlik Kuşağı” yer almaktadır.

Toplumda kültürü aktarma, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirme, sosyalleşme ve yenileşme gibi önemli işlemleri bulunan eğitim sistemine bu denli uzun bir süre ara verilmemesi gerekliliği ise uzaktan eğitim sisteminin uygulamasını gerekli kılmıştır. Bilim insanları, korona virüsü kontrol altına alınsa bile ileride buna benzer salgın hastalıkların tekrar olacağı kanısındadırlar. Bu nedenle yapılan uzaktan eğitim uygulamalarının çözümlenmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi büyük önem taşır.

Uzaktan eğitim sisteminin etkililiğinin, gerekliliğinin ve öneminin hâlâ tartışıldığı dünyamızda son dönemde yaşanan Covid-19 salgınıyla dünyadaki çoğu ülkede okulların kapanması bu sistemin uygulamaya geçilmiştir.

Uzaktan Eğitimde FMV Eğitim Teknolojileri

FMV Işık Okulları, 135 yıldır her yeniliğe uyum sağlamış ve bu yenilikleri kurumsal misyonu, vizyonu ve değerleri doğrultusunda geliştirerek ülkemize hizmet etmek için çalışmıştır. Bu misyon kapsamında hızla gelişen yeni eğitim teknolojilerini ve standartlarını izlemek, pedagojik bir yaklaşım, açık iletişim ve ortak akıl ile değerlendirmeler yapmak; değişen ve gelişen koşulları da göz ederek eğitim sisteminde uygulamak okullarımızın eğitim öğretim sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır.

FMV Işık Okullarında çalışan öğretmenler, tüm çalışmalarını ve derslerini, güçlü yeni kuşak işlemciler ve ergonomik özelliklere sahip taşınabilir bilgisayarlarıyla gerçekleştirirler. Tüm yerleşkelerimizdeki sınıflar, dokunma teknolojisine ve yüksek çözünürlüğe sahip etkileşimli ekranlar ve yüksek hızlı internet altyapısıyla donatılmıştır.

Her düzeydeki tüm dersler öğretmenlerimizin web 2.0 araçlarını kullanarak oluşturdukları dijital içeriklerle zenginleştirilir ve etkileşimli ekranlar ile hızlı internet ağıyla donatılmış sınıflarımızda Işıklı öğrencilerimiz geleceğe hazırlanır.

FMV Işık Okulları, küresel salgın sürecinin ilk gününden başlayarak uzaktan eğitim sürecine kendinden emin ve kendine güvenen bir yaklaşımla girdi çünkü eğitim teknolojilerini yakından bilen güçlü akademik kadrosu, etkin ders planları tanınmış yazılım ve donanım çözümlerine yaptığı yatırımların desteği vardı arkamızda. Bu yatırımlara da yapmaya da olası kurguların hepsini dikkate alarak devam ettik. Eğitim öğretim etkinliklerimizi yüz yüze, uzaktan ya da bu ikisini bir arada yaşayabileceğimizi öngörerek harmanlanmış eğitim kurgularının tümüne hazır olmayı planladık ve aşağıda belirttiğimiz eğitim modellerini oluşturarak her türlü durum için programlarımızı hazırladık.

Uzaktan Eğitim Modellerimiz

- A. Yeni Normal Yüz Yüze Eğitim
- B. Harmanlanmış Eğitim
- C. Melez Eğitim
- D. Uzaktan Eğitim

Okullarımızın iyi bir teknolojik altyapıya sahip olması büyük salgın sürecinde eğitim öğretim çalışmalarımızın aksamadan sürmesini de sağladı.

Yüz yüze eğitim biçiminde sürdürdüğümüz eğitim öğretim çalışmalarımızı melez eğitim sistemine aktarmak bizim için hiç zor olmadı çünkü hem eğitim öğretim kadromuz hem de içerik ve programlarımız bu sisteme hazırды. Küresel salgının bizim için en zor yanı, sevgili öğrencilerimizden ayrı olmak ve onlara bilgisayar ekranından dokunmak zorunda kalmaktı.

Sınıflarımıza öğrencilerimizin bir bölümünün evden, bir bölümünün sınıftan derse katılacağı bir eğitim öğretim yılı geçireceğimizi öngörerek tüm sınıflarımıza yüksek çözünürlüklü kameralar yerleştirdik. Böylece öğretmenlerimizin sınıftaki hareket olanağını artırdık. Öğretmenlerimizin sınıf ortamı evdeki öğrencilerin de kendilerini sınıfta hissetmelerine olanak sağlayacak bir düzene evrildi. Ayrıca sınıfta dolaştıkları zaman sınıftaki tahtadan onlar da evlerinde olan öğrencileri izleyebildiler.

Bu biçimde sınıfta eğitim alan öğrenciler ile derse evlerinden katılan öğrencilerin bulunduğu bir eğitim ortamında öğretmene sınıf yönetiminde kolaylık ve uzaktaki öğrencilere rahat bir görüş ve iyi bir duyuş sağladık.

Şu anda eğitim teknolojileri alanında farklı düzeylerde lisansları alınmış web 2.0 araçları, ulusal ve uluslararası dijital kaynak ve veri tabanları kurumsal ve etkin olarak kullanılıyor. Bu araçlar hem sınıf içinde hem de uzaktan eğitimde öğrenmeyi kolaylaştırma, etkileşimi artırma ve farklı öğrenen bireylere fırsatlar yaratma gibi konularda öğrenmeyi destekliyor. Ayrıca öğrenci izleme sistemimiz ALİS için de ayrıntılı değerlendirmeler yapabilmemize olanak sağlıyorlar.

FMV Işık Okullarının teknoloji farkındalığı yüksek, istekli, gelişime ve paylaşmaya açık öğretmenlerinden oluşturulan “Dijital Liderler Akademisi” projesi de yine bu dönemde bizi çok destekledi. Yaklaşık üç yıldır tüm alanlardan öğretmenlerin oluşturduğu dijital liderler, alan bilgisi ve pedagojik yaklaşımları eğitim teknolojileriyle harmanlayarak etkin ders tasarımları üzerine çalışmalarını sürdürüyor.

Eğitim teknolojileri ve dijital araçların etkin kullanımı açısından Türkiye’nin öncü eğitim kurumlarından olan FMV Işık Okullarında DLA Projesi kapsamında tüm yıl boyunca akademik danışman ve konu alanı uzmanlarıyla düzenli olarak bir araya gelen DLA öğretmenleri; ürettikleri ders tasarımlarını, bu tasarımda yer alan nitelikli dijital araç gereçleri, içerikleri ve bu alandaki deneyimlerini tüm Işık öğretmenleriyle dijital ortamlarda ve düzenli öğretmen eğitimleriyle paylaşmaya devam ediyorlar.

Kovid-19 salgın sürecinde eğitim öğretimde farklı seçeneklerin gündeme gelmesiyle hedefi her zaman ve her durumda öğrencilerine nitelikli ve devamlı bir eğitim sunabilmek olan FMV Işık Okullarında yeni normal yüz yüze eğitim, harmanlanmış eğitim, melez eğitim, uzaktan eğitim olmak üzere dört eğitim modeli üzerine ayrıntılı çalışmalar gerçekleştirdik ve uyguladık.

5. Atatürk'ün Işığında Bir Eğitim Programının İlkeleri Nasıl Olmalıdır?

1. Atatürk'ün eğitimdeki bilimsellik ilkesi; eğitim ve öğretimin amaç, içerik ve araçları yönünden bilimin en son verilerine göre düzenlenmesi anlamını taşır ve bunu gerekli kılar. Çağın ve toplumun gereksinimlerine uygun bir eğitim sistemi, bilimsel yöntemlere önem vermelidir. Eğitim programlarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesi de bilimsel verilere dayalı yapılmalıdır.

2. Eğitim programlarının içerik boyutuna ilişkin Atatürk'ün en önemli vurgusu bilgidir. Buradaki bilgi geniş bir kavramdır ve toplum eğitimini gerektirir. Atatürk de bunu istiyor. Bir eğitim kurumu olarak ilk önceliğimiz yetiştirdiğimiz her birey ile topluma bir IŞIK katmak olmalıdır.

“Gerçek kurtuluşu istiyorsak her şeyden önce, bütün kuvvetimiz, bütün hızımızla bu bilgisizliği yok etmek zorundayız. Burada bilgisizliği sadece okuma yazma anlamında almıyoruz.”

3. Atatürk, bilim ve teknolojinin nerede olursa olsun alınması gerektiğinin altını çiziyor. Hızla değişen dünyada değişen teknolojiyi izlemek bir eğitim programının vazgeçilmez ilkelerinden olmalıdır. Her değişim bir dönüşüme giden yoldur ve bu yolda yürümeyen toplumlar geride kalacaktır.

Günümüzde teknolojinin hızlı değişimi ve yapay zekânın insan yaşamının içinde çokça yer alamaya başlaması, insanlığı yeni bir çağın eşiğine getirmiştir. Teknoloji ve yapay zekânın eğitim dünyasına en önemli getirilerini yani program tasarımlarını, biçimlendirilmiş ölçme değerlendirmeyi, farklılaştırılmış öğretim yöntemlerini, WEB 2.0 uygulamalarını eğitim ve öğretimin amacına ulaşması için araç olarak kullanmalıyız.

Öğrencilerimizin dijital okuryazarlığını geliştirmeli; teknolojiyi tüketen değil, üreten olmalarını sağlamalıyız.

4. Atatürk'ün eğitim programlarının içeriğine ilişkin görüşleri incelendiğinde bir diğer önemli özelliğin de ulusal bir program oluşturmak olduğunu görürüz.

“Rastgele bir yabancı kültürü kabullenmek, şimdiye kadar uygulanıp duran yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar etmekten başka işe yaramaz. Kültürün, bu düşünce ekininin verimi, ekildiği yerin elverişliliği ile orantılıdır. Bu yer de milletin karakteridir.”

Bu nedenle eğitim programımızdaki en önemli ilkemizin “çocuklarımızın ana dilimiz, ulusal kültürümüz ve uygarlık birikimimiz içinde kendi ruhunu bulması” olmalıdır. Çocuklarımızın bu arayışında onları desteklemeli; kültürel gezilerle yaşadıkları coğrafyayı ve orada yaşayan yurttaşlarını tanımalarını sağlamalı, dayanışmanın ve paylaşmanın önemini göstermeliyiz.

Okullar bu noktada, öğrencilerin topluma hizmet eden projelerde çözüm arayan ve çözüm geliştirebilen roller üstlenmelerini desteklemelidir. Her an farklılaşan yeni durumlara uyum sağlayabilme ve her yaşanan yeni durumda çözüm üretmeye odaklanma becerisi, gelecekte yaşamsal bir beceri olacaktır.

5. Atatürk'ün eğitim programlarının içeriğine vurgu yaptığı diğer bir konu akıl yürütme, bilinç kazanma ve düşünceyi geliştirmedir. Bir eğitim programında her yaş için bu kavramlara yönelik kazanımlar vurgulanmalıdır. Günümüzde düşünme becerileri ve değerler eğitimi bağlamında vurgulanan bu becerileri Atatürk, 1923 yılında şöyle özetlemiştir:

“İnsanlar ve insanlardan oluşan toplumlar her şeyden önce bütün kişileriyle sağlıklı bir anlayışa ve düşünce sistemine sahip olmalıdırlar. Anlayışı ve düşünce sistemi zayıf, çürük, yanlış, boş olan bir toplumun bütün çalışması boşunadır.”

Bu nedenle sorgulamaya dayalı ve kavramsal anlayışa odaklanmış eğitim programları tasarlanmalıdır. Etkin takım çalışması ve iş birlikçi yaklaşımın ön planda olduğu, tüm öğrenenlerin farklı gereksinimlerine yanıt vermenin yollarını arayan, biçimlendirici ve sonuç değerlendirmeye desteklenen bir ders ortamında çocuklar ve gençler için yaşam boyu öğrenmenin tohumları atılabilir. Hem bağımsız biçimde hem de grup içinde doğru sorular sorarak, merak ederek harekete geçen ve süreçle ilgili düşünen, yaşadıklarından sonuçlar çıkaran öğrenenler yetiştirmek hedeflenmelidir.

6. Atatürk'ün eğitim programlarının içerik ögesi boyutunda vurgusunu yaptığı diğer bir özellik de eğitim programının pratik ve işlevsel olması gerektiğidir. Bu nedenle Atatürk Türk çocuklarının ticaret dünyasında, tarımda, endüstride, kısaca bütün üretim alanlarında üretici, verimli, etkin olmalarını sağlayacak biçimde yetiştirilmeleri gerektiğini, bu amaçla da okulların programlarında gerekli düzenlemelerin yapılmasını istemiştir.

Günümüzde de destekleyici, yöreklendirici, güvenli bir ortamda temelini “Yaşayarak Öğrenme” öğrenme yöntemi kullanılarak eğitim programları oluşturulmalıdır. Okullar, sınıflar bu öğrenme deneyimlerinin yaşanacağı biçimde değiştirilmelidir.

Derslikler dışında beceri atölyeleri ve ders dışı zamanlarda öğrencilerin sosyalleşebileceği, teknolojik donanıma sahip çalışma/dinlenme merkezlerinin olduğu yerler olarak düzenlemeliyiz okul binalarını.

7. Atatürk, “Kültür (bilgi ve fikir üretimi) zeminle orantılıdır. O zemin milletin ahlak ve düşünce düzeyidir.” sözüyle Finlandiya veya Malezya gibi ülkelerin “eğitim başarılarını” ve “bu başarı ölçütlerini” doğrudan almak isteyenler açısından önemli bir saptamada bulunuyor.

Görüldüğü gibi Atatürk'ün vurgusunu yaptığı ve asıl yapılması gereken kendi düşüncelerimize dayalı kuram, felsefe ve ilkeleri üretmemiz gerektiğidir.

8. Atatürk eğitim durumları açısından öğrenci merkezli bir eğitim felsefesine inanmış ve öğrencinin yaşından bağımsız olarak bir yetişkin olarak görülmesi gerektiğinin önemine işaret etmiştir. Bir eğitim programının en önemli varlığı olan öğrenciye bir yetişkin olarak bakılması ve programın buna göre oluşturulması okullarımızda uygulanan PYP ve DP programlarının da amacıdır.

9. Atatürk'ün eğitim durumları bağlamında vurguladığı diğer bir önemli konunun ise yakın zamanda yabancı bilimsel makalelerde yeni yeni yer almaya başlayan öğretmen aktörlüğü kavramına yaptığı vurgudur. Öğretmen aktörlüğü; etkileme, seçim yapma ve gerekli durumlarda bir duruş sergileme olarak tanımlanan bir kavramdır.

Bu bağlamda Atatürk'ün “Öğretmenler yeni nesil sizin eseriniz olacaktır.” vurgusuyla öğretmenlere verdiği önem, daha sonra temelleri atılacak Köy Enstitülerinde temel olmuştur. Bu da eğitim programlarının en önemli yapı taşının öğretmenler olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Öğretmenler insan mühendisidir. Bu kadar önemli bir meslek grubunun çok nitelikli olması, çok iyi donatılması gerekir. Öğretmen yetiştiren kurumların giriş puanları yükseltmeli ve eğitim öğretim süreleri artırılmalıdır.

Dersi değiştirecek kişi öğretmendir. Öğretmenlere kendini yenilemesi, yenilikleri gözlemlemesi ve deneyimlemesi için gereksinim duydukları zaman destek verilmelidir.

10. Yaşam içinde sadece işi barındırmadığından okullar da sadece akademik dersleri ön plana çıkarmamalıdır. Sanatla, sporla ve çeşitli kültürel etkinliklerle öğrenenlerin ruhlarını da zenginleştirmeyi ciddiye almalı ve her bireyden bir sanatçı yetiştiremezse bile her bireyde sanatı ve sporu takdir etme yetisini geliştirmeyi önemsemelidir.

11. Bir eğitim programı tasarımında en önemli bölüm, öğrenmenin nasıl izleneceğinin belirler. Öğrenmenin ilerlemesini desteklemek amacıyla öğrenciye güçlü olduğu ve geliştirmesi gereken alanlarla ilgili ayna tutmayı hedefleyen yapıcı ve anlamlı bir “geri bildirim” sistemi kurulmalıdır. Bu sistem, hem örgün hem de uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin akademik başarı ve sosyal beceri yönünden sürekli izlenmesi ve sonuçlarının öğrenciye, öğretmene ve veliye doğru zamanda aktarılmasını sağlamaktadır.

Atatürk, uygarlığın getireceği mutluluğa sahip olmak ve ondan yararlanmak için Türk insanına kendisine düşen çabayı göstermesi gerektiği bilincini verecek bir eğitim sistemi kurmakla Türk toplumunun her bir bireyinin çağdaş eğitim sisteminden olanca gücüyle yararlanmasını arzu etmiştir ve bugünün eğitimcileri olarak bu arzuyu gerçekleştirmek en önemli görevimizdir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, Ö.A-Akdemir, A.S., “Öğretmen Aktörlüğü: Mesleki Gelişimde Yeni Bir Eğilim”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Haziran 2019 23(2): 865-874.
- Akyüz, Yahya, “Atatürk’ü Yetiştiren Öğretmenlerden Birkaçı”, *Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu (9-10 Nisan 1981)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1981.
- Akyüz, Yahya, “Atatürk’ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri”, *Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1991.
- Akyüz, Yahya, *Atatürk ve Eğitim*, Atatürkçü Düşünce, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1992.
- Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (MÖ 1000-2009)*, Gözden geçirilmiş 14. baskı, PEGEM Akademi, Ankara, 2009.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997.
- Ayaş, Nevzat, *Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi (Kuruluşlar, Tarihçeler)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1948.
- Aytaç, K., *Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1984.
- Binbaşıoğlu, Cavit, *Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi*, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul, 1995.
- Borak, Sadi, *Atatürk ve Edebiyat*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1974.
- Bozdağ, İ., “Atatürk’ün Fikir Kaynakları”, *Milliyet*, 11 Kasım 1974.
- Burgaç, M., “Çifteler Köy Enstitüsü”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Buyse, Omar, *Teknik Öğretim Hakkında Rapor*, Maarif Vekâleti Yayınları, Ankara, 1939.
- Büyükdüvenci, S., “Atatürk’ün Eğitim Felsefesi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 17(1).
- Cebesoy, Ali Fuat, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1967.
- Cicioğlu, H., *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.
- Çağlar, Behçet Kemal, *Bugünkü Diliyle Atatürk’ün Söylevleri*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1967.

Çetin, İlhami, “PISA Çalışmalarından Alınacak Dersler”, *Cumhuriyet* gazetesi, 13 Şubat 2005.

Dewey, John, *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*, Maarif Vekâleti Yayınları, Ankara, 1939.

Dinç, Sait, “Cumhuriyet Döneminde Yapılan Milli Eğitim Şûraları ve Alınan Kararların Uygulamaları (1923-1960)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.

Doğramacı, İhsan, *Atatürk ve Eğitim*, 1985, https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Turk-Yuksekogretim-Arsivi/ATAT%C3%9CRK_VE%20EGITIM.pdf, Erişim Tarihi: 22.12.19

Dönmez, Cengiz, “Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi’nde Ortaöğretim”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 255-268, 2005.

Dönmez, Cengiz, “Atatürk’ün Eğitim İle İlgili Görüş ve Uygulamalarına Toplu Bir Bakış”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 91-109, 2005.

Duran, Alev-Özen, Gökçen, (Edit.), *Tarih, Sosyoloji ve Antropoloji Bağlamında İncelemeler*, Hiper Yayın, İstanbul, 2020.

Ekinci, A., Örtör, M. vd., *Finlandiya’da Eğitim ve Öğretmen Yetiştirme Sistemi, Çalışma Ziyareti Raporu*, Diyarbakır, 2010.

Erdem, A.R., *Atatürk’ün Eğitim Liderliğinin Başarısı: Türk Eğitim Devrimi*, Belgi, 2, 163-181, 2011.

Ergün, Mustafa, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1997.

Eroğlu, H., *Atatürk: Hayatı ve Üstün Kişiliği*, Savaş Yayınevi, İstanbul, 2008.

Gedikoğlu, Şevket., *Kemalist Eğitim İlkeleri ve Uygulamalar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1978.

Genelkurmay Başkanlığı, *Atatürkçülük*, Ankara, 1983.

Hâkimiyet-i Milliye, 21 Temmuz 1921.

İnan, M. Rauf, *Atatürk’ün Evrenselliği, Önder Kişiliği, Eğitimci Kişiliği ve Amaçları*, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ankara, 1983.

Kantarcıoğlu, Selçuk. *Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Kaplan, M., *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.

Karadeniz, Vedat-Akpınar, Deniz, Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, “Sivas-Erzurum Demiryolunun Yapım Süreci, Sosyo-İktisadi Etkileri ve Geleceği” ([https:// dergipark.org.tr/tr/download/](https://dergipark.org.tr/tr/download/))

Kaynar, R., “Atatürkçülük”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11 (5):289-309,1986.

Koçer, H. A., *Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Problemi*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1967.

Korkmaz, Fahrettin; Bağçeci, Birsen; Meşe, Nafiye Nur; Ünsal, Serkan, “Türkiye’nin Öğretmen Yetiştirme Problemi (1923-1954 Yıllar Arası)”, *Asos Journal*, Yıl: 1, Sayı: 1, Aralık 2013, s. 155-167.

Köprülü, F., *Türk Edebiyatı Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2016.

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve İzahnamesi, 1943.

Kuran, E., *Z-Bir Kuşağı Anlamak*, Mundi Yayınları, İstanbul, 2019.

Kuru, Mustafa-Uzun, Hakan, “Türkiye’de Öğretmen Adaylarının Seçiminde 1954 Örneği”, *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 3, (2008) 207-232, Ankara.

Kühne, Alfred, *Mesleki Terbiyenin İnkişafına Dair Rapor*, Maarif Vekaleti Yayınları, İstanbul, 1939.

Mango, A., *Atatürk: The Biography of the Founder of modern Turkey*, The Overlook Press, ABD, 2000.

Namık Kemal, *Osmanlı Tarihi*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1971.

Ortak, Aydın, “Atatürk Dönemi Eğitim Politikalarında Yabancı Uzman Raporlarının Etkileri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2004.

Sakaoğlu, Necdet, *Türkiye Eğitim Tarihi*, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2018.

AKDTYK, Erdem, Atatürk Kültür Merkezi dergisi, Aydın Sayılı Özel Sayısı-1, cilt 9, sayı 25, TIK Basımevi, Mayıs 1996.

Sönmez, Veysel. *Eğitim Felsefesi*, Am Yayıncılık, Ankara, 2002.

Sözer, E., *Türk Üniversitelerinde Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Öğretmenlik Davranışlarını Kazandırma Yönünde Etkililiği*, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1991.

Tarhan, U., *T-İnsan Geleceğin Başarılı İnsan Modeli*, Ceres Yayınları, İstanbul, 2017.

TBMM Zabıt Cerideleri

Tezcan, M., “Sosyoloji Açısından Atatürk”, *Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu* (9-

- 10 Nisan 1981), Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981.
- Tonguç, İsmail Hakkı, *Canlandırılacak Köy*, İstanbul, 1947.
- Tonguç, İsmail Hakkı, *Elişleri Rehberi* (Eski yazı ile), Maarif Vekâleti Matbaası, İstanbul, 1927.
- Tonguç, İsmail Hakkı, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1990.
- Tuncer, Ferit Ragıp, *Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Bibliyografyası (1923-1993)*, İstanbul, 1996.
- Turan, Ş., *Türk Eğitim Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2017.
- Türk Tarih Kurumu, *Atatürk Konferansları* cilt 1, Ankara, 1964.
- Türk Tarih Kurumu, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, cilt 2, Ankara, 1989.
- Unat, F. R. *Atatürk'ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştigi Devrin Milli Eğitim Sistemi*, 2000.
- Varış, F., "Eğitim Yolu ile Atatürkçü Çizgide Milli Bütünleşme", *Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu (9-10 Nisan 1981)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981.
- Yazıcı, N., *İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013.
- Yıldırım, H. İ., *Atatürk'ü Etkileyen Olaylar*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2009.
- Yılmaz, E., *21. Yüzyıl Becerileri Kapsamında Dönüşen Okul Paradigması*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2016.
- Yunus Nadi, *Kurtuluş Savaşı Anıları*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1978.
- Yücel, Hasan Âli, *Türkiye'de Orta Öğretim*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

Web Kaynakları

- <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/517/646>
- <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/517/6468.pdf> Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2021.
- <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2019/08/05/universite-ve-1933-reformu-nun-belirleyici-ozellikleri>
- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/31927>
- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/31927> Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2021

<https://tedmem.org/mem-notlari/degerlendirme/egitimin-gelecegi-oecd-gelecek-senar-yolari>

<https://www.meb.gov.tr/okullarda-yuz-yuze-egitimde-ikinci-asama-12-ekim-pazartesi-gunu-basliyor/haber/21776/tr> Erişim tarihi: 8 Ekim 2020

<https://www.researchgate.net/publication/314925176>.

https://www.tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/5d3yy.htm

OECD (2001), What Schools for the Future?, Schooling for Tomorrow, OECD Publishing, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/9789264195004-en>.

OECD (2019), Education at a Glance 2019: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/f8d7880d-en>.

OECD. (2020[1]). Back to the Future of Education: Four OECD Scenarios for Schooling. OECD Publishing, Paris, https://www.oecd-ilibrary.org/education/back-to-the-future-s-of-education_178ef527-en.

OECD. (2020[2]). Education at a glance 2020: OECD indicators. Paris: OECD Publishing. <https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/>

TEDMEM. (2020). COVID-19 sürecinde eğitim: Uzaktan öğrenme, sorunlar ve çözüm önerileri (TEDMEM Analiz Dizisi 7). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

<https://tedmem.org/yayin/covid-19-surecinde-egitim-uzaktan-ogrenme-sorunlar-cozum-onerileri>

UNESCO. (2020). COVID-19 educational disruption and response. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> Erişim tarihi: 8 Ekim 2020.